

TAMPEREEN YLIOPISTO

Reeta Pöyhtäri

TOISEKSI TEHDYT

Analyysi suomalaisesta ja hollantilaisesta yliopistolehdestä

Tiedotusopin pro gradu-tutkielma
Marraskuu 2004

TAMPEREEN YLIOPISTO

Tiedotusopin laitos

PÖYHTÄRI, REETA: Toiseksi tehdyt. Analyysi suomalaisesta ja hollantilaisesta yliopistolehdestä.

Pro gradu-tutkielma, 150 s., 10 liites.

Tiedotusoppi

Marraskuu 2004

Tutkimuksessa selvitän, kuinka ulkomaalaistaustaiset henkilöt tutkittavissa yliopistolehdistä eri keinoin tehdään ulkomaalaistaustaisiksi, eli kuinka heidät diskursseissa merkityksellistetään valtakulttuurin ulkopuolisiksi toisiksi. Toiseksi olen kiinnostunut siitä, millaisia toisia ja toisen identiteetin osia teksteissä syntyy ja mikä heidän merkityksensä ympäröivälle yhteiskunnalle ja yhteiskunnan valtakulttuurille ja sen kulttuuri-identiteetille mahdollisesti on. Lisäksi minua kiinnostavat ne erot ja yhtäläisyydet, joita tällaisesta merkityksellistämistä on löydettävissä, kun tutkitaan tekstejä jotka on tuotettu kahdessa eri kulttuurissa. Tutkimusaineistona ovat suomalainen yliopistolehti Aviisi (vuosikerrat 2002–2003) sekä hollantilainen yliopistolehti Universiteitskrant (UK, vuosikerta 2002–2003).

Tutkimusmenetelminä on käytetty sisällön erittelyä, sisältöanalyysiä sekä diskurssianalyysiä. Sisällön erittelyllä on tutkittu tekstien toimijasuhdetta ja dialogia. Sisällön analyysissä on eritelty niitä keinoja, joilla ulkomaalaistaustaisia toisia teksteissä merkityksellistetään ja diskurssianalyysissä löydetty merkitykset on pyritty liittämään yhteiskunnalliseen kontekstiin.

Sisällön erittely osoittaa, että ulkomaalaistaustaiset henkilöt ovat teksteissä useammin puhunnan kohteina, kuin itse puhujina. Puhujina he esiintyvät lähinnä vain heidän henkilökohtaista elämäänsä koskettavissa asioissa. Aineiston teksteissä dialogi eri toimijoiden välillä on vähäistä.

Sisällön analyysi puolestaan paljastaa, että ulkomaalaistaustaiset toiset erotetaan suomalaisista ja hollantilaisista tekemällä vastakkainasetteluja tekstien toimijoiden ja näiden kulttuuritaustojen välille. Ulkomaalaistaustaisiin toisiin liitetään teksteissä stereotyyppioita ja heidät osoitetaan tekstuaalisin vihjein kulttuurisesti kykenemättömiksi, jopa naurettaviksi. Ulkomaalaistaustaiset toiset liitetään teksteissä myös ongelmiin ja uhkakuviin. Nämä eronteon muodot voidaan laajemmin liittää

länsimaisiin, etnosentrisiin käsityksiin ulkomaalaisista alempiarvoisina, uhkaavina ja outoina. Suomalaisissa teksteissä ulkomaalaistaustaiset henkilöt hahmottuvat erityisesti kaukaisiksi ja kiehtoviksi, hollantilaisissa teksteissä puolestaan uhkaaviksi sekä yhteiskunnallisen arvostelun ja valikoinnin kohteiksi. Suomalaisen Aviisin teksteistä näkyy, että suomalaista yhteiskuntaa ja identiteettiä ollaan laajentamassa ulkomaalaistaustaiset toiset sisälleen sulkeviksi. Hollantilaisen UK:n tekstit puolestaan kertovat siitä, että hollantilaista yhteiskuntaa ja identiteettiä pyritään entistä selvemmin tekemään yhtenäiseksi.

Yliopistolehdet voisivat jatkossa kiinnittää enemmän huomiota siihen, millaisia merkityksiä ne ulkomaalaistaustaisista toisista tuottavat. Selvästi ne jo nyt pyrkivät tuomaan ulkomaalaistaustaiset toiset esiin lähtökohtaisesti myönteisellä tavalla. Kiinnittämällä enemmän huomiota tekstien tekotapoihin ja rutiineihin, esimerkiksi tuottamalla myös englanninkielisiä tekstejä, voitaisiin jatkossa lisätä myös yliopistomaailman sisäistä yhteisöllisyyttä, jonka kiinteä osa ulkomaalaistaustaiset toisetkin olisivat.

SISÄLLYS

1 TOISEKSI TEHDÄÄN, EI SYNNYTÄ	1
2 TUTKIMUKSEN TAUSTAA	3
2.1 Tutkimuksen suhde aiemmin tutkittuun	3
2.1.1 Mediatutkimus etnisestä syrjinnästä ja rasismista	5
2.2 Yliopistolehdet tutkimuskohteena	8
2.3 Lyhyesti suomalaisesta ja hollantilaisesta yhteiskunnasta	9
2.4 Tutkimusaineiston esittely ja kuvaus	10
2.4.1 Aineiston luokituksesta	12
2.4.2 Aineiston määrällinen kuvaus	13
2.5 ”Ulkomaalaisuuden” termit	17
3 TEORIAN TOINEN	19
3.1 Representaatio ja diskurssi	19
3.2 Identiteetti	21
3.2.1 Ero ja toinen	22
3.2.2 Toiseus ja identiteetti	25
3.2.3 Kulttuuri-identiteetti	26
3.2.4 Kansallinen identiteetti ja kuvitteellinen kansakunta	28
3.2.5 Suomalaisen ja hollantilaisten ”perinteiset” toiset	30
3.2.6 Nationalismi ja rasismi	33
3.3 Eronteon konkreettisia muotoja	36
4 TEORIASTA TUTKIMUKSEEN	40
4.1 Tutkimuskysymykset ja metodi	40
4.2 Sisällön erittely	41
4.3 Miten toinen tehdään – sisällön analyysin työkalut	43
4.3.1 Tekstuaaliset valinnat	44
4.3.2 Sanastolliset valinnat	45
4.3.3 Kielikuvia ja mielikuvia	47
4.3.4 Tekstin rakenne	49
4.4 Teksteistä todellisuuteen	50
5 ULKOMAALAISTAUSTAISET TOISET TEKSTIEN TOIMIJOINA	53
5.1 Tekstien toimijoista	53
5.1.1 Tekstien puhujat	54
5.1.2 Puhunnan kohteet	56
5.2 Tekstien dialogi	58
5.3 Yhteenvetoa	59

6 TOISEN SYNTY	60
6.1 Me vastaan te	60
6.1.1 Viranomaiset ja ulkomaalaistaustaiset toiset	60
6.1.2 Passiivinen toinen	64
6.1.3 Erilainen toinen	67
6.2 Stereotyyppinen toinen	71
6.3 Unelmissa länsimaat	76
6.4 Ongelmia ja uhkakuvia	80
6.5 Hassut ja hölmöt ulkomaalaiset	84
6.6 Aviisin eksoottinen, kaukainen toinen	87
6.7 Hollantilaista valintaa	93
6.8 Kuinka toinen siis syntyi	102
7 MERKITYKSELLINEN TOINEN	104
7.1 Alempiarvoinen toinen	104
7.2 Toinen uhkana	112
7.3 Outo ja kiehtova toinen	114
7.4 Suomalaisten monimutkainen omakuva	117
7.5 Hollantilaisten voimistuva kulttuuri-identiteetti	120
7.6 Suomalainen vastaan hollantilainen toinen	126
8 LOPUKSI	129
LÄHTEET	135
LIITTEET	145

1 Toiseksi tehdään, ei synnytä

Tehdään pieni ajatuskoe. Ota käteesi jokin lehti ja selaa sitä. Kun löydät tekstin, jossa mielestäsi esiintyy ulkomaalaisia ihmisiä, pysähdy. Kysy sitten itseltäsi: mistä minä tiedän että ulkomaalainen on ulkomaalainen ja suomalainen on suomalainen? Mistä minä tiedän, että jotkut toiset ovat erilaisia kuin me? Vastaus tuntuu yksinkertaiselta: tiedämme, koska tekstissä niin sanotaan. Siihen riittää usein yksi pieni sana: sana, jolla jokin henkilö määritetään jonkun toisen maan kansalaiseksi. Toisinaan joudumme kuitenkin etsimään vastausta pitempään. Niin, mistä me oikeastaan tiedämme? Onko se tapa, jolla heistä kirjoitetaan erilainen, kuin silloin kuin kirjoitetaan tavallisista suomalaisista? Ovatko ne asiat, joihin heidät liitetään erilaisia kuin ne asiat joihin tavalliset suomalaiset liitetään?

Näitä kysymyksiä kyselin itseltäni ja siitä syntyi idea graduun. Näytti siltä, että mediassa ulkomaalaiset ja ulkomaalaisuus eivät ole automaattisesti olemassa olevia asioita, vaan että niiden olemassaolo on tehtävä lukijalle selväksi erilaisin tavoin. Ulkomaalaiset henkilöt eivät luonnostaan ole ”toisia” henkilöitä, vaan heistä tekstissä eri keinoin tehdään toisia erottamalla heidät ”meistä”. Halusinkin ymmärtää, mitä tapahtuu silloin, kun jostakin ulkomaalaisesta henkilöstä tehdään jonkin kulttuurin piirissä tuotetuissa teksteissä ulkomaalainen, ei-meidänmaalainen, ”erilainen toinen”. Ei ole yhdentekevää, millaisia toisia heistä teksteissä tehdään, sillä usealle meistä nämä mediassa esiintyvät ulkomaalaiset saattavat olla ainoita ulkomaalaisia, joista jotakin tiedämme. Medialla on suuri merkitys siinä, millaisia tuntemuksia ulkomaalaiset henkilöt meissä herättävät, kuinka heihin suhtaudumme ja kuinka heitä kohtelemme.

Tutkimukseni perustuu ajatukselle siitä, että teksteissä ulkomaalaistaustaiset henkilöt tulevat merkityiksi ”meistä” eli omasta ryhmästämmme eroaviksi, tuon ryhmän ulkopuolisiksi toisiksi. Tutkimuksessani haluan saada selville, miten ja millä tavoilla tuota eroa ja merkitystä tuotetaan ja mikä sen merkitys on sille kulttuurille, jonka piirissä

eroa tehdään. Samalla haluan tietää, millainen toinen ja ”me” eronteon ja merkityksellistämisen tuloksena syntyy.

Tutkimuskohteekseni olen valinnut suomalaisen ja hollantilaisen yliopistolehden. Yliopistolehdet siksi, että kiinnostuin erityisesti yliopisto- ja opiskelijamaailmassa tuotettavasta erosta. Suomalainen ja hollantilainen yliopistolehti siksi, että halusin paitsi tutkia merkityksellistämisen tapoja, myös vertailla niitä kahden kulttuurin piirissä. Suomi ja Hollanti ovat monessa mielessä samanlaisia, mutta toisaalta juuri ulkomaalaisiin liittyen hyvin erilaisiakin kulttuureita. Siksi juuri niiden vertailu vaikutti erityisen hedelmälliseltä. Valintaan vaikutti myös tuntemukseni kummankin maan kulttuurista: omakohtaiset kokemukseni ulkomaalaisuudesta liittyvät vahvasti juuri Hollannissa opiskelijana viettämiini viiteen vuoteen.

Koska etsin merkityksellistämisen tapoja yliopistolehdistä, on tutkimukseni tekstintutkimusta. Tutkin tekstiä määrällisin, laadullisin ja diskurssianalyysin keinoin löytääkseni teksteistä mahdollisimman monentasoisia merkityksellistämisen käytänteitä. Keskeisenä teoreettisena ajatuksena on toisen erottuminen eronteon prosessissa. Eroa tehdään Stuart Hallin (1999) mukaan koska se on omalle identiteetille tarpeellista. Toiselle annetaan eronteossa merkityksiä, koska ne ovat tarpeellisia omalle merkitykselle.

Seuraavassa kahdessa kappaleessa kartoitan ensin tutkimuksen tutkimuksellista, yhteiskunnallista ja teoreettista taustaa, sekä esittelen tutkimuksen aineiston. Kappaleessa neljä esittelen tutkimuskysymykset ja tutkimusmenetelmän. Kappaleissa viisi, kuusi ja seitsemän analysoin aineistoa eri menetelmillä ja esittelen analyysin tuloksia. Lopuksi kappaleessa kahdeksan pohdin tutkimustulosten merkitystä.

2 Tutkimuksen taustaa

Mediatutkimuksessa on jo muutaman vuosikymmenen ajan kiinnitetty huomiota siihen, millä tavalla mediassa tuotetaan käsityksiä kulttuuriselta taustaltaan valtaväestöstä eroavista ryhmistä. Näissä tutkimuksissa näiden kulttuuristen vähemmistöryhmien on usein todettu tulevan syrjityiksi. Tässä kappaleessa taustoitan tutkimustani vertaamalla sen paikkaa muihin saman alan tutkimuksiin. Samoin esittelen muutamia Suomen ja Hollannin välisiä eroja, jotka auttavat ymmärtämään tutkimukseni lähtökohtia. Tutuksi tulevat myös tutkimuksessa käyttämäni aineisto ja osa käsitteistöä.

2.1 Tutkimuksen suhde aiemmin tutkittuun

Useimmassa median suhdetta kulttuuriin vähemmistöihin tarkastelevassa tutkimuksessa tausta-ajatuksena on ollut median etninen rasistisuus ja vähemmistöjä syrjivä luonne. Rasismilla tarkoitetaan tällöin uskoa ihmisten etnisyyteen tai rotuun perustuvaan eriarvoisuuteen, joka aiheuttaa syrjintää (Pietikäinen 2002, 19; mainituista termeistä enemmän kappaleessa 3). Etenkin anglosaksisessa tutkimusperinteessä valtaväestön on ajateltu olevan ”valkoista eliittiä” [termi hollantilaisen Teun van Dijkin], joka uusintamalla rasistista ja stereotyyppistä diskurssia vähemmistöistä mediassa ja yhteiskunnan muissa rakenteissa pitää yllä yhteiskunnallista valta-asemaansa. Journalististen käytäntöjen, kuten ei-valtaväestöä edustavien toimittajien puuttuminen toimituksista, katsotaan näissä tutkimuksissa jos ei aivan rasistiseksi toiminnaksi, niin ainakin syrjinnäksi: pitämällä hallussaan mediaa ”valkoinen eliitti” estää vähemmistöryhmien pääsyn mediaan ja samalla syrjii vähemmistöjä. (Van Dijk 1992; 1993.) Aihetta koskettavissa mediatutkimuksissa onkin yleisimmin tutkittu, kuinka etniset vähemmistöt, pakolaiset ja maahanmuuttajat tulevat esitetyiksi mediassa, kuinka heitä median toimesta mahdollisesti syrjitään ja jätetään huomioimatta, eli kuinka he toiseutuvat mediassa. Samalla on pyritty paljastamaan median toimintaa ohjaavia rasistisia ja syrjiviä käytäntöjä.

Median rasistisuutta ja syrjintää kuvaavien tutkimusten tulokset ovat mielestäni jokseenkin hankalasti tulkittavia. Toisaalta median ei myönnetä olevan näkyvästi rasistinen, mutta kaikenlaisen toiseuden tuottamisen katsotaan useimmiten olevan osoitus joukkoviestimien, jollei aivan näkyvästä, niin ainakin piilevästä rasistisuudesta ja syrjintää tuottavista käytännöistä. Laura Huttusen mukaan Suomen ulkopuolella tehtyjen tutkimusten tuloksien tulkintaa vaikeuttaa myös se, etteivät esimerkiksi Yhdysvaltojen, Ison-Britannian, Ranskan tai Hollannin perinteisesti monikulttuurisessa ympäristössä toteutetut tutkimukset ole sellaisinaan siirrettävissä Suomen tilanteeseen (Raittila 2004, 23; alun perin Huttunen 2002). Suomi on ollut pitkään maastamuutto, ei maahanmuutto maa, ja Suomesta puuttuivat pitkään mainitsemisiani muissa maissa läsnä olevat värilliset, etniset vähemmistöt.

Itse en tutkimuksessani haluakaan näin selkeästi yhdistää toisen tai toiseuden käsitettä etniseen rasismiin ja syrjintään. Toiseutta voidaan mediassa tuottaa ja uusintaa myös ilman, että taustalla ovat varsinaisesti rasistiset tai syrjivät taustatekijät tai päämäärät. Toiseen kun ei välttämättä tarvitse liittää rasismin tai rodun käsitteitä; toinen voidaan tuottaa tekemällä eroa (positiivista tai negatiivista) itsen ja toisen, meidän ja muiden välille (ks. kappaleet 3.2 ja 3.3). Eroa voidaan luoda paitsi suomalaisen ja ulkomaalaisen, myös esimerkiksi naisten ja miesten tai ”terveiden” ja vammaisten välille. Tällaisessa eronteossa ymmärrän toisen syntyvän. En halua kieltää, ettei tutkimiini ulkomaalaistaustaisten toisten merkityksiin voisi liittyä myös esimerkiksi etnisuus, rasismi ja syrjintä. Etnisyys liittyy tutkimukseeni jo siinäkin, että myös tutkimani yhteiskunnat, Suomi ja Hollanti, ovat eriytyneet omiksi yksiköikseen etnisinkin perustein (ks. kappale 3.2.4). Tutkimukseni ei kuitenkaan keskity jonkun tietyn vähemmistön etnisyydestä johtuvan toiseuden tutkimukseen, kuten usein on ollut tapana (esimerkiksi Raittila 2004), tai rasismin ja syrjinnän tutkimukseen, vaan pyrkii ulkomaalaistaustaisten toisten merkityksellistämisen tutkimiseen – olivat ulkomaalaistaustaisten henkilöiden toiseksi tekemiseen liittyvät taustatekijät sitten mitä tahansa.

Vastaavaa tutkimusnäkökulmaa on aiemmin lähestytty muun muassa Eeva Aholan pro gradu-tutkielmassa television liikkuvan kuvan keinoista eron rakentajana meidän ja

muiden välille. Työssään Ahola etsii televisiouutisten kuvaa ja sanaa tutkimalla niitä keinoja, joilla erot rakentuvat, ilman että rasismi ja syrjintä ennakko-oletuksina saavat tutkimuksessa kovin näkyvän sijan. Aholan mukaan tv-uutisissa muun muassa luodaan metaforien ja muiden kielellisten valintojen sekä kuvakulmien avulla kuvaa maahanmuuttajista uhkaavina toisina. Samalla eri maahanmuuttajaryhmät eriarvoistetaan. (Ahola 2002.)

Yleisesti ottaen median etniseen syrjintään ja rasismiin keskittyvät tutkimukset eivät aivan täysin vastaa sitä ajatusta, jota haen omalla tutkimuksellani. Niiden esittely on kuitenkin aiheellista, sillä ne antavat käsityksen median käyttämisestä toiseuden tuottamisen mekanismeista.

2.1.1 Mediatutkimus etnisestä syrjinnästä ja rasismista

Median etnisistä vähemmistöistä tuottamaa kuvaa on tutkittu laajemmin 1970-luvulta lähtien muun muassa Isossa-Britanniassa ja Alankomaissa. Tutkimuksissa on selvitetty sitä, kuinka vähemmistöt tulevat ohitetuiksi ja syrjityiksi medioiden toimesta (ks. esim. Hartman ja Husband 1974; van Dijk 1983; 1991; 1993). Yleisimmin tutkittu media on ollut sanomalehdistö, muuhun mediaan kohdistunut tutkimus on ollut jokseenkin vähäistä. Usein tutkimukset ovat olleet luonteeltaan epävirallisia ja useimmat niistä ovat eritelleet mediatekstien sisältöä lähinnä kvantitatiivisesti. Samoin eri maiden medioita on keskenään vertailtu vain vähän. (Van Dijk 1991, 11.)

Hollannin osalta median etnisistä vähemmistöistä luomaa kuvaa sekä vähemmistöjen asemaa mediassa on 1970-luvulta lähtien erityisesti tutkinut Teun van Dijk. Vuonna 1983 valmistuneessa laajemmassa pilottitutkimuksessaan *Minderheden in de media* van Dijk tutkii kvantitatiivisin ja kvalitatiivisin keinoin etnisistä vähemmistöistä hollantilaisissa sanomalehdissä tuotettavaa kuvaa ja pääättelee, että tämä kuva on enimmäkseen negatiivinen ja väritynyt. Vähemmistöt eivät myöskään pääse lehdistössä ääneen kovin usein. (Mt. esim. 74.) Van Dijk on jatkanut samankaltaista tutkimusta ja kehittänyt tutkimusmenetelmiään pidemmälle rasismien tutkimusta varten (van Dijk 1991; 1993).

Suomessa vähemmistöjen julkisuuskuvan tutkimusta on tehty mainittavasti vasta 1990-luvulta alkaen, vilkkaammin vasta tällä vuosituhanella. Useimmissa tutkimuksissa on tutkittu miten pakolaiset esitetään suomalaisissa sanomalehdissä ja selvitetty syrjivätkö sanomalehdet vähemmistöryhmiä (Blomqvist 1996; myös esim. Hurri 1992; Hynninen 1992; Järvinen 1992). Suomen ”perinteiset” vähemmistöt, saamelaiset, romanit ja suomenruotsalaiset olivat 1990-luvun puoleen väliin mennessä olleet tutkimuksissa kiinnostuksen kohteena harvemmin (Pietikäinen ja Luostarinen 1996, 178). 2000-luvulla on monien pienempien tutkimusten lisäksi ilmestynyt lisääntyvässä määrin etnisyyttä, maahanmuuttoa ja rasismia käsitteleviä väitöskirjoja (ks. Pietikäinen 2000; Raittila 2004). Tähän mennessä laajin tutkimus valmistui vuonna 2002 Tampereen journalismin tutkimusyksikössä. Yksikössä seurattiin vuosina 1999–2000 yhteensä seitsemätoista suomenkielistä sanomalehteä, samoin Svenska Social- och Kommunalhögskolanissa seurattiin kolmeatoista ruotsinkielistä sanomalehteä. Seurannan tuloksena syntyi rasismia ja etnistä syrjintää koskeva seurantajärjestelmä ja valmistui useita pienempiä tutkimuksia toiseudesta, etnisyydestä ja syrjinnästä medioissa. (Raittila 2002, 9–12, 35.) Vuonna 2003 perustettiin Etnisten suhteiden tutkimusseura edistämään etnisistä vähemmistöistä tehtävää tutkimusta.

Aiemmista tutkimuksista käy ilmi sanomalehtien rooli toiseuttajina. Uutisoidessaan ja kirjoittaessaan maahanmuuttajia, etnisiä vähemmistöjä tai pakolaisia koskettavista asioista sanomalehdet tuottavat samalla tietynlaista kuvaa kyseisistä ryhmistä. Usein tämä kuva ei ole edellä mainittujen ryhmien kannalta kovinkaan positiivinen: mediassa ryhmät yhdistetään esimerkiksi rikollisuuteen, ongelmiin ja perusteettomaksi arvioituun turvapaikanhakuun. Kaiken kaikkiaan mediassa käsitellään näitä ryhmiä koskettavia asioita varsin vähän ja aiheiden kirjo on vähäinen. Lisäksi se, etteivät kyseisten ryhmien edustajat pääse mediassa itse ääneen, vaan heidän asioitaan kommentoi esimerkiksi viranomainen, tuottaa toiseutta. Nämä tulokset toistuvat kaikissa tehdyissä tutkimuksissa. (Katso. esim. Horsti 2000a, 81; Pietikäinen 2002, 19–21; van Dijk 1991; Brants 1998.) Jos jutuissa näkökulmana on pelkästään valtaväestön näkökulma, tullaan samalla ohittaneeksi kulttuurinen moninaisuus (Horsti 2000b, 159–160).

Hollantilaisesta tutkimuksesta käy ilmi, että varsin usein medioissa pidetään itsestään selvänä, että valtaväestön ja vähemmistöjen välillä vallitsee ristiriita. Ongelmat selitetäänkin useimmiten kulttuurierojen kautta. (Sterk 2000, 10.) Kun esimerkiksi ulkomaalaisen henkilön kansallisuus tulee ilman erityistä syytä mainituksi vaikkapa rikosjutun yhteydessä, syntyy helposti käsitys siitä, että nimenomaan henkilön kansallisuus olisi tärkein rikoksen taustoihin vaikuttava tekijä (Horsti 2000a, 84; myös Herkman 1996). Jos taas tietyn kansallisuuden edustajia käsitellään yksipuolisesti tiettyjen aiheiden yhteydessä, kuten esimerkiksi suomalaisessa sanomalehdissä venäläisiä on käsitelty huumorikollisuudesta kertovien juttujen yhteydessä, luodaan kuvaa jonka mukaan kaikki venäläiset automaattisesti kansallisuutensa pohjalta syyllistyisivät tämänkaltaisiin rikoksiin (Raittila 2000, 58).

Tutkimuksista käy myös ilmi, että journalistiset käytännöt itsessään vaikuttavat toiseuden syntyyn ja tuottamiseen sanomalehdissä (van Dijk 1993, 244). Journalistit haastattelevat säännöllisesti ajan ja muiden resurssien puutteessa viranomaisia itse asianomaisten ulkomaalaisten tai vähemmistöjen edustajien sijaan. Sanomalehdissä työskentelee varsin vähän ulkomaalaisia henkilöitä, joten lähestulkoon aina sanomalehtien näkökulma on valtaväestön näkökulma. (van Dijk 1993, 244–247; Deuze 2000, 5–6.)

Kansalliset ja kansainväliset tutkimustulokset paljastavat yksiselitteisesti sen, millainen sanomalehtien ja muiden medioiden rooli toiseuttajina on: omalta osaltaan ne ovat vaikuttamassa siihen, millaista kuvaa ja käsitystä tekstien kohteina olevista henkilöistä ympäröivällä yhteiskunnalle tuotetaan. Kun juttujen kohteena ovat valtaväestölle vieraan, ulkomaalaisen taustan omaavat henkilöt, tuotettu kuva on yleensä ainakin jossakin määrin kyseessä olevien ryhmien kannalta epäsuotuisa.

2.2 Yliopistolehdet tutkimuskohteena

Tutkimukseni aineiston olen kerännyt yliopistolehdistä. Yliopistolehtien valintaan tutkimuskohteiksi oli useampia syitä. Ensinnäkin oli perusteltua valita yliopistolehdet tutkimuskohteiksi siksi, että niiden tausta ja lukijakunta ovat yhteiskunnasta ja kulttuurista riippumatta samankaltaisia: ne tuottavat uutisia ja tekstejä yliopistolaisten luettaviksi. Tällainen samankaltaisuus mahdollistaa eri kulttuureista peräsin olevien lehtien vertailun. Yliopistolehdet usein myös edustavat valtamedioista poikkeavaa, valtamedioille kriittistäkin katsantokantaa. Lisäksi yliopistolehtien lukijakunta koostuu lähes poikkeuksetta korkeasti koulutetuista henkilöistä, mikä näkyy kyseisten lähtien aihevalinnoissa sekä asioiden käsittelytavoissa. Paitsi että yliopistolehdet siis tietyn kulttuurin piirissä tuotettuina tekstikokoelmina saattavat kertoa jotakin tuolle kulttuurille tyypillisistä käsittelytavoista, ne myös kertovat siitä, kuinka yliopistoyhteisön piirissä tuotetaan tiettyjä merkityksiä.

Yliopistolehdet tutkimuskohteena vaikuttivat hyvältä senkin vuoksi, ettei niitä ulkomaalaisuuteen liittyvinä merkityksen tuottajina ole tutkittu aiemmin. Ajattelen yliopistolehden kontekstin asettavan tiettyjä rajoituksia sille, millaisia ulkomaalaisiin toisiin liitettäviä merkityksiä lehtien sivuilta on löydettävissä. Yliopistolehtien, joiden lukijakunta yleisesti ottaen mielletään koulutuksestaan johtuen laajakatseiseksi, ei luulisi tuottavan esimerkiksi rasistisia tai syrjiviä lehtitekstejä. Useissa tutkimuksissa onkin koulutustaustan todettu vaikuttavan ulkomaalaisia koskeviin mielipiteisiin ja korkeasti koulutetut erottuvat ulkomaalaisia kohtaan muita ryhmiä positiivisemmin suhtautuvana ryhmänä (Esveld ja Trandes 2001, 15; Jaakkola 1999, 33–36). Rasismien ja syrjinnän esiintymisen (oletettu) epätodennäköisyys yliopistolehtien sivuilla mahdollistaakin laajakatseisemmän tutkimuksen, jossa toisista tuotettavien merkitysten voidaan katsoa kumpuavan muistakin lähteistä kuin rasismista tai etnisestä syrjinnästä.

Aineistoon valitut yliopistolehdet ovat hollantilainen Groningenin yliopiston Universiteitskrant (UK) ja Tampereen yliopiston ylioppilaskunnan Aviisi. Valintaan vaikutti paitsi lehtien tuttuus, myös niiden samankaltaisuus. UK on Groningenin

yliopiston opiskelijoille ja henkilökunnalle suunnattu viikkolehti, joka on ilmestynyt vuodesta 1970. Lehti ilmestyy vakituisen toimittajakunnan toimittamana, yliopiston alaisen Universiteitskrant-säätiön kustantamana ja se jaetaan ilmaiseksi yliopiston 22 000 opiskelijalle ja yliopiston työntekijälle. Aviisi on vuodesta 1959 saakka ilmestynyt, Tampereen yliopiston ylioppilaskunnan toimittama, kustantama ja julkaisema lehti yliopiston opiskelijoille ja henkilökunnalle. Lehti ilmestyy joka toinen viikko 14 000 kappaleen painoksena. Tampereen yliopistossa ilmestyy toinenkin yliopistolehti, Aikalainen. Aikalaista tiedepainotteisena julkaisuna en kuitenkaan ottanut mukaan tutkimukseeni, sillä katsoin juuri Aviisin monipuolisuudessaan paremmin vastaavan Universiteitskrantia. Kumpikin valittu lehti nimittäin käsittelee kaikenlaisia yliopisto-opiskelijoita kiinnostavia ja opiskelijoille ajankohtaisia aiheita uutisista kulttuuriin.

2.3 Lyhyesti suomalaisesta ja hollantilaisesta yhteiskunnasta

Hollantilaisen ja suomalaisen yhteiskunnan yksi suurimpia eroja on väestön koostumuksessa. Hollannilla on vanhastaan ollut siirtomaita ja -kuntia Aasiassa ja Karibian alueella. Hollantiin on 1940-luvulta lähtien saapunut suuria maahanmuuttajaryhmiä sekä Hollannin entisistä siirtomaista, että muun muassa Välimeren maista vierastyövoimaksi. Näistä ryhmistä suurimpia ovat Alankomaiden Antilleilta kotoisin olevat antiliaanit ja arubalaiset, Etelä-Amerikan surinamelaiset, Indonesian molukit ja indonesialaiset, turkkilaiset ja marokkolaiset. Lisäksi maahanmuuttajia on saapunut Hollantiin turvapaikanhakijoina tai esimerkiksi muista Euroopan maista työn hakuun. (De Beer 1998, 237–258.) Vuonna 2003 Hollannissa asui hieman yli kolme miljoonaa ulkomaiden kansallisuuden tai ulkomaalaistaustan omaavaa henkilöä, mikä on lähes 20 prosenttia valtion kokonaisväestöstä (CBS 2004a).

Suomeen maahanmuuttajia on enemmälti saapunut vasta 1990-luvulta lähtien muun muassa Venäjältä ja Virosta työnhakuun, Ruotsista paluumuuttajina sekä turvapaikanhakijoina Somaliasta ja Jugoslaviasta. Suurimpina maahanmuuttajaryhminä ennen vuotta 1990 Suomeen oli saapunut joukko chileläisiä ja vietnamilaisia pakolaisia (vuosina 1973 ja 1979), samoin Suomeen on aiemminkin saapunut venäläisiä. (Ks. esim. Liebkind 1994a, 11 ja Söderling 1999, 17–21.) Suomessa oli vuonna 2002 hieman yli

100 000 ulkomaan kansallisuuden omistavaa henkilöä, eli noin 2 prosenttia koko väestöstä. (Tilastokeskus 2004.)

Hollannissa on historiasta johtuen pitkät perinteet siinä, kuinka maahanmuuttajat ja heidän erityisyytensä huomioidaan yhteiskunnan eri alueilla. Esimerkiksi koulutuksessa, työmarkkinoilla tai terveydenhuollossa maahanmuuttajat ja heidän tarpeensa on totuttu ottamaan huomioon erityisjärjestelyin (Penninx, Münstermann ja Entzinger 1998). Suomessa vastaavanlaisia käytäntöjä on pikku hiljaa kehitetty 1980- ja 1990-luvuilta lähtien esimerkiksi lainsäädännön muutosten kautta (ks. esim. Matinheikki-Kokko 1994, 97–103; 1998, 10). Vaikkakin Hollannissa on totuttu maahanmuuttajien läsnäoloon, ei tämä suinkaan tarkoita sitä, että heidän läsnäolonsa koettaisiin ongelmattomaksi. Usein keskustelua aiheuttavia aiheita on maahanmuuttajaryhmien syrjäytyminen yhteiskunnan eri alueilla, sekä tästä johtuvat erot maahanmuuttajien ja valtaväestöön kuuluvien elintasossa. Suomessa maahanmuuttajat ovat uusi asia ja niinpä Suomessa yleinen puheenaihe maahanmuuttajia koskien on esimerkiksi suvaitsevaisuus. Toinen tällä hetkellä Suomessa ajankohtainen aihe on maahanmuuttajien työllistyminen.

Hollantilaisissa yliopistojen opiskelijoista lukuvuonna 2002/2003 lähes 17 prosentilla oli ulkomaalaistausta (CBS 2004b). Suomalaisten yliopistojen opiskelijoista vuonna 2002 vain noin kaksi prosenttia oli ulkomaalaisia. Groningenin yliopistossa opiskeli lukuvuonna 2002–2003 1217 ulkomaalaisia opiskelijaa, mikä oli noin 5,8 prosenttia yliopiston opiskelijoista (RUG 2004). Tampereen yliopiston opiskelijoista neljällä prosentilla, eli noin 700 henkilöllä oli syyslukukaudella 2003 ulkomaan kansalaisuus (Tampereen yliopisto 2004).

2.4 Tutkimusaineiston esittely ja kuvaus

Olen kerännyt tutkimusaineistokseni tekstejä *Universiteitskrant*-lehestä (UK) ajalta 1.9.2002–31.8.2003 (yksi vuosikerta), sekä *Aviisista* ajalta 1.1.2002–31.12.2003 (kaksi vuosikertaa). Näin tutkittavakseni tuli kummankin lehden osalta suurin piirtein sama määrä numeroita, sillä *Aviisi* ilmestyy 16 kertaa vuodessa, UK 36 kertaa.

Rajatakseni aineiston määrää olen ottanut huomioon vain ne jutut, artikkelit, kolumnit ja yleisönosastokirjoitukset, joissa käsitellään asioita, jotka koskettavat valtion valtaväestöön kuulumattomia, ulkomaalaistaustaisia henkilöitä. Teksteistä tulee näkyä, että tekstissä esitellyistä henkilöistä ainakin osa on valtaväestöön kuulumattomia ja ulkomaalaistaustan omaavia. Mikäli tekstissä ei varsinaisesti esiinny ketään henkilöitä, tulee tekstistä muuten ilmetä, että siinä käsitellään valtaväestöön kuulumattomia henkilöitä koskettavia asioita.

Tutkimusaineistoon en ole ottanut niitä ulkomaalaisiin tai ulkomaihin liittyviä juttuja, joissa käsitellään tapahtumia ulkomailla tai kerrotaan esimerkiksi johonkin seminaariin liittyvästä ulkomaalaisen vierailusta ko. yliopistolle. Katson, että vain sellaisten henkilöiden, jotka viettävät oleskelumaassaan jokseenkin pitkän ajan, voidaan laskea kuuluvan oleskelumaan yhteiskuntaan ja olevan osa sitä. Tästä syystä en ole ottanut lyhytaikaisista ulkomaisista vierailuista kertovia juttuja aineistoon. Aineiston ulkopuolelle jäivät Aviisista muun muassa juttu Tamy:n intialaisten yhteistyökumppaneiden vierailusta Tampereelle ja UK:sta juttu sri lankalaisesta miehestä, joka oli käymässä pääsykokeessa Groningenin yliopistossa.

Aineistoon en ole myöskään ottanut niin sanotuista perinteisistä vähemmistöistä kertovia tekstejä, sillä katson näiden ryhmien muodostavan vakiintuneen osan valtion väestöä siinä missä valtaväestönkin. Heiltä puuttuu lisäksi aineistossani vaadittava ulkomaalaistausta. Suomen kohdalla tarkoitan näillä ryhmillä suomenruotsalaisia, saamelaisia ja romaneita, Hollannin kohdalla vastaavia vähemmistöryhmiä ei edes ole.

Näillä kriteereillä aineistoon valikoitui Aviisista 18 tekstiä, UK-lehdestä aineistoon sopivia tekstejä löytyi 53 kappaletta.

Kerättyäni aineiston olen luokitellut ja taulukoinut kaikki aineiston tekstit saadakseni käsityksen siitä, millaisia ja minkä tyyppisiä tekstejä aineisto sisältää ja voidakseni tehdä tiettyjä valintoja tulevaa analyysia varten. Luokitteluvaiheessa erittelin myös tekstien

toimijoita, puhujia ja puheen kohteita sekä tekstin dialogia, joihin palaan myöhemmin metodi- ja analyysiluvuissa. Tässä kohtaa työtäni keskityn aineiston esittelyyn, eli tekstien aiheisiin ja tekstityyppeihin sekä esittelen lyhyesti tekstissä esiintyvien ulkomaalaisten taustan.

2.4.1 Aineiston luokituksesta

Luokitukseni on aineistolähtöinen. Tekstien toimijat ja heidän kansallisuutensa olen luokitellut sellaisinaan kuin ne tekstissä mainitaan. Myös tekstien aiheet luokittelin aineiston pohjalta. Tekstityypit luokittelin käyttäen kriteerinä tekstin sisältöä, tarkoitusta ja paikkaa.

Aineistoni eri tekstityypeistä uutisia ovat tekstit, joissa lyhyesti esitellään jotakin ajankohtaista asiaa, joko tulevaa tai mennyttä. Asia-artikkeleita ovat sellaiset tekstit, joissa laajemmin esitellään jotakin aihetta, jonka ei välttämättä tarvitse olla ajankohtainen. Henkilöhaastattelut ovat tekstejä, joissa haastatellaan jotakin henkilöä ei niinkään tietyn aiheen puitteissa, vaan henkilön itsensä vuoksi. Gallup-tekstejä ovat tekstit, joissa jotakin henkilöä haastatellaan lyhyesti niin että hän voi ilmaista mielipiteensä jostain ennalta määrätystä asiasta. Yleisönosastokirjoituksia taas ovat tekstit, joissa lehden lukija tai muu asianomainen kommentoi aiemmin kirjoitettua tai sanottua tai jotakin muuta asiaa kyseisille teksteille varatulla palstalla. Lisäksi luokittelen erikseen pääkirjoituksen ja ”vieraskynä”-tekstit: näissä henkilö on joko virkansa tai muun asemansa tai asiantuntemuksensa puolesta tuottanut mielipiteen ilmaisevan tekstin sille varatulle paikalle lehdessä. Luokkaan ”kainalo” kuuluvat puolestaan tekstit, jotka selvästi ovat tarkoitettu taustoittamaan tai selvittämään jossain toisessa tekstissä esiteltyjä asioita.

Tekstien aiheet ovat tiivistettävissä seitsemään, tekstin pääaiheen mukaan määräytyvään luokkaan. On mahdollista, että tekstissä käsitellään useampaakin aihetta kerrallaan, mutta luokituksessani teksti on pääaiheen mukaan käsitelty vain yhtä aihetta käsitteleväksi. Tekstien aiheita luokitukseni mukaan ovat ulkomaalaistaustaisten henkilöiden kokemukset oleskelumaastaan; muu henkilökohtainen elämä ja kokemukset; työ, toiminta ja harrastukset; asuminen; muut elinolot; viranomaistoiminta, sekä uskonto ja aatteet.

Luokka ”kokemukset oleskelumaasta” käsittää aiheet, joissa ulkomaalaiset itse kertovat mielipiteensä oleskelumaansa kulttuurista, ihmisistä ja niin edelleen. ”Muu henkilökohtainen elämä ja kokemukset” on aiheiluokka, jonka teksteissä ihmiset kertovat henkilökohtaisesta elämästään ja kokemuksistaan, sekä oleskelumaassaan että mahdollisessa kotimaassaan. ”Työ, toiminta ja harrastukset” käsittää aiheet, joissa kerrotaan ulkomaalaistaustaisten henkilöiden työhön, toimintaan tai harrastuksiin liittyvistä asioista oleskelumaassaan. Luokkaan ”asuminen” kuuluvat ne aiheet, jotka käsittelevät ulkomaalaistaustaisten asumista ja asuinolosuhteita oleskelumaassaan sekä asumista koskevia viranomaispäätöksiä. ”Muut elinolot” luokka sisältää kaikki ulkomaalaistaustaisten toimeentuloon ja hyvinvointiin liittyvät aiheet. ”Viranomaistoiminta” -aiheiset tekstit käsittelevät nimensä mukaisesti viranomaisten ulkomaalaistaustaisia koskevia päätöksiä, lausemia ja niin edelleen. Lopuksi luokka ”uskonto ja aatteet” sisältää sellaiset tekstit, joiden aiheena ovat erilaiset uskonnot, aatteet ja elintavat.

Tekstien toimijoiden kansallisuudet olen lopuksi luokitellut kuuluviksi maantieteellisiin ryhmiin, joita ovat Pohjois-Amerikka, Etelä-Amerikka, Pohjois-Eurooppa, Itä-Eurooppa, Länsi- ja Keski-Eurooppa, Etelä-Eurooppa, Arabimaat, Afrikka, Aasia ja Oseania.

2.4.2 Aineiston määrällinen kuvaus

Tekstityypit

Tyypillinen teksti aineistossani on luokittelun perusteella lyhyt uutinen, joka useimmiten käsittelee jotakin valtaväestöön kuulumattomien, ulkomaalaistaustaisten henkilöiden elinoloja koskettavaa aihetta. Usein tämän tyyppisissä teksteissä kerrotaan jostakin viranomaispäätöksestä. Varsinkin hollantilaisissa uutistyyppin jutuissa ei ole suoraa puhetta lainkaan, vaan juttu on kooste yhden tai useamman viranomaisen sanomisista. Uutistyyppin tekstejä on erityisesti UK-lehden aineistossa, yhteensä 20 kappaletta kaikkiaan 53 tekstistä.

Aviisin aineistossa tällaisia uutisia on vähemmän, yhteensä kolme kappaletta kahdeksastatoista tekstistä. Tyypillistä näille jutuille on, että niissä kuullaan lähinnä vain

viranomaisia ja juttujen ulkomaalaistaustaiset toimijat ovat puhunnan kohteina. Poikkeuksiakin tosin aineistossani on ja joissakin jutuissa myös itse ulkomaalaistaustaiset henkilöt pääsevät ääneen. Ulkomaalaistaustaisia henkilöitä uutisjutuissa kuullaan muun muassa Aviisin uutisessa, jossa kerrotaan maahanmuuttajien järjestämästä mielenosoituksesta poliisin rasismia vastaan (Aviisi 3.10.2002) ja UK:n uutisessa, jossa kerrotaan vaihto-opiskelijoiden tyytymättömyydestä heille järjestettyyn majoitukseen (Universiteitskrant 25.9.2002c). Tällaisissa uutisissa ulkomaalaistaustaiset henkilöt ovat uutisen aktiivisia toimijoita ja olisikin omituista, mikäli heitä ei tekstissä lainkaan kuultaisi.

Toiseksi erottuvat tekstit, joita nimitän asia-artikkeleiksi. Näissä teksteissä esitellään laajemmin jotakin valtaväestöön kuulumattomia, ulkomaalaistaustaisia henkilöitä koskettavaa asiaa, esimerkiksi heille tarkoitettua kokouskurssia, heidän toimeentuloaan, sopeutumistaan uuteen maahan ja niin edelleen. Tyypillistä näille teksteille näyttää olevan, että niissä ulkomaalaistaustaiset pääsevät ääneen asiantuntijoina, jotka tietävät ja tuntevat asioiden todellisen luonteen. Samoissa jutuissa voi esiintyä myös viranomaisia asiantuntijoina. Hollannin aineistosta löytyy lisäksi tähän tekstiluokkaan laskettuja tekstejä, joissa esiintyy pelkästään viranomaisia. Suomalaisessa aineistossa tähän luokkaan kuuluvia tekstejä oli kaikkiaan kahdeksan, Hollantilaisessa aineistossa kaksitoista kappaletta.

Hollantilaisessa aineistossa on gallup-tekstejä (7 kpl), suomalaisessa aineistossa tällaisia tekstejä ei ole lainkaan. Suomalaisen Aviisin teksteissä sen sijaan on suhteellisesti enemmän henkilöhaastatteluja: kummassakin lehdessä haastatteluja on kolme kappaletta. UK:ssa yleisönosastokirjoitusten joukossa on jokseenkin enemmän ulkomaalaistaustaisia henkilöitä koskevia tai heidän kirjoittamiaan kirjoituksia kuin Aviisissa (UK:ssa kahdeksan kappaletta, Aviisissa vain yksi).

Kooste tekstityyppien yleisyydestä:

Tekstityyppi	Aviisi	UK
Asia-artikkeli	8	20
Uutinen	3	12
Henkilöhaastattelu	3	8
Kainalo	2	7
Yleisönosastokirjoitus	1	3
Pääkirjoitus	1	2
Gallup	0	1
Yhteensä N	18	53

Taulukko 2.1: Aviisin ja Universiteitskrantin tekstityypit

Tekstien aiheet

Aineiston teksteissä käsiteltävät aiheet ovat vaihtelevia. Aviisissa tekstien aiheina ovat muun muassa vaihto-opiskelijoiden ja tutorien kanssakäyminen, Suomeen pysyvämmiin asettuneiden tai Suomeen muuten tulleiden henkilöiden elämäntarinat, suomalaisen ja ulkomaalaisen opiskelijan rakkaussuhde ja niin edelleen. Näyttää siltä, että nimenomaan ulkomaalaisten vaihto-opiskelijoiden olot Suomessa, heidän mielipiteensä ja näkemyksensä Suomesta, maahan sopeutuminen sekä heidän Suomeen tulonsa syyt ovat olleet aiheena jutun tekoon. Ulkomaalaistaustaisten harrastuksia ja toimintaa käsitellään muun muassa taidenäyttelystä ja kokkaurssista kertovissa jutuissa. Asumista käsitellään useassa jutussa, jossa lähinnä kerrotaan hankaluuksista löytää asuntoja vaihto-opiskelijoille. Viranomaisten toiminta on keskeinen esimerkiksi hälytyskeskuksen toiminnasta kertovassa tekstissä.

UK:ssa niin ikään useimmat tekstit käsittelevät vaihto-opiskelijoita sekä heidän elinolojaan Hollannissa. Kaiken kaikkiaan tekstien aiheet ovat kuitenkin asiapainotteisempia kuin Aviisissa: jo useassa tekstin otsikossa kerrotaan jonkun viranomaisen sanoneen, päättäneen tai tehneen jotain vaihto-opiskelijoita koskevaa. Yksittäisistä aiheista erottuvat ulkomaalaisten lyhyet kommentit hollantilaisista ja hollantilaisesta elämänmenosta, sekä muun muassa kiinalaisten ja hollantilaisten opiskelijoiden välinen kanssakäyminen. Ulkomaalaistaustaisten työ, toiminta ja harrastukset ovat aiheena esimerkiksi eräästä monikansallisesta tutkimusinstituutista sekä

ulkomaalaisten kielenopiskelusta ja kielitaidoista kertovissa teksteissä. Myös UK:n teksteissä ulkomaalaisten vaihto-opiskelijoiden asumista käsitellään ongelmana: kaikille vaihto-opiskelijoille ei tahdo löytyä asuintiloja. Ulkomaalaisten muita elinoloja käsitellään esimerkiksi jutussa itäeurooppalaisten vaihto-opiskelijoiden köyhyydestä sekä jutuissa, joissa kerrotaan kuinka oleskelulupien saantiongelmien vaikeuttavat ulkomaalaisten perhe-elämää. Oleskeluluvat olivat useimmiten aiheena myös niissä teksteissä, jotka on laskettu kuuluvaksi viranomaistoiminta-aiheiseen luokkaan. Yhdessä tekstissä käsiteltiin islamia ja sen hollantilaisissa ja ulkomaalaisissa herättämiä ajatuksia. Alla olevassa taulukossa tekstien aiheet esitellään aihealuokittain.

Aihe	Aviisi	UK
Kokemukset oleskelumaasta	3	8
Muu henkilökohtainen	4	10
Työ, toiminta, harrastukset	4	4
Asuminen	4	12
Muut elinolot	0	9
Viranomaistoiminta	3	9
Uskonto ja aatteet	0	1
Yhteensä N	18	53

Taulukko 2.2: Tekstien aiheet

Tekstien ulkomaalaistaustaisten henkilöiden kansallisuudet

Lähes kaikissa aineistoni teksteissä mainitaan niissä esiintyvien ulkomaalaistaustaisten toimijoiden kansallisuudet. Aviisista löytyi viisi tekstiä, joissa ei mainita kansallisuuksia, vaan puhutaan ulkomaalaisista yleensä. UK:ssa tällaisia tekstejä on kuusitoista. Kummankin lehden, sekä Aviisin että Universiteitskrantin teksteissä näkyvillä ovat eurooppalaiset (keski- länsi- ja eteläeurooppalaiset) sekä aasialaiset kansallisuudet. Varsinkin UK:n sivuilla mainitaan lisäksi muidenkin maanosien kansallisuuksia (Pohjois- ja Etelä-Amerikka, Arabimaat, Oseania, Afrikka). UK:n teksteissä lisäksi itäeurooppalaiset kansallisuudet ja aasialaisista kansallisuuksista erityisesti kiinalainen kansallisuus ovat usein esillä. Kaiken kaikkiaan Aviisin sivuilla maininnan saa 17 eri kansallisuutta, Universiteitskrantissa 39. Oheisessa taulukossa on eritelty, kuinka monta

mainintaa kuhunkin kansallisuusryhmään kuuluvat kansallisuudet saavat Aviisin ja UK:n teksteissä.

Kansallisuus	Aviisi	UK
Pohjoisamerikkalainen	3	8
Eteläamerikkalainen	1	4
Aasialainen	4	30
Afrikkalainen	0	5
Arabimaat	2	12
Keski- tai länsieurooppalainen	10	8
Itäeurooppalainen	1	16
Pohjoiseurooppalainen	1	2
Eteläeurooppalainen	5	12
Oseania	0	4

Taulukko 2.3: Teksteissä esiintyvät kansallisuudet ryhmittäin

Suomalainen kansallisuus mainittiin Aviisin teksteistä kymmenessä. UK:n teksteistä kahdestakymmenestä löytyy maininta hollantilaisesta kansallisuudesta. Huomattavaa on, että teksteissä esiintyvät ulkomaalaistaustaiset henkilöt ovat useimmiten vaihtopiskelijoita tai yliopiston työntekijöitä. Muista syistä Suomeen ja Hollantiin asettuneita henkilöitä teksteissä esiintyy jokseenkin vähän: Aviisissa tällaisia henkilöitä esiintyy neljässä tekstissä, UK:ssa vain viidessä tekstissä.

2.5 ”Ulkomaalaisuuden” termit

Tutkimuksessani käytän yleisimmin termiä ulkomaalaistaustainen henkilö viitatessani aineistoni ”ulkomaalaisiin”, eli teksteissä ei-suomalaisiksi ja ei-hollantilaisiksi (eli valtaväestöön kuulumattomiksi) mielletäviin henkilöihin. Olen päätenyt tämän käsitteen käyttöön siitä syystä, että siihen sisältyvät sekä ne ulkomaalaiset henkilöt, joilta puuttuu Suomen tai Hollannin kansalaisuus, että ne henkilöt, joilla mainittujen maiden kansalaisuus jo on, mutta jotka ovat syntyneet jossakin toisessa maassa. Se on siis yhteinen ryhmänimittäjä monista eri taustoista tuleville ihmisille. Termi voisi olla ongelmallinen siinä mielessä, että siihen voivat karkeasti ottaen sisältyä kaikki ne ihmiset, joiden sukutaustoista löytyy siteitä ulkomaille. Näin laajasti en termiä kuitenkaan ymmärrä. Aineistossani ei esiinny henkilöitä, joiden vanhemmat (eikä henkilö itse)

olisivat syntyneet ulkomailla, joten edellä tekemäni määrittely on omaa aineistoani koskien pätevä ja riittävän tarkka. Termi saattaa myös tuottaa ongelmia siinä mielessä, ettei siihen sisältyvään, hyvin heterogeenisen ihmisryhmän kaikkiin jäseniin teksteissä liitettäne samanlaisia merkityksiä. Ulkomaalaistaustaisen henkilön ”statuksella” saattaa olla vaikutusta siihen, kuinka häntä tekstissä käsitellään. Pyrin ottamaan tämän seikan huomioon analyysissäni, niin että vältyn liian yleistäviltä johtopäätöksiltä.

Yleisimmin käytetty termi ulkomaalainen olisi ollut aineistoani ajatellen ongelmallinen käytettävä, sillä sillä tarkoitetaan vain sellaista henkilöä, jolta oleskelumaan kansalaisuus puuttuu; osalla aineistossani esiintyvistä henkilöistä tämä kansalaisuus kuitenkin on. Käytänkin termiä ulkomaalainen vain niissä tapauksissa, joissa voin olla varma siitä, ettei kyseessä olevalla henkilöllä ole Suomen tai Hollannin kansalaisuutta. Samoin käytän termiä ulkomaalainen adjektiivina, kuten esimerkiksi ilmauksessa ”ulkomaalainen vaihto-opiskelija”. Tällöin termi ulkomaalainen kertoo siitä, että kyseessä on oleskeluvaltion ulkopuolelta, toisesta maasta tuleva henkilö. Useimmissa tapauksissa termi on suoraan aineiston teksteistä, joissa vaihto-opiskelijoihin usein viitataan tällä tapaa.

Aineistossani käytetään myös muutaman kerran sanaa pakolainen, jota tekstejä analysoidessani käytän silloin kun se tekstissä ilmenee. Pakolaisella tarkoitetaan YK:n määritelmän mukaan henkilöä, ”joka on kotimaansa ulkopuolella ja jolla on perusteltua aihetta pelätä joutuvansa kotimaassaan vainotuksi rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen johdosta” (Liebkind 1994a, 10).

Myös termi maahanmuuttaja esiintyy aineistossani. Tällä tarkoitetaan Suomeen tai Hollantiin pysyvästi asettunutta henkilöä, jolla joko on tai ei ole oleskelumaan kansalaisuus. Aineistoni vaihto-opiskelijat eivät siten ole maahanmuuttajia, sillä he ovat oleskelumaassaan vain käymässä.

3 Teorian toinen

Tutkimukseni teoreettisen taustan kannalta tärkein käsite on toinen. Oletuksena on, että journalistisia tekstejä tutkimalla voidaan paljastaa niitä tapoja, joilla kulttuurisen yhteisön ulkopuoliset, ulkomaalaistaustaiset toiset tulevat erotetuiksi meistä, eli suomalaisista ja hollantilaisista ja rakennetuiksi ja määritellyiksi diskursseissa. Kyse on siis eräänlaisen määrittelyprosessin tutkimisesta: siitä kuinka kulttuurin ulkopuolinen toinen saa teksteissä merkityksensä ja siitä, kuinka samalla myös 'minä itse' tai 'me' merkityksellistyy toisesta eroavaksi.

Tällaisessa määrittelyprosessissa toisen käsitteen vastaparina voidaan ajatella olevan 'minä' tai 'me': toinen muodostuu minua tai meitä määriteltäessä. Toisen käsitteellä osoitetaan eroa minun ja sinun, itsen ja toisen, meidän ja muiden välillä. Jotta voisimme muodostaa käsityksen itsestämme itsenäisenä olentona, henkilönä, oman identiteetin omaavana tai vaikkapa tiettyyn ryhmään kuuluvana, on tiedettävä, mitä kaikkea ei kuulu osaksi minua itseäni tai meidän ryhmäämme. Vaikka jokaisen ihmisen yksilöllisyyttä rajoittaa hänen oma ruumiinsa, silti esimerkiksi persoonallisuuden kehityksessä vaikuttavat prosessit, joissa kasvava ihminen oppii erottamaan itsensä ympäristöstään. Ryhmiä muodostettaessa erojen ja rajojen veto on ryhmien elinehto: ilman eroa sisäryhmän ja sen ulkopuolisten jäsenten välillä ei olisi ryhmääkään. Rajat ja erot itsen ja toisen, meidän ja muiden välille eivät synny itsestään tai ne eivät ole itsessään annettuja. Eroja luodaan muun muassa kielellisten representaatioiden ja käytänteiden avulla keinotekoisesti. Toisen käsitteeseen liittykin erottamattomasti paitsi identiteetin, myös representaation ja diskurssin käsitteet.

3.1 Representaatio ja diskurssi

Kun puhutaan kielestä representaationa, kielen ei ajatella olevan todellisuuden peilikuva eli jotakin mikä vain heijastelee jo olemassa olevaa todellisuutta (reflektiivinen kielikäsite) tai jotakin jonka merkitys on riippuvainen kielenkäyttäjän tarkoituksista (intentionaalinen kielikäsite) (Hall 1997b, 24). Representaatiosta puhuttaessa kieli

ymmärretään järjestelmäksi, jonka avulla annamme merkityksiä mielessämme oleville, materiaalsen maailman konsepteille. Merkitykset, jotka näin syntyvät, eivät suinkaan ole sattumanvaraisia, vaan osa yhteisön sosiaalista sopimusta, osa yhteisön yhteistä tapaa antaa asioille merkityksiä, luokitella ja käsitteellistää niitä. Asiat itsessään eivät merkitse mitään, vaan niiden varaan rakennetaan merkityksiä (konstruktivistinen kielikäsitelmä). (Mt. 17, 24–25.) Representaatio on näin ollen ilmiöistä, ihmisistä ja tapahtumista kielenkäytössä rakennettu kuva (Hujanen ja Pietikäinen 2000, 6).

Konstruktivistisen, representaatioon nojaavan kielikäsitelmän mukaan kielenkäytön rooli sosiaalisen maailman rakentamisessa on keskeinen. Vaikka kaiken maailmassa ei ajatellakaan olevan konstruointia, niin konstruktivistisen näkemyksen mukaan kielenkäytöllä rakennetaan uskomusten järjestelmiä, yhteisöllisiä identiteettejä ja sosiaalisia suhteita. Toisaalta, vaikka kielenkäytöllä katsotaan siis olevan vaikutusta ympäröivään yhteiskuntaan, ei ole poissuljettua että sama yhteiskunta, sen kulttuuriset, viestinnälliset ja institutionaaliset kontekstit muokkaavat kielenkäyttöä. (Mt. 7.) Kyseessä on siis kaksisuuntainen prosessi, jossa sosiaalinen todellisuus ja kielenkäyttö vaikuttavat toinen toiseensa.

Kielenkäytön tuloksena rakentuu merkityksiä. Tätä merkityksen antamisen prosessia kutsutaan diskurssiteoriassa merkityksellistämiseksi (Miles 1989, 103). Merkityksellistäminen tapahtuu diskurssien avulla, eli erityisissä tavoissa puhua tai kirjoittaa tietyistä asioista, esittää ne tietyistä näkökulmista (Fairclough 1997, 77). Diskurssit ovat siis kielenkäyttötapoja, joiden avulla rakennetaan näkemystä jostakin tietystä asiasta tai käytännöstä (Hall 1997a, 6). Kielenkäytön valintojen avulla voidaan paitsi muokata uudeksi, myös uusintaa ja ylläpitää konventionaalisia sosiaalisia identiteettejä, sosiaalisia suhteita sekä tieto- ja uskomusjärjestelmiä (Fairclough 1997, 76).

Norman Faircloughin teorian mukaan diskurssit ovat osa kielellisiä, diskursiivisia ja sosiaalisia käytänteitä. Tällainen näkemys mahdollistaa ensinnäkin diskurssien tutkimuksen kielellisten valintojen ja konventioiden kannalta: mitä tekstissä on

näkyvässä, mitä siitä puuttuu ja mitä nämä valinnat merkitsevät diskurssin kannalta. Toiseksi diskursseja voidaan tämän näkemyksen mukaan tutkia myös tekstin tuottamisen ja vastaanottamisen näkökulmasta, jolloin huomio kiinnittyy siihen, kuinka diskurssikäytännöt (tekstin tuotanto ja kulutus) muokkaavat tekstuaalisen ja sosiaalisen todellisuuden suhdetta. Kolmanneksi tällainen diskurssikäsitteellisyys mahdollistaa sosiokulttuuristen käytäntöjen tutkimuksen, eli tutkimalla diskursseja voidaan saada viitteitä siitä, millaista valtaa ja tietoa, sekä millaisia identiteettejä ja sosiaalisia suhteita tekstiä ympäröivässä todellisuudessa pidetään tärkeinä. (Mt. 74–86.)

Tässä tutkimuksessa huomion kohteena ovat diskurssien kielellinen ja sosiaalinen ulottuvuus, sillä tarkoituksena on juuri kielenkäytön valintoja tutkimalla tuoda esiin niitä ”ulkomaalaisuuteen” ja toiseen liittyviä identiteettejä, representaatioita, sosiaalisia suhteita sekä tieto- ja uskomusjärjestelmiä, joita kahdessa kulttuurissa mahdollisesti pidetään näihin asioihin liittyen keskeisinä. Tarkoituksena on myös liittää tutkitut tekstit niitä ympäröivään sosiaaliseen todellisuuteen pohtimalla kielenkäyttöön vaikuttaneita syitä ja taustatekijöitä. Aineiston tulkinnassa on otettava huomioon myös ne tavat, joilla esimerkiksi tekstin kirjoittaja, mahdolliset haastateltavat ja niin edelleen sekä tekstin kirjoittamiseen ja tuotantoon liittyvät rutiinit vaikuttavat syntyvään tekstiin ja siihen muodostuviin merkityksiin, eli diskursiivistakaan ulottuvuutta ei tutkimuksessa sovi unohtaa. Diskursiivinen ulottuvuus vaikuttaa tutkimuksen lopputulokseen myös siinä, että tutkimuksen tekijäkään ei ole vapaa kulttuurisista konventioista, eikä näin ollen vakaasta tahdostaan huolimatta kykenevä tulkitsemaan tekstejä ja niiden merkityksiä ilman että ympäröivällä todellisuudella olisi tulkintaan minkäänlaista vaikutusta.

3.2 Identiteetti

Identiteetin käsite liittyy tutkimukseeni vahvasti, sillä kun identiteetti muodostuu tai sitä muodostetaan, oli sitten kyse yksilön tai ryhmän identiteetistä, identiteetin ulkopuolelle jää automaattisesti jotakin, jota voidaan kutsua ’toiseksi’. Eräs tiivistys identiteetin käsitteestä onkin, että identiteetti on yksilöllä tai yhteisöllä oleva, yksilön tai yhteisön sisäistämien odotuksien ja arvostuksien kokoelma; käsityksemme siitä miten muut

näkevät meidät sekä tekemämme ja sisäistämämme samuuteen ja eroon perustuvat rajanvedot meihin ja toisiin (Hall 1999). Oman identiteetin omaavaksi, toimivaksi subjektiksi asettuminen edellyttää vastakkainasettelua (Beauvoir 1981, 13).

Identiteetin ajatellaan, konstruktivistiseen perinteeseen nojautuen, olevan jotakin diskurssein rakennettavaa ja ylläpidettävää. Identiteetit eivät ole valmiita, eivätkä itsessään annettuja, vaan ne muokkautuvat, muuttuvat ja saavat merkityksensä jatkuvasti ympäröivän maailman muuttuessa. Identiteetit eivät siis ole pysyviä, joskin on olemassa identiteettejä jotka ovat ajan saatossa vakiintuneet niin, että niiden arkipäivässä usein uskotaan olevan muuttumattomia, kuten sukupuoli-identiteetti. (Hujanen ja Pietikäinen 2000, 5.)

Identiteetillä on kaksi ominaisuutta: yhteisöllisyys ja eronteko (Kivikuru 2000,11). Toisaalta identiteettien voidaan sosiologisen minäkäsityksen mukaan katsoa muovautuvan suhteessa siihen eroon, joka yksilöllä on muihin ”merkityksellisiin toisiin” (Hall 1999, 22): ”tiedän kuka ’minä’ olen suhteessa ’toiseen’ (esimerkiksi äitiini, joka en voi olla)” (mt. 41). Toisaalta se, miten näemme itsemme ja identiteettimme, on riippuvainen siitä, kuinka muut näkevät meidät ja kuinka he antavat näkemälleen merkityksiä kielen avulla. Identiteetin voikin ymmärtää kollektiivisena minuutena, yhteisöllisyytenä joka ilmenee yksilössä, sillä yksilölliset identiteetit rakentuvat yhteisössä ja sosiaalisten prosessien alaisena. Samoin itse yhteisö rakentuu eronteossa muihin yhteisöihin. (Kivikuru 2000, 11.) Esimerkiksi ulkomaalaistaustaiset toiset erottuvat oleskelumaansa yhteisöstä juuri tällaisen eronteon kautta.

3.2.1 Ero ja toinen

Identiteetti muodostuu, kun erotamme itsemme siitä toisesta, joka emme voi olla. Tärkeänä osana toisen ymmärtämistä onkin ymmärtää ero ja eron tarpeellisuus. Stuart Hall nimeää neljä tapaa määritellä eroa (Hall 1999, 139).

Eron merkitystä on selitetty Ferdinand Saussuren kirjoituksiin perustuvassa lingvistiikassa sillä, ettei ole olemassa mitään merkityksiä ilman eroja. Saussuren mukaan merkitykset muodostuvat erojen kautta. Tietyn sanan, esimerkiksi musta, merkitystä määrittää se, mitä sanan ulkopuolella on ja mitä sana itsessään ei ole: musta ei ole valkoinen. Valkoisen ja mustan suhde, niiden ero, on lopulta se, mikä kantaa merkitystä ja erottaa mustan ja valkoisen erillisiksi käsitteiksi. Samalla tavoin voimme eron avulla määritellä vaikkapa kansalaisuuttamme: olemme suomalaisia, koska emme ole venäläisiä, emme ruotsalaisia ja niin edelleen. (Saussure 1983, 160–161, 166; Hall 1999, 153.)

Ihmisten välisen dialogin merkitystä korostavan kieliteorian mukaan toisella ja erolla on merkitystä siksi, että merkitykset syntyvät dialogissa toisen kanssa. Merkityksiä ei ole ennen kuin ne ovat dialogissa jonkun toisen, käsityksiltään eroavan kanssa syntyneet ja tulleet määriteltyiksi. Merkitykset ja käsitykset ovat näin ollen jatkuvassa muutostilassa ja tulevat neuvotelluiksi dialogeissa itsestä eroavan toisen kanssa yhä uudestaan. (Bahtin 1988: 276–283, 29–34.)

Antropologiassa eron merkitys selittyy kulttuurin rakentamisen kautta. Kulttuuri symbolisena järjestelmänä perustuu erojen merkitsemiselle ja niiden luokittelulle. Jokaisessa kulttuurissa on määritelty, mikä on hyvää/pahaa, kaunista/rumaa ja niin edelleen. Tämänkaltaisten, pysyvien erojen olemassa olo on välttämätöntä, jotta voidaan sekä jäsentää että merkityksellistää omaa kulttuuria, mutta myös erottaa se muista kulttuureista. (Lévi-Strauss 1979; Douglas 1966.) Asioiden arvottamiseen liittyvät kategoriat, joihin ilmiöt ja ihmiset määritellään kuuluviksi ja joiden avulla maailmaan luodaan järjestystä (Raittila 2004, 18).

Lopuksi psykoanalyysissa erot ja erilaisuus liittyvät minuuden muodostumiseen, seksuaali-identiteettiin ja subjektiviteettiin. Jotta lapsi oppii ymmärtämään oman erillisyytensä, sen on ensin nähtävä itsensä ikään kuin toisen silmissä tai peilin kautta. Lapsi vertaa äitinsä ja isänsä ominaisuuksia itseensä omaksuen niitä ja hyläten niistä osan. Näin lapselle syntyy psykoanalyysin mukaan käsitys esimerkiksi sen omasta sukupuolisuudesta. Lapsesta siis muodostuu itsenäinen subjekti tiedostamattomassa

prosessissa, jossa lapsi vertaa itseään sille merkityksellisiin, erillisiin toisiin. (Freud 1959, 37–42; Lacan 1977, 1–7.)

Näille selitysmalleille yhteistä on ajatus siitä, että erontekojen avulla luodaan järjestystä maailmaan. Eronteko ja siihen liittyvä toinen ovat inhimillisen ajattelun peruskäsitteitä, joiden avulla maailmaa hahmotetaan (Beauvoir 1981, 12). Ero ei synny vapaana yksilöä ympäröivästä todellisuudesta, vaan sen muodostumiseen tarvitaan jokin tai joku toinen. Yhteisöt eivät määrittele itseään yhdeksi ilman että esittävät vastakohtakseen toisen (mt. 13). Toisaalta erontekoon tarvitaan myös samuutta, samanlaisuutta, sillä sen perusteella tiedämme, ketä kuuluu meidän ryhmäämme ja ketkä toisaalta ryhmästäamme eroavat. Ilman eroa ei ole samuuttakaan (Suurpää 2002, 22). Ero onkin se, joka määrittää sekä minua että toista, ja joka erottaa toisen minusta, toiset meistä. Toinen on siis joku erilainen, kuin minä tai me.

Käsityksen toisesta erilaisena kuin minä itse, on pisimmälle kehitellyt Julia Kristeva, jonka mukaan toinen ja toiseus on nimenomaan erilaisuutta ja ainutlaatuisuutta. Tällaisen määritelmän mukaan kaikki, myös me itse, olemme jollekulle toisia eli Kristevan sanoin muukalaisia, sillä jokainen ihminen on toiselleen erilainen jossakin suhteessa. Kristevan mukaan ei ole olemassa minua ilman muukalaista, eikä muukalaista ilman minua. Toisen ymmärtäminen alkaakin siitä, että ymmärrämme toisen itsessämme ja oman erilaisuutemme, sillä samalla kun ymmärtää oman erilaisuutensa, herää kysymys siitä, kuka minä oikein on: ei ainakaan mikään itsestänselvyys. (Kristeva 1992, 13, 15.)

On tärkeää huomata, että tällainen eron kautta määrittyvä toisen käsite on ambivalentti: se voi merkitä sekä positiivista että negatiivista eroa. Toinen on välttämätön merkityksen tuotannolle ja se voi tässä mielessä olla myös jotakin positiivista, johon esimerkiksi omaa minuutta peilataan. Samalla toinen voi kuitenkin olla myös jotakin uhkaavaa ja kielteisten tuntemusten aluetta. (Hall 1999, 160.) Toisen käsite on pohjimmiltaan paitsi ambivalentti, myös neutraali ja yleispätevä: se voi merkitä mitä tahansa eroa 'meidän' ja 'heidän' välillä (Harle 1994, 233).

3.2.2 Toiseus ja identiteetti

Toinen määriteltiin siksi merkitykselliseksi henkilöksi tai ryhmäksi, josta itsemme erotamme. Toisen käsitteen lisäksi on syytä määritellä toiseuden käsite. Toiseudesta voidaan puhua, kun tarkoitetaan sitä olotilaa ja tuntemusta, jonka itsensä toiseksi kokeminen saa yksilössä tai ryhmässä aikaan. Juuri tällaisia toiseuden kokemuksia Julia Kristeva erittelee teoksessaan *Muukalaisia itsellemme* (1992). Toiseus on paitsi itsensä toiseksi kokemista, myös sitä, että kokee ja tekee jonkun toisen itselleen vieraaksi, toiseksi, eli toiseuttaa hänet. Toiseus on myös se kuva, joka esimerkiksi diskursseissa voidaan representaatioiden avulla tuottaa: tietyt ryhmät ja henkilöt asemoidaan teksteissä toisiksi, eli heidän representaationsa rakennetaan toiseudelle.

Itsensä toiseksi kokeminen, eli toiseuden tunteminen, voi joskus olla niin vahvaa, että toiseudesta muodostuu identiteetin koko määrittäjä. Toiseuden identiteetille on kuvaavaa se, että ulkopuolisten toiseksi määrittelemä henkilö tai ryhmä alkaa uskoa omaan toiseuteensa ja elää sitä todeksi. Tällaisen ulkoisesti määritellyn toiseuden tuloksena saattaa syntyä toiseuden kokemukselle perustuvia uusia ryhmiä, joiden jäseniä yhdistää juuri toiseuden identiteetti, eikä jokin muu yhtenäisyyttä luova tekijä. Näin on käynyt esimerkiksi Isossa-Britanniassa, jossa ”mustiksi” luokitellut kansanryhmät, niin erilaiset lähtökohdat kuin eri ryhmillä olikin, 1970-luvulla omaksuivat yhteiseksi identiteetiksi valtakulttuurin niille määrittämän toiseuden, eli ”mustuuden”. (Hall 1999, 69.) Samanlaista toiseuden kokemuksen hyväksymistä ryhmä-identiteetiksi on osoittanut Yhdysvalloissa 1960-luvulla vaikuttanut Black Power-liike, joka kapinoi valkoisen väestön mustille antamaa yhteiskunnallista asemaa vastaan, mutta joka näin samalla myönsi tietynlaisen mustan identiteetin olemassa olon (Miles 1994, 108).

Tässä tutkimuksessa ei tutkita toiseuden identiteettiä tai siihen liittyviä kokemuksia, sillä tähän tarkoitukseen minun olisi haastateltava valtakulttuurin ulkopuolisia toisia. Tutkimuksen kohteena on se, miten ulkomaalaistaustaiset henkilöt teksteissä tehdään merkityksellisiksi toisiksi, eli kuinka heidät teksteissä toiseutetaan. Samalla tutkin sitä, millaisia identiteetin osasia näiden merkityksellisten toisten varaan tekstissä rakentuu.

3.2.3 Kulttuuri-identiteetti

Tutkimustani ajatellen tärkeitä kielellisesti, yhteisössä ja eronteossa rakennettuja kollektiivisia identiteettejä ovat kulttuurinen ja kansallinen identiteetti. Samalla, kun aineistoni teksteissä määritellään ”ulkomaalaista” toista ja ulkomaalaistaustaisten henkilöiden toisen identiteettiä, määritellään myös ’meitä’, eli suomalaisia ja hollantilaisia, sekä näihin kansallisuuksiin liitettävää kansallista kulttuuri-identiteettiä.

Kulttuurisilla identiteeteillä tarkoitetaan niitä identiteettimme puolia, ”jotka liittyvät siihen että kuulumme joihinkin selvärajaisiin etnisiin, rodullisiin, kielellisiin, uskonnollisiin tai (ennen kaikkea) kansallisiin kulttuureihin” (Hall 1999, 19). Tämän määritelmän mukaan kulttuurisia identiteettejä on monta, mutta jotkut niistä ovat hallitsevampia kuin toiset. Näin nykyisin kansallinen identiteetti tuntuu hallitsevan muita kulttuurisia identiteettejä niin voimakkaasti, että se melkein näyttää tukahduttavan muut kulttuuriset identiteetit alleen saaden kansallisen kulttuurin edustajat näyttämään varsin homogeeniselta massalta. Näin ei kuitenkaan todellisuudessa ole, vaan jokainen kansallinen kulttuuri muodostuu muun muassa eri yhteiskuntaluokista, sukupuoli- ja etnisistä ryhmistä. Kulttuurisesti ”puhtaita” kansallisia kulttuureja ei siis oikeasti ole olemassa, vaan kulttuurinen puhtaus ovat keinotekoisesti rakennettua. (Mt. 51–54.)

Kansallinen identiteetti, kulttuurinen puhtaus ja niiden keinotekoinen muodostaminen selittyvätkin parhaiten sellaisen kulttuuri-identiteetti käsityksen pohjalta, jonka mukaan kulttuuri-identiteetin muodostamisella haetaan yhteisön identiteetille pienintä yhteistä nimittäjää, jonka alaisuuteen kaikki muut identiteetin piirteet ja jopa erot voidaan palauttaa (Kivikuru 2000, 27). Tällöin kulttuuri-identiteetti tulee määriteltyksi yhden yhteisen kulttuurin ja eräänlaisen kollektiivisen ”todellisen minän” kautta. Vaikka tämä ”minä” kätkeisi sisälleen muitakin minuuden puolia (eli toisia kulttuurisia identiteettejä), vallitseva kulttuuri-identiteetti kuitenkin heijastelee yhteisön yhteisiä historiallisia kokemuksia ja kulttuurisia koodeja niin voimakkaasti, että se saa yhteisöön kuuluvat jäsenet tuntemaan itsensä yhdeksi kansaksi. Tällainen kulttuuri-identiteetti ymmärretään usein hyvin vakiintuneeksi ja muuttumattomaksi. (Hall 1999, 224.)

Kulttuuri-identiteetti voidaan tosin määritellä toisestakin näkökulmasta, jonka mukaan tietyn kulttuuri-identiteetin muodostavat moninaiset ja monipuoliset kulttuuri-identiteetit, jotka kaikki yhdessä ovat nimittämässä suurempaa kokonaisuutta (Kivikuru 2000, 27.) Nämä eri kulttuuri-identiteettien puolet ja niiden välillä vallitsevat erot ovat osaltaan vaikuttamassa siihen, että kulttuuri-identiteetti on jatkuvassa muutoksessa, ”aina matkalla jonnekin” (Hall 1999, 227). Kulttuuri-identiteettien kirjossa piilee yhteisön elinvoima ja muutoskyky: vain niiden ansiosta yhteisöstä on tullut se ainutlaatuinen ”yksikkö”, jonka se tällä hetkellä muodostaa (mt.). Tällainen kulttuuri-identiteetti ei ole ensiksi kuvaillun, pysyvän kulttuuri-identiteetin tavoin pysyvä ja muuttumaton, vaan se rakentuu kaiken aikaa uudelleen yhä muuttuvissa diskursseissa ja käytänteissä muun muassa globalisaation vaikutuksesta (Hall 2003).

Oletuksenani on, että tutkimissani teksteissä ulkomaalaiset toiset tulevat erotetuiksi ja määritellyiksi toisiksi juuri sen takia, etteivät he kuulu oleskelumaansa kansallisen kulttuurin piiriin. Ajattelen tässä eronteossa keskeistä olevan juuri sen, kuinka muualta tulleiden toisten erolle rakentuva identiteetti saadaan tekstuaalisin keinoin sekä näkyväksi, että erotetuksi valtakulttuurin kansallisesta kulttuuri-identiteetistä. Tunnistaakseni esimerkiksi suomalaiskansallisen kulttuuri-identiteetin piirteitä teksteissä, minun onkin ajateltava suomalainen kulttuuri-identiteetti niin vakiintuneeksi ja pysyväksi, että nämä piirteet voidaan tunnistaa.

Toisaalta, koska etsin myös niitä tapoja joilla eri kansallista kulttuuri-identiteettiä ja siitä eroavia toisen identiteettejä ja niiden osasia tehdään tekstuaalisin keinoin näkyviksi, on tutkimuksessani myös oletuksena, että kansallisetkin kulttuuri-identiteetit tulevat jatkuvasti uudelleen määritellyiksi ja voivat muuttaa muotoaan. Tutkimusnäkökulmani ottaa siis huomioon sekä identiteetin pysyväisemmän luonteen, sekä sen muuttuvaisuuden. Tutkimusnäkökulmallani en kuitenkaan pyri tiettyjen kansallisten kulttuuri-identiteettien pysyvyyden tai niiden pinnan alla pulppuilevan moninaisuuden tutkimukseen, vaan selvitän, kuinka kansallinen kulttuuri-identiteetti osaltaan rakentuu kun määritellään sen ulkopuolista toista. Kulttuurisella moninaisuudella ja sen hyväksymisellä kansallisen kulttuurin sisällä voi kuitenkin olla merkitystä

tutkimustuloksieni kannalta siinä mielessä, että se osaltaan saattaa selittää Suomen ja Hollannin yliopistolehtien väliltä mahdollisesti löydettäviä eroja. Eri kulttuurien piirissä valtakulttuurista eroavat toiset mahdollisesti erotetaan eri tavoin ja enemmän tai vähemmän selkeästi, riippuen siitä kuinka hyvin omaa ja toisen eroa kulttuurin piirissä suvaitaan ja kuinka moninaiseksi oma kulttuuri ymmärretään.

3.2.4 Kansallinen identiteetti ja kuvitteellinen kansakunta

Tutkimukseni kannalta oleellista on tunnistaa ne tavat, jolla tiettyä kansallista kulttuuri-identiteettiä selitetään olevaksi ja pysyväksi, eli kuinka suomalainen ja hollantilainen kulttuuri-identiteetti selitetään pysyväksi ja näin ollen ulkomaalaistaustaisten toisten identiteetistä eroavaksi. Yhtenäisen kansallisen kulttuuri-identiteetin muodostamiseen kuuluu ajattelu, jonka mukaan kansallinen kulttuuri johon synnymme on omalta osaltaan vahvasti vaikuttamassa siihen, millainen kulttuuri-identiteetti yksilölle kehittyy. Kun meiltä kysytään, keitä me olemme, sanomme helposti olevamme suomalaisia. Ajattelemme suomalaisuutemme ikään kuin olevan osa luontoamme, vaikkakaan näin ei tietenkään ole. Tosiasiassa puhe suomalaisuudessa on vain metaforista ja kielen avulla konstruoitua. Tiedämme, mitä suomalaisuus on vain sen perusteella, kuinka suomalaisuus representoidaan ja esitetään kielen avulla suomalaisessa kulttuurissa. (Hall 1999, 45–46.) Suomalaisuus ei siten olekaan mikään pysyvä olotila tai vakiintunut määre, vaan sen sisältö uudistuu kaiken aikaa ja sitä on jatkuvasti ylläpidettävä erilaisin keinoin (ks. esim. Hujanen ja Pietikäinen 2000, 4).

Kansallisissa kulttuureissa identiteettejä rakennetaan diskursseissa tuottamalla merkityksiä yhteisestä kansakunnasta. Nämä merkitykset voivat liittyä esimerkiksi kansakunnan (väitetysti) yhteiseen menneisyyteen ja syntyperään. Sen sijaan että puhutaan kansakunnasta luonnollisena ilmiönä, tulisikin siis puhua kansakunnasta kuvitteellisena yhteisönä (imagined community). (Hall 1999, 47; Anderson 1982.)

Kansakunnan kuvittelun yhteydessä voidaan eritellä niitä diskurssiivisia käytänteitä tai strategioita, joiden avulla kansakuntaa ja samalla kansallista identiteettiä kerrotaan

olemassa olevaksi. Näitä ovat kansakunnan kertomus, eli kaikki ne tarinat, kuvat, maisemat, historialliset tapahtumat, symbolit ja rituaalit, jotka edustavat tai representoivat kansakunnan yhteisiä kokemuksia, suruja, voittaja ja katastrofeja, jotka antavat kansakunnalle merkityksen. (Hall 1999, 48.) Suomessa yksi tällainen vahva kertomus on Suomen taistelu itsenäisyydestä: pienen kansan vahva tahto olla olemassa ja sen asukkaiden yhteinen taistelu tuon päämäärän saavuttamiseksi. Hollannissa vahvana kertomuksena on hollantilaisten taistelu merta vastaan, se kuinka hollantilaiset ovat luoneet maansa omilla käsillään sitä merestä nostamalla ja kuivattamalla.

Toiseksi kansakuntaa rakennetaan painottamalla kansakunnan jäsenten yhteistä alkuperää, jatkuvuutta, traditiota ja ajattomuutta (mt. 49). Kansallistason yhteenkuuluvuuden tunnistaminen tapahtuu eräiden tutkimuksien mukaan aina paikan kautta. Välityksinä voivat toimia koti ja perhe, sidosryhmät, kotikylä tai seutukunta. (Kivikuru 2000, 31.) Juuri paikan ymmärretään joskus olevan niin tärkeä kansakunnan tai kulttuurin määrittäjä, että ilman paikkaa ei katsota voivan olla koko kansakuntaakaan. Paikka luo kansakunnalle ymmärrettävän kehyksen, jonka avulla siinä paikassa olevat ihmiset tuntevat olonsa kotoisaksi. (Hall 2003, 93–94.) Nykyisten suomalaistenkin ajatellaan periytyvän niistä muinaisista ihmisistä, jotka pitivät majaansa ja sinnittelivät vaikeissa ilmasto-olosuhteissa nykyisen Suomen valtion sijaintipaikalla. Paikan ja alkuperän kuvitteluun liittyy myös kolmas diskursiivinen strategia, käsitys puhtaasta ja alkuperäisestä kansasta kansakunnan muodostajana (Hall 1999, 49).

Neljänneksi kansakuntaa rakennetaan erilaisten keksittyjen traditioiden avulla (mt.): hollantilaisessa kulttuurissa suurin kansallinen juhlapäivä, huhtikuinen kuningattaren syntymäpäivä, on juhlallisuuksiltaan ja tapahtumiltaan niin luonnollisen oloinen, että sitä helposti unohtaa juhlitun vasta 1950-luvulta lähtien. Silti on vain harvoja, jotka kiistäisivät tuon tradition merkityksen hollantilaiselle kulttuurille. Lopuksi kansakuntaa rakennetaan perustamismyyttien avulla. Suomelta ja suomalaisilta perustamismyytti puuttui 1800-luvulle saakka, kunnes Elias Lönnrot keräsi ja kirjoitti Kalevalan.

Esimerkiksi näillä keinoilla kansakuntaa voidaan diskursseissa kuvitella ja kertoa yhtenäiseksi. Kertomuksen tärkeänä tuloksena syntyy paitsi oman kansakunnan ja sen jäsenten identiteetti, 'me', myös ero muihin kansakuntiin, 'heihin' tai 'toisiin'. Suomalaiset eivät olleet ruotsalaisia, venäläisiksi me emme halunneet tulla; olemme siis suomalaisia (Harle ja Moisio 2000, 76).

Kansallisen kulttuuri-identiteetin ja kansakunnan kuvitteluun liittyy myös etnisyyden käsite. Etnisyydellä tarkoitetaan käsitystä, jonka mukaan ryhmän yhtenäisyys perustuu yhteiseen alkuperään ja historiaan, joka ilmenee esimerkiksi kielen, kulttuurin ja asuinpaikan kautta. Koska tällainen yhteinen menneisyys, ”syväkulttuuri” on osin tiedostamatontakin, vaativat etnisyyden kokemus ja etninen identiteetti itsemäärittelyä, jonka kautta henkilö määrittyy tai ei määriyty etnisen ryhmän jäseneksi. Etnisen itsemäärittelyn tärkeimpänä osana on tunnistaa jokin keskeinen etninen ominaisuus, tai paremminkin itsemäärittelyn nimeke, itsessään: vaikkapa tunnistaa itsensä etnisesti suomalaiseksi. Toiseksi on oltava tietoinen siitä, että eroaa muiden etnisten ryhmien, vaikkapa ruotsalaisten tai venäläisten, jäsenistä. Lisäksi oma etnisuus koetaan ajassa muuttumattomaksi ja tilanteesta riippumattomaksi: suomalainen on etnisesti suomalainen aina ja kaikkialla. (Liebkind 1994b, 21–24.) Etnisen suomalaisuuden kokemuksen varaan voi rakentua suomalainen kansallinen kulttuuri-identiteetti, jossa juuri etnisen yhtenäisyyden kokemus määrittää kuulumista kansakunnan jäseneksi tai sen ulkopuolelle. Usein tällaiseen etnisen yhteisyyden kokemukseen ei kuitenkaan valtaväestön ollessa kyseessä viitata etnisyyden termillä, vaan kansalaisuuden tai kansakunnan käsitteillä (Pietikäinen 2002, 18).

3.2.5 Suomalaisten ja hollantilaisten ”perinteiset” toiset

Kun omaa kansallista ryhmää ja sen kansallista kulttuuri-identiteettiä muodostetaan, niitä muodostetaan suhteessa toiseen. Suomalaisilla onkin perinteisesti ollut omat ”toisensa”, joihin omaa kansakuntaa on verrattu ja joihin on haluttu tehdä selvä ero. Venäläiset ovat olleet suomalaisille negatiivinen toinen, toisinaan jopa vihollinen: isonvihan aikana suomalaiset maaorjuuttanut hyökkääjä, sortokaudella suomalaisten oikeuksia polkenut

hallitsija ja sodan aikana suomalaisia vastaan hyökännyt naapuri. Suomalaiskansallisen identiteetin sanotaankin toisinaan jopa rakentuneen sanomalla, että suomalaiset eivät ainakaan ole venäläisiä. 1800-luvulla erilaisten rotuteorioiden kukoistaessa suomalaiset eivät myöskään halunneet leimautua mongoleiksi, aasialaisiksi, slaaveiksi tai saamelaisiksi – roduiksi, jotka suomalaisten silmissä olivat alempiarvoisia. Suomalaisilla on ollut ja on edelleen vahva pyrkimys tulla nähdyksi eurooppalaisena (germaanisena) kansana, yhdessä muiden eurooppalaisten kansojen joukossa. (Harle ja Moisio 2000, 56–57; 68–88; Kemiläinen 1994.)

Suhtautuminen toiseen naapuriimme, Ruotsiin ja ruotsalaisiin, onkin siitä syystä ollut mutkattomampaa, joskaan ei ongelmatonta. Ruotsalaiset ovat olleet suomalaisille positiivinen, eurooppalainen toinen, johon on haluttu samaistua. Tätä samaistumisen tarvetta on selitetty Suomen pitkällä historialla Ruotsin vallan alla, eurooppalaisen kulttuurin ja poliittisen tradition vaikutuspiirissä. Toisaalta on väitetty, että aika ajoin ruotsalaisuuskin olisi torjuttu Suomessa ja esimerkiksi 1800-luvulla pyrittiinkin kirjoittamaan Suomelle omaa, Ruotsista irrallista historiaansa. (Harle ja Moisio 2000, 92–94.)

Suomalaisten kaukaisemmat toiset, esimerkiksi afrikkalaiset, ovat tulleet suomalaisille tutuksi enimmäkseen välillisesti maantiedon oppikirjojen ja uutisten välityksellä. Useat näistä kuvauksista ovat olleet (vielä 1960-luvulle saakka) negatiivisia ja ”valkoisen” rodun paremmuutta korostavia. (Paasi 1998, 235–238.)

Hollantilaisten suhde heidän toisiinsa näyttää hieman erilaiselta kuin suomalaisten ja heidän toistensa suhde. Hollantilaisille ei ole ollut tarpeen eksplisiittisesti erottautua tietyistä toisista ja tulla samaistetuksi toisiin kuten Suomen kohdalla on tapahtunut. Hollantilaiset on aina mielletty ja tiedetty osaksi suurempaa eurooppalaista kokonaisuutta, yhdeksi kansaksi muiden eurooppalaisten (germaanisten) kansojen joukossa. Tästä syystä hollantilaisten alkuperä ja genealogia eivät ole juurikaan olleet tutkimuksen tai keskustelun kohteina kuten Suomessa. (Saukkonen 1999, 126–127.) Ainoa kansa josta on toisinaan haluttu erottautua, ovat saksalaiset: toisen maailmansodan

aikainen miehitys aiheuttaa yhä kaunaa ja saksalaisten ominaisuudet kyseenalaistetaan säännöllisesti (Gardberg 1998, 260). Toisaalta juuri protestanttinen osa Saksaa nähdään eniten hollantilaista kulttuuria muistuttavana (Saukkonen 1996, 5). Hollantilaisen identiteetin kannalta saksalaisillakaan ei vertailukohteena näyttäisi olevan mitään suurempaa merkitystä.

Jo 1600-luvulla Hollannin suurkaupungit olivat väestöltään monipuolisia ja esimerkiksi Amsterdamissa ”asui ranskalaisia hugenotteja, englantilaisia anglikaaneja ja presbyteerejä, saksalaisia, portugalilaisia ja espanjalaisia juutalaisia, luterilaisia Skandinavian maista sekä kreikkalaiskatolisia Armeniasta” (Saukkonen 1998, 135). Samoin 1600-luvulla Hollanti oli suuri merimahti, jonka lipun alla suurin osa eurooppalaisista kauppalaivoista purjehti aina Amerikoita ja Aasiaa myöten. Hollannilla oli siirtomaita Etelä-Amerikassa (Karibian merellä) ja Aasiassa. (Kolbe 1998, 25–27.) Kaiken kaikkiaan hollantilaiset ovat jo hyvin varhain olleet kosketuksissa eri kulttuureihin ja erilaisiin ihmisiin. Hollantilaista kulttuuria kuvataankin yleisimmin suvaitsevaksi ja avoimeksi ja suhtautuminen oman kulttuurin ulkopuolisiin toisiin ajatellaan mutkattomaksi.

Hollannissa vallitsi 1800-luvun lopulta alkaen poliittinen ja uskonnollinen järjestelmä, jossa toisaalta katoliset ja protestantit, toisaalta sosialistit ja liberaalit muodostivat omat yhteiskunnalliset ”pylväänsä”. Kullakin pylväällä oli muun muassa omat koululaitoksensa, tiedotusvälineensä sekä elämäntapansa, jotka rajoittivat myös eri pylväisiin kuuluvien ihmisten välistä kanssakäymistä. ”Pilarijärjestelmä” oli niin kokonaisvaltainen, että yksilön oli periaatteessa mahdollista elää elämänsä kehdestä hautaan oman pilarinsa suojissa. (Kolbe 1998, 36–37; Saukkonen 1998, 148.) Vaikuttaakin siltä, että aika ajoin tärkein itsestä erotettava toinen Hollannissa onkin ollut oman kansallisuuden ja kansan edustaja, eikä kansallisen kulttuurin ulkopuolinen toinen. Vaikka hollantilaisen yhteiskunnan pilarisaatio purkautui 1960-luvulle tultaessa, yhä osa hollantilaisista mieltää esimerkiksi Hollannin eteläisten provinssien katoliset eroavaksi muusta, protestanttiselle kalvinismille pohjaavasta hollantilaisesta kulttuurista (Saukkonen 1996, 5).

3.2.6 Nationalismi ja rasismi

Kansallisten ryhmien kuvitteluun ja identiteetin muodostukseen liittyvät vahvasti nationalismin ja rasismin ideologiat. Edellisessä painotetaan kuvitteellisen kansakunnan oikeutta tiettyyn maa-alueeseen, jonka avulla kollektiivin (kansakunnan) jäsenet myös määritellään, jälkimmäisessä keskeistä on ulkoisten ja biologisten tekijöiden korostaminen kollektiivia määrittävinä seikkoina (Anderson 1982, 149).

Nationalistinen ajattelu luo eroa ryhmien välille kuvitteellisten rajojen ja kansakuntien avulla. Nationalistisen ideologian mukaan maailman väestö jakaantuu esimerkiksi kulttuurin yhtenäisyyteen perustuviin kollektiiveihin, joilla on kullakin erillinen kyky ja oikeus perustaa itsehallinnollinen kansallisvaltio tietylle maantieteelliselle alueelle (Miles 1994, 130–131). Nationalismin ilmeneminen edellyttääkin tällaisen näkemyksen mukaan sekä kuvitteellisen, kulttuurisesti tai muuten yhtenäisen kansakunnan, että kansakunnan mielessä tälle kansakunnalle kuuluvan maantieteellisen alueen (valtion), jota tämä kansakunta *yksin* pyrkii pitämään hallussaan, tai jonka hallussapidolle kansakunta hakee oikeutusta (Gellner 1983, 4, 6). Toisaalta katsotaan, etteivät *kansakunnat* muodosta maa-alueeseen perustuvia valtioita, vaan että valtiot ja nationalismin ideologia muodostavat kansakuntia sinne, missä niitä ei aluksi ollut (Hobsbawm 1994, 18).

Historiallisesti nationalismi syntyi 1700-luvun lopun Euroopassa, jossa rahvaan enemmistöt nousivat monarkistisia ja aristokraattisia hallituksia vastaan (Miles 1994, 130) ja kansakunnan ja kansallisvaltioiden olemassa ololle alettiin luoda perustaa yhtenäisen koulutuksen, korkeakulttuurin ja keskushallinnon keinoin (Gellner 1983, 55). Nationalismi onkin nähty nimenomaan kansakunnan pyrkimyksenä luoda itselleen yhtenäinen, moderni korkeakulttuuri ja rakentaa kansakunnan kaikki osat yhdistävä ja sosiaalistava massakulttuuri (mt. 124, 138). Suomalaiskansallinen nationalismi kehittyi 1800-luvulla, jolloin Suomi Venäjän vallan alla ensimmäisen kerran tunnustettiin omaksi erilliseksi maantieteelliseksi alueekseen. Samalla luotiin kuvaa Suomen kansasta omana erillisenä kansanaan, jolla on oma yhteinen kielensä ja kulttuurinsa. Suomen kehittyvä

autonominen hallinto sekä koululaitos edustivat suomalaista kansallisvaltiota, johon kansakunnan haluttiin samaistuvan. (Harle ja Moisiio, 2000.)

Myös nykyisessä maailmassa nähdään esimerkkejä nationalistisesta ideologiasta: edelleen monet konfliktit syntyvät, kun asemansa alistetuksi kokevat kansat hakevat oikeutusta olemassaololleen ja pyrkivät luomaan itsenäisiä, kulttuurisesti yhtenäisiä kansallisvaltioita. Tällöin itsenäisyyspyrkimysten vaikuttimena on usein myös etnisyyt: tietyn, verisiteiden, traditioiden tai muun sellaisen perusteella itsensä yhtenäiseksi kokevan ryhmän halu olla oma itsenäiseksi tunnustettu yksikkönsä. (Touraine 2000, 215.) Nationalistisen ideologian vaikutus voidaan nähdä myös siellä, missä omaa kansallisvaltiota ja sen kulttuurista puhtautta pyritään suojelemaan sulkemalla kansakuntaan kuulumattomiksi mielletyt ihmiset kansallisvaltion ulkopuolelle tai estämällä heidän pääsyä valtion rajojen sisäpuolelle. Sulkemalla pois kaikenlainen omalle kulttuurille toinen ja vieras pyritäänkin nykyisin useimmiten oman ryhmän identiteetin säilyttämiseen ja muodostamiseen (Harle 1993,10).

Rasismien ideologiassa puolestaan ero toiseen ryhmään tehdään ulkoisten ja biologisten seikkojen pohjalta. Toinen erottuu itsestä tiettyjen tuntomerkkien avulla, jotka merkityksellistetään koskemaan kaikkea eroa itsen ja toisen välillä. Samalla näiden tuntomerkkien avulla tunnistettavaan ryhmään liitetään negatiivisesti arvoitettuja lisämerkityksiä tai ryhmä esitetään vahingollisena muille ryhmille. Tällöin tämän kielteisesti arvoitetun ryhmän jäseniksi tunnistetut henkilöt myös automaattisesti edustavat jotakin kielteistä ja uhkaavaa. Samalla kun ulkoisten tuntomerkkien avulla määritetään toinen luonnolliseksi kollektiiviksi, tullaan myös määritellyksi itse, eli oma kollektiivimme, jolloin ulkoisia tuntomerkkejä käytetään luokittelun apuvälineenä. Ja koska rasismissa toinen edustaa kielteisiä asioita, 'itse' edustaa myönteisiä asioita. (Miles 1994, 116–117.)

Käytännössä ideologinen rasismi voi esiintyä varsin kiinteän teorian muodossa (esimerkiksi teoriat värillisten rotujen huonommuudesta valkoiseen rotuun nähden), mutta myös kokoelmana stereotyyppioita, mielikuvia ja selitysmalleja, jotka ovat käytössä

arkielämässä. Rasismin avulla esitetään säännönmukaisia tulkintoja asioista, jolloin saadaan vedettyä esimerkiksi kausaalisia suhteita sinne, missä niitä ei alun perin ollut. Esimerkiksi Isossa-Britanniassa työväenluokka on selittänyt omaa taloudellista alamäkeään ja työpaikkojen menetystä siirtolaisten saapumisella, vaikka todelliset syyt olivat yhteiskunnan muissa taloudellisissa ja sosiaalisissa muutoksissa. (Mt. 117–120.)

Rasismi voi ajan kuluessa muuntua myös institutionaaliseksi. Tällaisessa rasismissa yhteiskunnan vähemmistöjä syrjivät käytänteet perustuvat rasismille, vaikkakaan niitä ei enää avoimesti oikeuteta rasismin ideologialla. Institutionaalista rasismia voidaan katsoa olevan myös se, kun rasistisesta diskurssista häviää sen rasistinen sisältö, mutta rasismin alkuperäistä merkitystä ovat välittämässä toiset sanat. (Mt. 124–125.) Näin esimerkiksi hollannin kielessä ulkomaalaisten värillisyyttä osoittavat rasistisiksi mielletyt termit on pyritty korvaamaan neutraalimmalla termillä 'allochtoon', eli ei-syntyperäinen hollantilainen, sanaparinaan 'autochtoon', syntyperäinen hollantilainen. Vaikka 'allochtoon' näin viittaakin kaikkiin syntyperältään ei-hollantilaisiin ulkomaalaisiin, ymmärretään termin yleisesti tarkoittavan nimenomaan aikaisemmin värillisiksi luokiteltuja ulkomaalaisten ryhmiä (ellei toisin mainita). Näin ollen termiä 'allochtoon' voidaan haluttaessa käyttää institutionaalisen rasismin välineenä viittaamassa tiettyihin värillisiin kansanryhmiin.

Nationalismi ja rasismi ovat kumpikin eron teon käytännössä mahdollistavia ideologioita. Niille on yhteistä se, että ne kumpikin ehdottavat identiteettien muodostamisessa olevan kysymys myös vallankäytöstä. Ne kertovat siitä, kenellä yhteiskunnassa on oikeus ehdottaa tietynlaisten identiteettien ja erontekojen käyttöä. (Hall 1999.) Ne kumpikin ilmenevät eri muodoissa ja erilaisina, riippuen ajasta ja paikasta. Siksi ei tulisikaan puhua nationalismista ja rasismista yksilössä, vaan paremminkin nationalismeista ja rasismeista yleensä (ks. esim. Anderson 1982; Gellner 1983; Miles 1994). Itse ymmärränkin sekä nationalismin että rasismin nimenomaan ideologioiksi. Ideologioina ne voivat olla vaikuttamassa erilaisiin käytänteisiin yhteiskunnassa, mutta ennen kuin näitä käytänteitäkään voidaan kutsua nationalistisiksi tai rasistisiksi, on ensin osoitettava nationalistisen ja rasistisen ideologian läsnäolo ja vaikutus asioihin. Tässä esitetyt

käsitykset nationalismista ja rasismista eivät edustakaan vain yhtä tiettyä nationalismia tai rasismia, vaan ne auttavat tunnistamaan mahdollisia näihin ideologioihin liittyviä piirteitä yhteiskunnan käytänteissä.

3.3 Eronteon konkreettisia muotoja

Edellä esitetyt ajatukset toisesta, erosta, identiteeteistä sekä eronteon ideologioista kertovat kaikki osaltaan siitä, kuinka ero toiseen käytännössä syntyy: kun määritellään jotakin 'yhtä', tullaan samalla määritellyksi myös 'toinen', eli se, mitä ensin määritelty ei ole. Toiseen on historian kuluessa määritetty eroa ja vedetty rajaa hyvin konkreettisestikin. Toinen on tullut selitetyksi niin muukalaisena, uhkana, kuin rassistista ideologiaa noudattaen eri "rotunakin", 'minua' tai 'meitä' alempiarvoisena.

Jo Vanhasta Testamentista löytyy kertomuksia muukalaisista, eli heistä jotka eivät kuulu Jumalan valittuun kansaan (Kristeva 1992, 71–80). Muinaiset kreikkalaiset nimittivät barbaareiksi niitä, jotka eivät osanneet puhua heidän kieltään (Harle 1994, 232, Entzensberger 2003, 26). Kieli määrittääkin sitä, kenen kanssa pystymme kommunikoidaan, mihin yhteisöön kuulumme ja millaisia arvoja edustamme (Hall 2003, 90). Myöhemmin löytöretkien ja imperialismien aikakausilla ja sen jälkeen on muodostettu käsitystä lännestä ja länsimaista 'meinä' muun maailman automaattisesti kuulussa lännen ulkopuolelle, eli 'muihin' tai 'heihin' (ks. esim. Hall 1999, 77–98).

Eräs tärkeimmistä rajanvedon muodoista on kansallisvaltioiden synnystä lähtien ollut kansalaisuus. Kansalaisuutta määrittelemällä voidaan erottaa muukalaisiksi tai ulkomaalaisiksi ne, joilta puuttuu oleskelumaan kansalaisuus (Kristeva 1992, 49). Kansalaisuus määritellään laeilla joko syntymämaa- tai syntyperäperiaatteen (*jus soli* ja *jus sanguinis*) mukaisesti ja ulkomaalaisia ovat ne, jotka eivät ole syntyneet tietyn valtion alueella, eivätkä myöskään ole valtion syntyperäisten jäsenten jälkeläisiä (mt. 101). Kansalaisuuteen liitetään oikeuksia, kuten äänestysoikeus, joita kansalaisuuden omistamattomilla ei ole: näin ero "meikäläisen" ja "muukalaisen" välillä myös konkretisoituu. Koska kansalaisoikeudet ovat verrattavissa ihmisoikeuksiin, herääkin

kysymys, missä henkilöt, joilta kansalaisuus puuttuu, ovat täysivaltaisia ihmisiä. (Mt. 102.)

Samoin valtioiden väliset ja sisäiset rajat ovat varsin konkreettisia ja näkyviä eronteon muotoja: ne ovat yhteiskunnallisesti muodostettuja ja palvelevat aina jotakin tarkoitusta. Ne voivat, kuten Saksan tai Ison-Britannian tapauksessa, korostaa maan eri osien historiallista erillisyyttä. Eri valtioiden välillä ne osoittavat konkreettisesti, minkä valtion kansalainen tietyssä paikassa asuva henkilö on ja mitä rajoja hän esimerkiksi työnhakuun lähtiessään saa luvallisesti ylittää. (Massey 2003, 73–74.)

”Muukalaiset” voidaan erottaa meistä siinä, etteivät he tunne samoja arkipäivän käytänteitä ja sääntöjä, kuin meihin kuuluvat. Esimerkiksi käsitykset asioiden puhtaudesta ja saastaisuudesta vaihtelevat kulttuurista toiseen, ja niiden avulla voidaan tehdä eroa niin kulttuurien välillä kuin niiden sisälläkin. (Douglas 1966.) Jokaisessa kulttuurissa on omat suhteellisen vakiintuneet tapansa suhtautua esimerkiksi naisten ja miesten väliseen tasa-arvoon, auktoriteetteihin, epävarmuuteen tai yksilön ja ryhmän suhteeseen (Hofstede 2002). Voidakseen kuulua tiettyyn kulttuuriseen ryhmään onkin esimerkiksi tiedettävä, mitä kättä käytetään ruokaillessa, kuinka tervehditään itseä vanhempaa henkilöä, saako nainen tervehtiä miestä ja niin edelleen. Kulttuurin tavat osaamaton erottuu joukosta ja leimautuu helposti tyhmäksi tai jopa röyhkeäksi. (Mt.) Toisten kulttuurin voidaan katsoa tuovan omaan kulttuuriin epäpuhtautta. Niin esimerkiksi Suomen romanit tutkimuksessa katsoivat valkolaiskulttuurin vaikuttavan romaninuorisoon negatiivisesti opettamalla heille juopottelua, tappelua, rikollisuutta ja piittaamattomuutta vanhemmista. (Huttunen 1994, 43.)

Radikaalein eronteon muoto lienee rodullistaminen, jossa käytetään biologisia tuntomerkkejä, kuten ihonväriä, apuna kollektiivien muodostuksessa ja tunnistamisessa. Biologinen tuntomerkin katsotaan rodullistamisen prosessissa olevan jotakin luonnollista ja muuttumatonta. Tällaisen biologisen kriteerin avulla pystytään tietty ryhmä erottamaan meistä ja asemoimaan pysyvästi toisiksi. Jos asemointiin vielä liittyy ideologinen ulottuvuus, jossa toisten ryhmään liitetään negatiivisia ja omaa ryhmää uhkaavia

ominaisuuksia, joko biologisia tai kulttuurisia, ollaan rasistisen ideologian alkulähteillä. Rasismi käytännössä ilmenee toisten muodostaman negatiiviseksi ja uhkaavaksi selitetyn ryhmän syrjintänä. (Miles 1989, 114–117.)

Eronteko etnisyyden avulla muistuttaa rodullistamista siinä, etnisyydessäkin yksilöiden välisten erojen katsotaan olevan synnynnäisiä, luonnollisia ja muuttumattomia. Toisin kuin rodullistamisessa etnisyyttä eivät kuitenkaan pääasiallisesti määritä väitetyt biologiset seikat, kuten ihonväri, vaan suku- ja verisiteet, ryhmän kiinnittyminen tiettyyn paikkaan ja yhteisiin merkitysjärjestelmiin sekä traditioihin. Myös etnisyydessä etnisten ryhmän jäsenten tosin ajatellaan jakavan tiettyjä fyysisiä piirteitä, mutta nämä ovat tulos etnisen ryhmän tiiviistä siteistä, pysyvästä asuinpaikasta ja yhteisestä historiasta sekä traditioista eivätkä jotakin biologista tai geenien tuottamaa. (Hall 2003, 92.) Tässä merkityksessä etnisyyttä käytetään erottamaan eri etnisyyksiä edustavia ryhmiä toisistaan ja erottelu voi olla, erottelijasta ja erottelun kontekstista riippuen, jotakin etnistä ryhmää syrjivää tai diskriminoivaa. Siksi tällainen etnisyys usein rinnastetaankin rasismiin. Etnisyys voidaan toisaalta myös nähdä ryhmän sisäisenä, positiivisena voimavarana, joka myönteisellä tavalla erottaa etnisen ryhmän muista ryhmistä. (Pietikäinen 2000, 36–37.)

Nykyisessä medioituneessa maailmassa eronteko tunkeutuu koteihimme muun muassa television välityksellä. Erään tunnetun brittiläisen saippuaopperan maailmassa muiden kuin syntyperäisten brittien olemassaolosta vaiettiin 38 vuotta, kunnes sarja lopulta sai ensimmäiset maahanmuuttajataustaiset henkilöhahmonsia. Brittiläisen saippuaopperan onkin väitetty olevan pullollaan englantilaisuuden mielikuvia, jotka sulkevat ulkopuolelleen kansakunnan muut väestöryhmät. (Morley 2003, 177.) Uutisissa Afrikan köyhät maat esitetään puutteesta kärsivänä, kolmantena maailmana jonka kehittämiseen löytyvät keinot ja henki ovat vain rikkaiden länsimaiden, kuten Yhdysvaltojen hallussa (Fiske 2003, 138). Sanomalehdet kertovat Suomeen tulevista pakolaisista ja kuvaavat heidät maattamme uhkaavana ”pakolaistulvana” (Raittila 2002, 51): niinä muina tai toisina, joista itsemme haluamme erottaa.

Tämän tutkimuksen aineistossa eroa toiseen oletetaan tehtävän kielellisillä keinoilla: ulkomaalaistaustaiset henkilöt, eli yleensä vaihto-opiskelijat, erotetaan meistä ”tavallisista” suomalaisista ja hollantilaisista sen vuoksi etteivät he ole sattuneet syntymään mainittuihin kansallisiin kulttuureihin.

4 Teoriasta tutkimukseen

Edellisessä kappaleessa kuvatut teoriat ovat pohjana tutkimukselleni ja tarpeellisia käyttämieni käsitteiden ymmärtämiseksi. Näiden käsitteiden varassa on niiden teoreettisuuden vuoksi kuitenkin lähes mahdotonta tehdä tutkimusta. Niinpä tarvitsen tutkimukseni tekoon konkreettisempia tutkimusmenetelmiä, joita tässä kappaleessa tarkemmin esittelen.

4.1 Tutkimuskysymykset ja metodi

Tutkimuksellani selvitän, kuinka ulkomaalaiset tutkittavissa yliopistolehdistä eri keinoin tehdään ”ulkomaalaistaustaisiksi”, eli kuinka heidät diskursseissa merkityksellistetään valtakulttuurin ulkopuolisiksi toisiksi. Toiseksi olen myös kiinnostunut siitä, millaisia toisia ja toisen identiteetin osasia teksteissä syntyy ja mikä heidän merkityksensä ympäröivälle yhteiskunnalle ja yhteiskunnan valtakulttuurille ja sen kulttuuri-identiteetille mahdollisesti on. Lisäksi minua kiinnostavat ne erot ja yhtäläisyydet, joita tällaisesta merkityksellistämisestä on löydettävissä, kun tutkitaan tekstejä jotka on tuotettu kahdessa eri kulttuurissa.

Tutkimusmetodin olen selvyyden vuoksi kolmeen osaan: aineiston määrälliseen sisällön erittelyyn, jossa koko aineisto käydään läpi ja havainnot taulukoidaan; aineiston laadulliseen sisällön analyysiin, jossa erilaisin tekstianalyysin keinoin eritellään ja analysoidaan aineiston tekstit; sekä varsinaiseen diskurssianalyysiin, jossa edellisen kahden työvaiheen havainnot kerätään yhteen ja pyritään liittämään kulttuuriseen ja yhteiskunnalliseen kontekstiin.

Työvaiheista ensimmäisen, eli sisällön erittelyn päätarkoituksena on saada selville millaisia tekstejä aineisto sisältää, mitä aiheita teksteissä käsitellään, ketkä teksteissä esiintyvät ja millaisissa asemissa. Aineiston tekstit esittelin luvussa kaksi, luvussa viisi esittelen tekstien sisältöä vielä tarkemmin esimerkiksi tekstien toimijoiden ja dialogin osalta.

Sisällön analyysin (työvaihe kaksi) avulla etsin niitä konkreettisia keinoja, joilla ulkomaalaistaustaiset henkilöt teksteissä tehdään toisiksi. Samalla selvitän, millaisia ulkomaalaisuuden ja toiseuden esityksiä aineistoni teksteissä on: millaisina ulkomaalaiset toiset teksteissä esitetään ja miten heistä kirjoitetaan. Havainnoin analysoidessani suomalaisen ja hollantilaisen aineiston eroja ja yhtäläisyyksiä. Sisällön analyysin työkaluja erittelen tarkemmin kappaleessa 4.3. Analysoin aluksi kaikki tekstit, mutta tässä työssä esittelen analyysistäni ja sen kulusta suppeamman version (kappale 6).

Kolmanneksi kerään yhteen sisällön analyysissä löytämiäni ulkomaalaistaustaisuuteen liitettyjä toisen esityksiä ja identiteetin osasia. Tarkastelen niistä keskeisimpiä ja pohdin, mikä esitysten kulttuurinen ja yhteiskunnallinen arvo ja merkitys on ja miksi ulkomaalaisista tehdään juuri sellaisia toisia kuin tehdään – juuri sillä tavalla kuin tehdään. Tässäkin työvaiheessa on paikallaan vertailla hollantilaisen UK-lehden ja suomalaisen Aviisi-lehden eroja ja yhtäläisyyksiä: kertovatko tehdyt havainnot jotakin näistä kahdesta kansallisesta kulttuurista ja yhteiskunnasta, vai vaikuttavatko toiseuttamiseen muutkin syyt. Tässä työvaiheessa käytän apunani taustateoriaa ja kirjallisuutta. Tämä analyysi löytyy kappaleesta seitsemän.

4.2 Sisällön erittely

Sisällön erittelyssä olen luokitellut koko aineistoni. Luokituksessa huomion kohteena ovat olleet tekstin toimijat, puhujat ja kohteet. Lisäksi olen arvioinut tekstin dialogia. Näillä luokituksilla pyrin vastaamaan seuraaviin kysymyksiin, joilla pohjustan tulevaa analyysiäni:

1. Mitä henkilöitä ja tahoja teksteissä mainitaan? (toimijat)
2. Mitkä henkilöt ja tahot teksteissä varsinaisesti saavat äänensä kuuluviin? Kuka puhuu, ketä siteerataan, kenen näkemyksiä esitellään? (puhujat)
3. Ketkä ovat teksteissä puhunnan kohteina?
4. Ovatko tekstissä esiintyvät toimijat suorassa dialogissa keskenään? (dialogisuus)

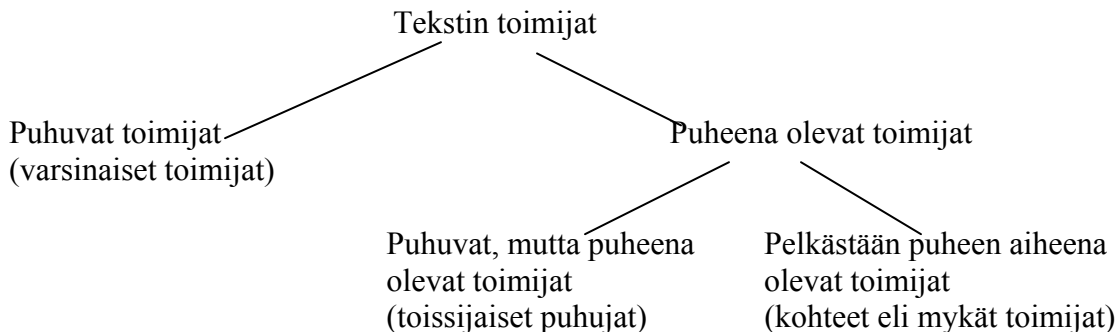
Toimija – puhuja – puhunnan kohde -luokitus

Tekstin toimijoiksi olen katsonut kaikki sellaiset henkilöt ja tahot, jotka jollakin tavalla joko toimivat tai ovat läsnä tekstissä. Kriteerinä pidän sitä, että toimijan tulee jollakin tavalla olla ”henkilöitävissä”, eli toimijan tulee olla jokin konkreettinen henkilö tai sellainen taho, johon selkeästi voidaan liittää tiettyjä henkilöitä.

Tekstin puhujiksi katson kaikki ne, jotka tekstissä ovat suoraan äänessä, eli joiden sanomiset on merkitty tekstiin suorana puheena. Puhujia ovat myös ne henkilöt, joiden sanomisia ja mielipiteitä tekstissä suoraan referoidaan tai siteerataan (esimerkiksi ”henkilö tai organisaatio x on sanonut jo aiemmin että...”). Toissijaisia puhujia ovat puolestaan ne henkilöt, jonka sanomaa toinen henkilö tai taho tekstissä selvittää (esimerkiksi henkilö a sanoo tekstissä henkilö b:n sanoneen jotakin).

Puhunnan kohteita ovat ne henkilöt, joiden olemassaoloon tekstissä viitataan, mutta jotka eivät tekstissä itse pääse kertomaan mielipidettään tai näkemystään. Esimerkkinä teksti, jossa ulkomaalaisten kerrotaan kärsivän asuntopulasta, mutta jossa ulkomaalaisia ei missään kohdassa tekstiä kuulla.

Toimijan, puhujan ja puhunnan kohteen suhdetta kuvaa seuraava kaavio (Raittila 2000, 90), jota olen käyttänyt apuna aineistoni sisältöä eritellessä:

Tekstin dialogin määrittely

Dialogi-luokituksessani olen arvioinut tekstien varsinaista dialogia. Tällä tarkoitan sellaista dialogia, jossa tekstin eri toimijat keskustelevat tekstissä keskenään. Dialogiksi voidaan katsoa myös eri tahojen esiintyminen samassa tekstissä. Tällainen dialogi sivuaa kansalaisjournalismin ajatusta eri ryhmien pääsystä viestimiin ja journalismin roolia dialogin mahdollistajana. (Raittila 2000, 88, 92.) Itse en tällaista yhteisesiintymistä luokitteluvaiheessa dialogiksi määritellyt. Kuitenkin on mahdollista arvioida tämänkin tyyppin dialogia luokitukseni avulla. Riittää kun katsoo, ketkä henkilöt tai mitkä tahot kussakin tekstissä ovat yhdessä varsinaisina puhujina.

Muuta huomioitavaa

Olen luokitellut kaikki aineistoni tekstit samoja luokitteluperiaatteita käyttäen, vaikkakin muun muassa gallup-tekstien ja yleisönosastokirjoitusten tapauksessa tällä menetelmällä määrittely voi vaikuttaa jokseenkin tarkoituksettomalta: tekstien puhujana kun tällaisissa teksteissä on automaattisesti tekstin kirjoittaja ja dialoginkin saavuttaminen on lähestulkoon mahdotonta. Dialogia koskien on huomioitava, ettei tiettyjen tekstien ole tarkoitukseen sisältää dialogia, sillä henkilöhaastattelujen tarkoituksena on vain yhden henkilön mielipiteiden kuuleminen.

4.3 Miten toinen tehdään - sisällön analyysin työkalut

Konstruktivistisen kielikäsitteilyn mukaan kielenkäytön avulla luodaan merkityksiä. Erityisillä tavoilla puhua tai kirjoittaa tietyistä asioista (diskurssit) rakentuu kielenkäytössä merkityksiä ja esityksiä (representaatioita) ympäröivästä maailmasta. Merkityksen antamisen, eli merkityksellistämisen tapoja on monia. Esittelen niistä muutamia, joita en kuitenkaan käytä aineistoni analyysissäni ”orjallisesti”, eli en pura tekstejäni vaihe vaiheelta näiden ”työkalujen” avulla. Lähinnä esittelemäni tekstin erittelytavat toimivat innoituksena analyysilleni ja auttavat jäsentämään aineistoni laajaa tekstimassaa.

4.3.1 Tekstuaaliset valinnat

Se, millaisia merkityksiä teksti tuottaa, riippuu niistä valinnoista, joita tekstissä on tehty. Norman Faircloughin mukaan tekstistä on tärkeätä huomata, ”mitä siihen sisältyy ja mitä on jätetty pois, mikä on ilmaistu suoraan ja mikä epäsuorasti, mitkä seikat ovat ensisijaisia ja mitkä toissijaisia, mitä on tematisoitu ja mitä ei, mihin prosessityyppeihin ja kategorioihin tapahtumien representointi perustuu ja niin edespäin” (Fairclough 1997, 136).

Kun tutkitaan tekstin tuottamia merkityksiä, onkin paitsi eriteltävä sitä, mitä tekstissä on, myös sitä mitä tekstistä puuttuu tai mitä siinä vaihtoehtoisesti olisi voinut olla. Miettimällä, mitä tekstistä puuttuu, voidaan päästä selville siitä, mitä tekstissä oletetaan: millaisia asioita tekstin kirjoittaja olettaa lukijan tietävän tai ajattelevan ilman että niitä on tarpeen kirjoittaa ”auki”. Juuri se, mitä tekstissä oletetaan valmiiksi saattaa olla hyvinkin paljastavaa, sillä tällaiset tekstin ulkopuoliset alkuoletukset asemoivat lukijan tietyllä lailla ajattelevaksi ja paljastavat jotakin tietyn yhteisön yleisesti hyväksymästä ajattelutavasta. Samoin alkuoletukset vahvistavat lukijalle ajatusta siitä, että se mitä tekstissä sanotaan on totta: lukija ymmärtää tekstin sanoman vain siksi, että hän tuntee sen totuuden, johon teksti pohjautuu. (Mt. 139–142.)

Tematisoimalla, eli esittämällä jokin asia lauseessa tai tekstissä lähtökohdaksi (van Dijk 1988, 30), jonka varaan uutta tietoa rakennetaan, luodaan samanlainen, mutta tällä kertaa näkyviin kirjoitettu vaikutelma jonkin asian luonnollisesta totuudesta. Tällaiset käytännöt, jotka vetoavat yhteiseen hyväksyntään, ovat tapoja rakentaa konsensusta tekstile. Samaa periaatetta noudattaen journalistisissa teksteissä usein siteerataan luotettavia asiantuntijoita, jotka kertovat asian olevan niin tai näin. (Jokinen ja Juhila 1993, 93.) Lukijan on helpompi uskoa sellaiseen, mikä on jo yleisesti tiedettyä tai jonka luotettava lähde todistaa oikeaksi, kuin sellaiseen, mikä ei ole tunnettua tai varmaa.

4.3.2 Sanastolliset valinnat

Tekstin kirjoittajalla on tekstin kirjoitusvaiheessa erilaisia mahdollisuuksia valikoida kirjoittamaansa. Mahdollisuuksia luo muun muassa sanasto. Ei ole yhdentekevää, käytetäänkö jonkin asiaan kuvailuun positiivisia vai negatiivisia määreitä. Esimerkiksi brittiläisessä yhteiskunnassa sanomalehtien on huomattu käyttävän tiettyjä vakiintuneita määreitä ja adjektiiveja kuvaamaan asian laillisuutta ja hyväksyttävyyttä ja taas vastavuoroisesti toisia määreitä kuvaamaan jonkin asian sopimattomuutta (Fowler 1991, 51–52). Se, että omassa aineistossani itäeurooppalaiset vaihto-opiskelijat kuvataan köyhiksi, herättää hieman toisenlaisia assosiaatioita kuin se, jos heidät kuvattaisiin omillaan toimeentuleviksi tai säästeliäiksi.

Samoin esitettävä asia voidaan kirjoittaa kuuluvaksi johonkin tiettyyn kategoriaan, eli sanaston loogiseen luokkaan, jonka avulla ihmiset yleensä hahmottavat maailmaa (mt. 54). Aineistossani espanjalainen opiskelija sijoitetaan kategoriaan ”opiskelija” kun taas irakilaisyyntyinen opiskelija sijoitetaan tekstuaalisin vihjein luokkaan ”pakolainen”. Samalla tavoin ulkomaalaisen oleskelun alkumetreillä kokemat vastoinkäymiset oleskelumaassa voidaan kuvata ”sopeutumisvaikeuksiksi”, ”kyvyttömyydeksi sopeutua uuteen kulttuuriin” tai vaikkapa ”alkukankeudeksi”. Tiettyjä kategorioita voidaan tekstissä käyttää aivan kuin ne olisivat luonnollisia, kaikkien tunnistamia luokituksia (mt. 57). Erilaisilla vahvistussanoilla (hyvin, hieman, osittain, ainoastaan jne.) voidaan ilmentää jonkin asian todennäköisyyttä ja paikkansapitävyyttä.

Kirjoittaja voi käyttää tekstissä hyväkseen erilaisia toiminta- ja osallistujatyyppejä. Toimintatyyppinä voidaan erotella esimerkiksi luokituksen: teko, tapahtuma, asiantila, mentaalinen toiminta, sanallinen toiminta mukaan. Samalla erotellaan lauseiden osallistujia. (Fairclough 1997, 143–144.) *Teossa* joku tekee jollekin jotakin (subjekti+verbi+objekti-rakenne, kaksi osallistujaa), esimerkiksi vaihto-opiskelijat arvostelevat suomalaista ruokaa. *Tapahtumassa* jotakin tapahtuu jollekin tai joku tekee jotakin ilman että tapahtumisen aiheuttaa joku tai tekemisellä on kohde (subjekti+verbi-rakenne, yksi osallistuja), esimerkiksi maahanmuuttajat osoittivat mieltään. *Asiantila*

kuvaa olemista, kuten lauseessa vaihto-opiskelijat ovat laiskoja. *Mentaalinen toiminta* voi olla tiedollista, havaintoon tai tunnetilaan liittyvää, esimerkiksi vaihto-opiskelijat ymmärtävät että on tärkeää opiskella suomea. *Sanallisessa toiminnassa* näkyy tekijä ja se mitä on sanottu. Aineistossani aluehälytyskeskuksen päällikkö siirtää sanallisella toiminnolla osasyyn laitoksen virkailijoiden kielitaidottomuuden tuottamista ongelmista ulkomaalaisille soittajille. Tämän hän tekee sanomalla, että ulkomaalaiset eivät puhu suomea, eivätkä aina kovin hyvää englantiakaan, jolloin virkailijoiden voi olla vaikea ymmärtää heitä.

Verbimuodon valinnoilla voidaan lisäksi, mikäli halutaan, häivyttää tekijä tekstistä kokonaan ja näin esimerkiksi tehdä epäselväksi se, kuka jostakin asiasta on vastuussa. Aktiivisella verbimuodolla tehdään selväksi se, kuka tekee ja mitä, tai kenelle tapahtuu. Passiivilla käyttämällä ja nominalisaatiolla asioista tehdään epäselvempiä (vertaa esim. vaihto-opiskelijaa huijattiin, myyjä huijasi vaihto-opiskelijaa tai vaihto-opiskelija huijauksen kohteena). Tekstissä voidaan esittää syy–seuraus-suhteita, vastuullisuutta tai vehkeilyä, toisaalta tapahtumat voidaan esittää kohtalonomaisina tapahtumina, joihin ihmisillä itsellään ei ole osaa eikä arpaa. (Mt. 144, 147.) Vaihto-opiskelijan voidaan kertoa joutuneen Suomeen, koska muita vaihtoehtoja ei ollut tarjolla tai hänet voidaan kertoa aina halunneen viettää aikaa maassamme.

Toimijapositiona tutkimalla saadaan viitteitä siitä, kenellä tekstissä on valta ja millaiset tekstissä esiintyvien henkilöiden väliset suhteet ovat. Toimijaposition kertovat nimittäin siitä, kenen puhe tekstissä otetaan vakavasti ja mitä itse kullakin tekstissä on oikeus sanoa kustakin aiheesta, mitä itse kukin saa tehdä ja kuinka ihmisiä tekstissä määritellään. (Jokinen ja Juhila 1993, 86.) Esimerkiksi jos jotakin ulkomaalaisia koskettava asia kommentoivat vain viranomaiset, voi tämä olla merkki siitä ettei ulkomaalaisten mielipiteitä arvosteta tai heidän ei haluta puhuvan tietyistä asioista. Toimijaposition avulla ulkomaalaiset voidaan tekstissä kuvata tapahtumien uhreiksi tai aktiivisiksi toimijoiksi. Samoin heidät voidaan toimijaposition kuvata kuuluvaksi johonkin tiettyyn toimijaluokkaan (mt. 93), vaikkapa meihin suomalaisiin, meihin ulkomaalaisiin tai sitten heihin ulkomaalaisiin. Aineistossani ulkomaalaiset vaihto-opiskelijat rajaavat suomalaiset

opiskelijat ryhmänsä ulkopuolelle käyttämällä juuri tällaista ”me vaihto-opiskelijat” -puhetta.

4.3.3 Kielikuvia ja mielikuvia

Teksteissä merkityksiä voidaan luoda sanavalintojen lisäksi myös monimutkaisempien kielikuvien avulla. Metaforassa jotakin uutta tapahtumaa tai asiaa kuvaamaan käytetään sanaa, joka on ennestään tuttu jostakin muusta yhteydestä. Kun tuttua sanaa näin käytetään uudessa yhteydessä, vanhan ja tutun sanan ominaisuudet siirtyvät määrittämään uuttakin. (Fiske 1992, 122.) Suomessa puhuttiin 1990-luvun alussa pakolaistulvasta. Jokaisen tuntema sana, tulvaa, käytettiin tässä yhteydessä metaforisesti kuvaamaan Suomeen saapuneiden pakolaisten ennennäkemätöntä paljoutta, tapahtumien ennakoimattomuutta ja ehkäpä tapahtumien tuhoisaksi ajateltua luonnettakin.

Metonymiassa jonkin asian osa saadaan näyttämään siltä, kun se olisi kokonaisuus (mt. 127). Jos esim. tekstissä esitetään yhden ulkomaalaisen vaihto-opiskelijan näkemys suomalaisista aivan kuin hänen mielipiteensä edustaisi koko vaihto-opiskelijakunnan mielipidettä, käytetään metonymiaa. Samoin jos tietyn vaihto-opiskelijaryhmän kerrotaan viettävän railakasta elämää, voi tuo railakas elämä toimia metonymiana kaikkien vaihto-opiskelijoiden elämälle (ellei toisin todisteta).

Metonymiaan liittyvät myös myytit. Myytti on kertomus, jonka avulla kulttuuri selittää tai ymmärtää luonnon tai todellisuuden joitain puolia. Myytti on kulttuurin tapa ajatella jotakin, ymmärtää ja käsitteellistää se, eli se on toisiinsa liittyvien käsitteiden ketju. (Fiske 1992, 116; Barthes 1982, 116–7.) Suomen myyttiin voidaan ajatella kuuluvan karu pohjoinen luonto ja maa, jossa asuu työtä tekevä ja kuuliainen kansa. Myytin Hollanti voidaan kuvailla vapaamielisten ja seikkailunhaluisten valloittajien yhteiskunnaksi. Myytin pääasiallinen toiminta on naturalisoida tietyt asiat ja esittää ne kuin luonnoksi. Myyttien ilmentämät asiat ovat kuitenkin yleensä niin itsestään selviä, että on vaikeaa huomata että ne itse asiassa ovat jossakin tietyssä ajassa ja paikassa tuotettuja käsityksiä asioista. Esimerkkinä tällaisesta vakiintuneesta myytistä on edelleen eräissä

yhteiskunnissa vallitseva käsitys naisten paikasta kotona lasten kasvattajana. (Fiske 1992, 117.)

Myös stereotyyppit ovat asioista tuotettuja käsityksiä. Stereotyyppit ilmaisevat yleisesti hyväksyttyä ja yhteisössä jaettua käsitystä siitä, millainen jokin sosiaalinen ryhmä on ja mitä ominaisuuksia tuon ryhmän jäsenet kantavat (Dyer 2002, 50). Stereotyyppien käyttö pelkistää ihmisen olemuksen muutaman yksinkertaisen ja olemuksellisen ominaispiirteen kokoelmaksi, joiden esitetään olevan luonnon tuottamia ja vakiinnuttamia. Näitä piirteitä liioitellaan ja korostetaan, jolloin ne jähmettyvät edustamaan kaikkia ryhmän jäseniä ikuisiksi ajoiksi (Hall 1999, 189–190). Näin esimerkiksi mustia [termi Stuart Hallin] on amerikkalaisissa elokuvissa kautta aikain stereotyyppistetty tiettyihin rooleihin: musta nainen ”kunnan mammana” ja mustat miehet ”narreina” tai ”tolloina” (mt. 179).

Stereotyyppit julistavat tietynlaista konsensusta yhteisössä, sillä niiden mukaan ”’kaikki – sinä ja minä, minä ja me – ajattelevat, että sen ja sen ryhmän edustajat ovat sellaisia ja sellaisia’”. Harha stereotyyppien roolista luonnollisina totuuksina paljastuu kuitenkin, jos otamme huomioon että usein käsityksemme jostakin meille suhteellisen tuntemattomasta ihmisryhmästä ovat peräisin juuri stereotyypeistä: näin ollen käsityksemme tietyn ihmisryhmän ominaispiirteistä ei suinkaan synny stereotyypeistä vapaana tai niiden ulkopuolella. Koska stereotyyppit ovat valikoituja todellisuuden määrittäjiä, niiden käyttö saattaa paljastaa sen, kuinka valta on jakaantunut tietyissä yhteiskunnassa. Kenellä on oikeus ehdottaa tietynlaisten stereotyyppien käyttöä ja painostaa muut hyväksymään ne. (Dyer 2002, 50.)

Stereotyyppien käyttöön liittyvätkin vahvasti luokittelun ja poissulkemisen mahdollisuudet. Stereotyyppien käytön yhteydessä on kyse siitä, minkä ryhmän hyväksymiä stereotyyppit ovat, kuka niitä käyttää ja ketä ne koskevat. Keitä kuuluu siihen ’meidän’ ryhmään, jonka ulkopuolelle muut ryhmät stereotyyppien avulla suljetaan kuvaamalla heidät erilaisiksi kuin ’me’. Tällaisella ulossulkemisella voidaan luoda rajoja myös sinne, missä ne eivät muutoin olisi näkyviä. (Mt. 52.) Kuinka moni esimerkiksi pystyisi ihmisvilinässä erottamaan homoseksuaalisen henkilön heteroseksuaalisesta?

Stereotyyppijä onkin jaoteltu sen perusteella, kenestä niitä käytetään. Orrin E. Klappin mukaan sosiaalisia *tyyppejä* ovat ihmiset, jotka kuuluvat yhteisöön (mt. 50). Tällaiset tyypit ovat luonnehdintoja siitä, mitä rooleja henkilö edustaa: onko hän äiti vai isä, työssäkäyvä vai työtön ja niin edelleen (Hall 1999, 190). Sosiaalisten tyyppien avulla myös voidaan päättää, ketä hyväksytään yhteisön jäseneksi ja ketä ei. Varsinaisista stereotyypeistä puhutaan vain silloin, kun tiettyjä piirteitä korostamalla ja yksinkertaistamalla näitä piirteitä edustavat ihmiset jähmetetään kuuluvaksi oman yhteisön ulkopuoliseen ryhmään. (Dyer 2002, 50.)

Stereotyyppien käytön ei siis sinällään tarvitse aina olla negatiivista. Stereotyyppit ovat myös ihmisen elämää helpottavia siinä mielessä, että ne ovat ihmismielen oikopolku: ne rakentavat yksinkertaisella tavalla järjestystä maailman kaaokseen. (Mt. 45, ks. myös Lippmann 1956.) Stereotyyppien mukaisesti tiedämme pikkulasten yleisesti ottaen käyttäytyvän tietyllä tavalla, jolloin myös osaamme suhtautua pikkulapsiin tietyllä, asiaan kuuluvalla tavalla. Stereotyyppit ovat hyvin yksinkertaisia esitysmuotoja monimutkaisista asioista ja sellaisina ne pystyvät tiivistämään asioita ansiokkaasti (mt. 47). Stereotyyppien käyttö ei aina olekaan automaattisesti väärin. Kyse on enemmänkin siitä, ”kuka stereotyyppijä kontrolloi ja määrittelee” ja ”mitä tarkoituksia ne palvelevat” (mt. 46).

4.3.4 Tekstin rakenne

Tekstin tuottamia merkityksiä voidaan tutkia paitsi tekstissä olevien yksittäisten sanavalintojen ja kielikuvien kautta, myös tutkimalla tekstin laajempaa rakennetta. Tällaisia tekstin laajempia rakenteita ovat temaattiset rakenteet, tekstissä esiintyvien yksittäisten oletusten muodostamat ylemmän tason oletukset ja skemaattiset rakennelmat (van Dijk 1988). Tekstin temaattista rakennetta osoittaa selvimmin tekstin otsikko, joka yleensä on tiivistys koko tekstin kattavasta temasta (mt. 30). Tekstin otsikon alla tiettyä teemaa kehitellään liittämällä tuohon teemaan muita asiaan kuuluvia aiheita ja avaamalla niitä lukijalle tekstin edetessä. Kaikki tietyn otsikon alla oleva teksti ei kuitenkaan aina vastaa teemaa, mille saattaa olla omat syynsä. (Mt. 35–36).

Tekstin tuottamia oletuksia voi tarkastella esimerkiksi tutkimalla lauseiden ja kappaleiden yhteenliittymistä: kuinka peräkkäiset lauseet tai kappaleet yhdistetään kertomaan asioista tietyllä tavalla ja millaisista asioista ne kertovat (mt. 31–32, Fairclough 1997, 154). Esimerkiksi lauseiden välistä koherenssia erittelemällä voidaan saada viitteitä siitä, mikä on lauseissa esitettyjen tapahtumien välinen merkitys, järjestys tai hierarkia. Toinen lause voi täydentää toista täsmentämällä sitä, lisäämällä siihen jotakin tai tehostamalla sen vaikutusta. Näin voidaan luoda lauseiden välille konsensusta, ristiriitaa, kausaalisuutta tai vaikkapa ehdollisuutta. (Fairclough 1997, 158–159.)

Tekstin skemaattiset rakenteet ovat niitä rakenteita, joiden varaan teksti on rakennettu ja jotka lukijan oletetaan tunnistavan. Esimerkiksi monet tarinat on rakennettu tietyn kaavan mukaan, jonka yksi versio on aloitus, kehittäminen, ongelma, ratkaisu ja lopetus. (Van Dijk 1988, 49.) Toisaalta skeemalla voidaan tarkoittaa myös tekstin tulkintaskaemaa, jonka lukijan myös oletetaan tunnistavan enemmän tai vähemmän automaattisesti, ja jonka varaan sitten muu teksti rakennetaan. Näin esimerkiksi kolmansista maista kirjoitettaessa lukijan oletetaan tulkitsevan tekstiä sellaisen skeeman mukaan, jossa kolmannet maat ovat köyhiä ja joissa on monenlaisia ongelmia. (Fairclough 1997, 162.)

4.4 Teksteistä todellisuuteen

Aineiston konkreettisesta erittelystä etenen tutkimuksessani kriittisen diskurssianalyysin suuntaan. Tutkimukselleni en katso riittäväksi vastata kysymyksiin mitä ja miten, mutta haluan myös tietää miksi. Miksi aineistoni toiset merkityksellistyvät juuri tietyllä tavalla ja mitä se aineistoa ympäröivän todellisuuden kannalta merkitsee, ovat kysymyksiä joihin myös etsin vastausta.

Voidakseni vastata näihin kysymyksiin, tarvitsen luonnollisestikin teorioita, jotka auttavat siirtymään konkreettiselta tekstin tarkastelu tasolta laajempaan sosiaaliseen yhteyteen. Tutkimukseni kannalta hyödylliseltä käsitteeltä tässä yhteydessä vaikuttaa kulttuurinen muisti. Kulttuurisella muistilla tarkoitetaan niitä sosiaalisia, historiallisia ja yhteiskunnallisia merkitysrakenteita, joita yksilö käyttää ja joihin yksilö kiinnittyy

muodostaessaan itselleen identiteettiä ja ”tehdessään tolkkua” maailman tapahtumista. Kulttuurinen muisti ohjaa ja määrääkin puheitamme ja tapaamme jäsentää maailmaa (Raittila 2004, 40.)

Kulttuurisen muistin käsitteeseen verrattava käsite on ideologia (mt. 40). Stuart Hallin mukaan ideologia on tiedostamaton ajattelun viitekehys, joka koostuu mielikuvista, käsitteistä ja asettamuksista ja jonka avulla miellämme maailmaa ja kerromme siitä muille. Ideologia liittyy kieleen, sillä ideologia ilmenee kielessä ja kielenkäytössä. Käyttämässämme sanoissa on jälkiä historian kuluessa käytetyistä ideologisista muodostumista, eikä kieli siis ole ideologisesti viatonta. Vaikka ideologiat tulevatkin esiin kielessä ja yksilöiden puhumina, ne eivät ole yksilöiden tietoisuuden ja tahdon tuotetta, sillä tietoisuutemme on muotoutunut ideologian piirissä. Samalla kun yksilöt käyttävät ideologioita, ideologiat myös rakentavat käyttäjänsä subjektiviteettiä. Ideologiat siis edeltävät yksilöitä ja muodostavat osan sitä yhteiskunnallista ja symbolista ympäristöä, johon yksilöt syntyvät ja kiinnittyvät. Yksilöt puhuvat niiden puhetapojen äänellä, jotka ovat jo käytössä yhteiskunnassa. Ideologioita ei näin ollen tuoteta eikä muuteta yksilön tasolla, vaan kollektiivisesti. (Hall 1992, 268–9, myös Althusser 1984.)

Samankaltaista kielenkäytön sosiaalisuutta korostavaa näkemystä edustaa Valentin Voloshinovin kieliteoria, jonka mukaan kaikki merkit, sanalliset ja ideologiset, realisoituvat sosiaalisessa kanssakäymisessä. Tämä kanssakäyminen voi olla sekä dialogia ihmisten välillä, että painettujen tekstien välistä dialogia (jota Voloshinovin mukaan jokainen teksti käy toisten tekstien kanssa). Sosiaalisessa kanssakäymisessä yksilöt paitsi ilmentävät merkityksiä ja ideologioita, myös muokkaavat näitä ja tekevät valintoja siitä, mitä merkitysaineksia kussakin tilanteessa käytetään ja millä tavalla. (Voloshinov 1990, 38, 116–7, 119–20.) Vaikka kielenkäyttöä siis ohjaavatkin sosiaaliset ja yhteiskunnalliset rakenteet, voi niitä käyttävä yksilö kuitenkin tehdä valintaa. Yksilö ei ole kielen käytettävissä oleva avuton sätkynukke, vaan kieltä aktiivisesti käyttävä ja kielenkäytön tilanteeseen perustuvaa valintaa tekevä henkilö (mt. 75–77).

Kaikille näille esitellyille, kielenkäytön sosiaaliseen todellisuuteen ja yhteiskuntaan yhdistäville käsitteille on se, että ne olettavat kielenkäyttöön sisältyvän myös valtaa. Kielen taustalla olevien ideologioiden käyttöön liittyy kamppailu siitä, millaista ideologiaa tai merkitystä kullakin hetkellä yhteiskunnassa tuotetaan, kuka näitä ideologioita saa käyttää ja mihin tarkoitukseen. Kielenkäyttö kertoo niistä valtarakenteista, jotka yhteiskunnassa vallitsevat. (Hall 1992, 270–271; Althusser 1984; Voloshinov 1990, 33–41.) Myös kielenkäytön tuloksena muodostuvat subjektiviteetit ja identiteetit kertovat vallankäytöstä. Stuart Hallin teos *Identiteetti* (1999) kertoo kokonaisuudessaan siitä, kuinka länsimaalaiset yhteiskunnalliset käsitykset muusta maailmasta ovat muokanneet muihin kuin länsimaalaisiin henkilöihin liittyvää kielenkäyttöämme ja niitä merkityksiä, joiden varaan näiden henkilöiden identiteetit on kautta aikojen rakennettu ja ovat rakentuneet. ”Valkoisuus” ei ole ”mustien” rakentama käsite vaaleaihoisista ihmisistä, vaan ”mustuus” on ”valkoisten” ideologista luomusta.

Myös tietyn kulttuurin piirissä syntyneet tekstit ammentavat merkityksiä ja tulkintoja kulttuurisesta muistista ja ideologioista, eivätkä syntyvät merkitykset ole sattumanvaraisia. Usein nämä merkitykset ja tulkinnat ovat tiedostamattomia. Ne ovat kulttuurin piirissä niin luonnollisia, ettemme ajattele niiden kantavan tiettyjä merkityksiä. Kuitenkin aktiivisina kielenkäyttäjinä myös niin tekstien kirjoittajat, eli tutkittavan aineiston tapauksessa tekstejä kirjoittaneet toimittajat, kuin teksteissä haastateltavat henkilötkin tekevät valintaa siitä kulttuurisesta aineksesta, jonka piirissä he ovat kasvaneet. Samoin he tekevät valintaa siitä, kuinka he käyttävät kieltä ja tuovat asioita esille.

Pentti Raittilan mukaan kulttuurisen muistin artikulaatioissa, joita puheet ja käytännöt (myös tekstit) ovat, historia yhdistyy nykyisyyteen (Raittila 2004, 39). Oman tutkimukseni viimeisessä vaiheessa haluan päästä selvyyteen siitä, millaisia kulttuurisia ja yhteiskunnallisia rakenteita aineistoni tekstit kantavat. Mitkä ovat ne, tiedostamattomatkin taustat, historia ja nykyisyys, joiden varaan suomalaisissa ja hollantilaisissa yliopistolehtien teksteissä rakennetaan kuvaa meistä ja muista. Toisaalta mielenkiinnon kohteena on se, ketkä näitä merkityksiä ovat luomassa ja millä tavalla.

5 Ulkomaalaistaustaiset henkilöt tekstien toimijoina

Tutkimukseni toisessa kappaleessa esittelin aineistoni sekä teksteissä esiintyvien ulkomaalaistaustaisten henkilöiden kansallisuudet. Aineiston koostumus tai henkilön kansallisuus sinänsä ei kerro henkilöstä tai hänen roolistaan tietyssä tekstissä juuri mitään. Paremmun kuvan asiasta saa katsomalla, ketä tekstissä esiintyvät henkilöt ovat, mitä nämä henkilöt tekstissä tekevät ja minkälaiseen asemaan heidät tekstissä sijoitetaan. Tässä kappaleessa eritellenkin aineistoni teksteissä esiintyvien henkilöiden toimija-asemaa katsomalla, kuka teksteissä puhuu, kuka vaikenee ja mistä aiheesta kukin puhuu.

5.1 Tekstien toimijoista

Aineistoni jokaisesta tekstistä löytyy ulkomaalaistaustaisia toimijoita, joko puhujina tai puhunnan kohteina – mahdollisesti molempina. Tämä johtuu aineiston keruumenetelmästä, jonka mukaisesti aineistoon otettiin vain ne tekstit, joissa esiintyy ulkomaalaistaustaisia toimijoita. Alun perin taulukoin aineiston puhujat luokittelematta heitä mihinkään yhdistävään luokkaan. Lopulta päädyin kolmeen luokkaan, joita ovat ulkomaalaistaustaiset puhujat, viranomaiset ja kotimaiset puhujat.

Tekstien toimijoiden lähempi tarkastelu paljastaa, että Aviisissa tekstien ulkomaalaistaustaiset henkilöt ovat yleensä vaihto-opiskelijoita, joskin myös Suomeen pysyvämmiin asettuneita henkilöitä teksteissä esiintyy. Viranomaisista esillä ovat yliopiston tai yliopistoon kiinteästi liittyvien organisaatioiden edustajat. Vain harvoin edustettuina ovat muut viranomaiset, näissä tapauksissa kyse on poliisista ja aluehälytyskeskuksen virkailijoista. Myös yhdessä tekstissä esiintyneet poliitikot olen laskenut kuuluvaksi viranomaisiin. Lisäksi teksteissä esiintyy toimijoina suomalaisia henkilöitä tai organisaatioita, joita ei voida katsoa viranomaisten edustajiksi: he esiintyvät teksteissä ulkomaalaistaustaisten henkilöiden rinnalla (lähestulkoon) vertaisasemassa tai esimerkiksi muuten vain asiantuntijoina. Tällaisia ”kotimaisia” toimijoita ovat esimerkiksi vaihto-opiskelijoiden suomalaiset tutorit, jotka ovat itsekin opiskelijoita.

Ulkomaalaistaustaiset henkilöt ovat UK:nkin sivuilla vaihto-opiskelijoita, yliopiston ulkomaalaisia tutkijoita ja työntekijöitä tai yliopiston ulkomaalaisten työntekijöiden perheenjäseniä. Muut Hollantiin asettuneet ulkomaalaistaustaiset henkilöt eli lähinnä Hollannin etnisten vähemmistöjen edustajat (muun muassa turkkilaiset, marokkolaiset ja surinamelaiset ja kreikkalaiset) esiintyvät teksteissä harvoin, kun otetaan huomioon että heitä kuitenkin on Hollannin väestöstä jo noin 10 prosenttia (CBS 2004a). UK:n teksteissä viranomaistoimijoista ovat esillä paitsi yliopiston edustajat, myös hallituksen, ministeriöiden ja valtakunnallisten virastojen edustajat. Varsinkin lyhyissä uutisissa tämän tyyppisiä viranomaistoimijoita esiintyy paljon. ”Kotimaisina” toimijoina esiintyvät yliopiston työntekijät, jotka ovat esimerkiksi ulkomaalaistaustaisten työntekijöiden lähimpiä kollegoita tai opiskelijoita, jotka asuvat samassa asuntolassa yhdessä ulkomaalaisten vaihto-opiskelijoiden kanssa.

5.1.1 Tekstien puhujat

Alla olevassa taulukossa näkyvät kappalemäärinä kutakin tekstityyppiä kohden jutuissa esiintyvät puhujat ja aineistossa olevat puhujien yhdistelmät (kunkin ”puhujatyypin” puhuja on laskettu vain kertaalleen kutakin tekstiä kohden).

Tekstityyppi	Puhujajakauma Aviisi (kappaletta)					Puhujajakauma UK (kappaletta)				
	V	U	K	V+U	K+U	V	U	K	V+U	K+U
Uutinen	2			1		16	1		3	
Asia-artikkeli	1	3		1	3	3	3	2	2	2
Yleisönosastokirjoitus			1				4	4		
Gallup	-	-	-	-	-		7			
Henkilöhaastattelu		3					3			
Kainalo	1		1				1	1		
Vieraskynä/Pääkirjoitus			1					1		

Taulukko 5.1: Puhujatyypit Aviisissa ja UK:ssa

V = Vain viranomaispuhujana tekstissä

U = Vain ulkomaalaistaustainen puhuja tekstissä

K = Vain ’kotimainen’ eli suomalainen tai hollantilainen (muu kuin viranomaispuhujana) puhuja tekstissä

V+U = Viranomaispuhujana ja ulkomaalaistaustainen henkilö puhujana samassa tekstissä

K+U = ’Kotimainen’ eli suomalainen tai hollantilainen (muu kuin viranomaispuhujana) ja ulkomaalaistaustainen puhuja tekstissä

Taulukosta näkyy, että Aviisin uutisjutuissa ulkomaalaistaustaiset toimijat pääsevät ääneen jokseenkin useammin kuin UK:n uutisjuttujen ulkomaalaistaustaiset toimijat. Kun Aviisin uutisjutuissa yhdessä kolmesta esiintyvät ulkomaalaistaustaiset toimijat puhujina, on vastaava osuus UK-lehden uutisjutuista neljä juttua kahdestakymmenestä. UK:ssa esiintyi poikkeuksena uutinen, jossa ainoina puhujina olivat ulkomaalaistaustaiset toimijat.

Asia-artikkeleiden lukumäärien tarkastelu osoittaa, että Aviisin asia-artikkeleissa ulkomaalaistaustaisia henkilöitä kuullaan puhujina joko yksin tai viranomaisten tai ”kotimaisten” henkilöiden kanssa useammin kuin UK:n asia-artikkeleissa. Aviisin asia-artikkeleista lähestulkoon kaikissa esiintyy ulkomaalaistaustaisia henkilöitä puhujina, kun taas UK:n asia-artikkeleissa tällaisia tekstejä on vain hieman yli puolet. UK:n teksteistä sen sijaan erottuvat gallup-tekstit ja yleisönosastokirjoitukset, joissa ulkomaalaistaustaiset henkilöt esiintyvät puhujina.

Kummankin lehden teksteissä ulkomaalaistaustaiset henkilöt ovat lähestulkoon aina ensisijaisina puhujina: toissijaisina puhujina he esiintyvät yhteensä vain kaksi, kolme kertaa. Kaiken kaikkiaan yhdessätoista kahdeksastatoista Aviisin tekstistä esiintyvät ulkomaalaistaustaiset henkilöt puhujina. UK:ssa vastaava osuus on pienempi, hieman alle puolet teksteistä (25 tekstissä 53:sta).

Mistä tekstien puhujat sitten puhuvat? Alla olevasta taulukosta käyvät ilmi puhujia teksteissä pääaiheina puhuttavat aiheet.

Tekstin aihe:	Puhujajakauma Aviisi (kappaletta)					Puhujajakauma UK (kappaletta)				
	V	U	K	V+U	K+U	V	U	K	V+U	K+U
Kokemukset maasta		1	1		1		8			
Muu henk.kohtainen		2	1		1		5	4	1	
Työ, toiminta		2		1	1	2		1		1
Asuminen	3	1				8	1	1	1	1
Elinolot							5	1	3	
Viranom. Toiminta	1		1	1		9				
Uskonto, aatteet								1		

Taulukko 5.2: Puhunnan kohteena olevat aiheet puhujatyypin kohden

Aviisin aineistossa ulkomaalaistaustaiset henkilöt puhuvat eniten itseään lähellä olevista asioista, kokemuksistaan oleskelumaassaan sekä henkilökohtaisesta elämästään. Myös työ, toiminta ja harrastukset puhuttavat. Aviisissa viranomaiset puhuvat asumisesta sekä omasta toiminnastaan. Muut kotimaiset puhujat puhuvat lähinnä samoista aiheista kuin ulkomaalaistaustaiset henkilötkin.

Universiteitskrantin aineistossa ulkomaalaistaustaiset henkilöt eivät ainakaan tekstien pääaiheena puhu työstään, toiminnastaan tai harrastuksistaan. He puhuvat kokemuksistaan oleskelumaassaan, henkilökohtaisesta elämästään sekä elinoloistaan oleskelumaassaan. Viranomaiset puhuvat, kuten Aviisinkin aineistossa, asumiseen liittyvistä asioista sekä omasta toiminnastaan. Varsinkin viranomaistoiminnasta puhuminen näyttää Universiteitskrantissa olevan yleisempää kuin Aviisissa. Muut kotimaiset toimijat puhuvat eniten henkilökohtaisista asioista.

5.1.2 Puhunnan kohteet

Aineistoon otin vain tekstejä, joissa ulkomaalaistaustaiset henkilöt esiintyvät toimijoina, joko siis puhujina tai puhunnan kohteina. Kun siis edellä jo havaitsin, että Aviisissa ulkomaalaistaustaiset henkilöt esiintyivät puhujina yhdessätoista kaiken kaikkiaan kahdeksastoista tekstistä, ovat ulkomaalaistaustaiset henkilöt näin ollen seitsemässä tekstissä (pelkästään) puhunnan kohteina. Samalla tavoin päädyn UK:n osalta 28 tekstiin.

Tärkeää voi kuitenkin olla se, kuka teksteissä saa puhua ja kenestä, eli kuka on kenenkin puheen kohteena. Alla olevista taulukoista näkyy, kuinka monessa Aviisin ja UK:n tekstissä eri toimijat ovat toisten toimijoiden puhunnan kohteena. Samassa tekstissä yhden toimijan puhunnan kohteena voi olla useampi eri toimija.

Puhunnan kohteet Aviisissa				Puhunnan kohteet UK:ssa			
Puhuja	Ulkom.	Virano.	Kotim.	Puhuja	Ulkom.	Virano.	Kotim.
Ulkom.	7	3	9	Ulkom.	20	11	22
Viranom.	6	3	3	Viranom.	23	14	5
Kotim.	4	0	0	Kotim.	10	2	5

Taulukko 5.3 ja 5.4: Puhunnan kohteet Aviisissa ja Universiteitskrantissa

Aviisin teksteissä ulkomaalaistaustaiset henkilöt puhuvat eniten muista ulkomaalaistaustaisista henkilöistä ja suomalaisista yleensä. Viranomaisista ulkomaalaistaustaiset henkilöt puhuvat vain harvoin, yhteensä kolmessa Aviisin tekstissä. Teksteissä viranomaiset puhuvat useammin ulkomaalaistaustaisista, kuin oman maan kansalaisista tai muista viranomaisten edustajista. Suomalaiset puhujat puhuvat teksteissä pelkästään ulkomaalaistaustaisista henkilöistä.

Universiteitskrantissa jakauma on ulkomaalaistaustaisten henkilöiden puhunnan osalta samankaltainen kuin Aviisissa. Universiteitskrantin ulkomaalaistaustaiset henkilöt näyttävät kuitenkin puhuvan viranomaisista hieman useammin kuin Aviisin ulkomaalaistaustaiset henkilöt. Universiteitskrantin puhunnan kohteiden erittelyssä on näkyvissä viranomaispuhujien paljous. Viranomaiset puhuvat paitsi ulkomaalaistaustaisista henkilöistä, myös muista viranomaisista ja muista hollantilaisistakin. Muut hollantilaiset puhujat puhuvat teksteissä useimmiten ulkomaalaistaustaisista henkilöistä, aivan kuten Aviisissakin.

5.2 Tekstien dialogi

Teksteistä löytyy dialogia varsin vähän. Vain kahdessa Aviisin tekstissä esiintyy sellaista dialogia, jossa eri puhujat keskustelevat keskenään (Aviisi 28.3.2002a, 19.9.2002b). Kummassakin tekstissä tekstin puhujat ovat keskenään tuttuja ja teksti käsittelee kaikille puhujille yhteistä ja tuttua asiaa. UK:ssa on yksi juttu, jossa niin sanotut kotimaiset puhujat ovat dialogissa keskenään, samoin ulkomaalaistaustaiset henkilöt. Ryhmien välille ei kuitenkaan tekstissä synny dialogia (UK 3.4.2003).

Varsinaisen dialogin syntymistä luultavasti hankaloittavat toimitustekniset ja toimittajien rutiineihin liittyvät syyt: harvalla toimittajalla on aikaa etsiä sellaisia haastateltavia tai puhujia teksteihinsä jotka tuntevat toisensa ja ovat valmiita olemaan haastateltavina yhtä aikaa yhdessä paikassa. Dialogin synnyttäminen tekstiin on kirjoitusteknistäkin. Tekstin kirjoittaja kun voi laittaa puhujat tekstissä dialogiin keskenään tai sitten päättää olla tekemättä niin. Jutuntekotapa, jossa toimittaja kirjoittaa eri puhujien puheenvuorot tai mielipiteet yhteen niin, että teksti näyttää sisältävän dialogia, ei tämän aineiston perusteella näytä olevan kovin yleinen. Kuten jo aiemmin totesin, ei kaikista aineiston teksteistä voisi edes löytyä tällaista dialogia. Joissakin teksteissä ei ole suoraa puhetta lainkaan (varsinkin UK:n uutisjutut ovat usein tällaisia) ja joissakin teksteissä on tarkoituksenakin kuulla vain yhtä tahoja, jolloin dialogiin sinällään ei edes pyritä.

Tekstin puhujia erittelemällä voidaan arvioida toisen tyyppisen dialogin yleisyyttä. Tässä aineistossa se tarkoittaa sellaista dialogia, jossa teksteissä esiintyvät puhujina on sekä ulkomaalaistaustaisia, että kotimaisten tahojen tai viranomaisten edustajia. Aviisin aineistossa tällaisia puhujien yhteisesiintymistä edustavia tekstejä on neljä kahdeksastatoista (hieman alle neljäsosa), UK-lehdessä vain seitsemän tekstiä 53:sta (hieman yli kymmenesosa).

5.3 Yhteenvetoa

Aviisin ja UK-lehden suurin ero näyttää tämän sisällön erittelyn perusteella olevan Aviisin ulkomaalaistaustaiset henkilöt jokseenkin huomioonottavampi lähestymis- ja käsittelytapa. Aviisissa tekstien aiheet ovat ulkomaalaistaustaisia henkilöitä niin lähellä, että heitä kuullaan teksteissä puhujina useammin, kuin UK-lehdessä. UK-lehden tekstejä värittää asiapainotteisuus ja viranomaispuhujien paljous. Ulkomaalaistaustaiset henkilöt puhuvat eniten itseään koskettavista asioista ja omista kokemuksistaan. Aviisissa he puhuvat myös työstään ja harrastuksistaan, UK:ssa elinolot oleskelumaassa puhuttavat.

Sekä Aviisissa että Universiteitskrantissa ulkomaalaistaustaiset henkilöt puhuvat joko muista ulkomaalaisista tai suomalaisista ja hollantilaisista yleensä, viranomaiset ovat vain harvoin heidän puheensa kohteena. Sekä viranomaiset, että muut ”kotimaiset” tahot puhuvat teksteissä useimmiten ulkomaalaistaustaisista henkilöistä. Aviisin tekstintekotavassa korostuu UK-lehteä enemmän dialogi, jossa samassa tekstissä kuullaan sekä viranomais- tai kotimaisia tahoja sekä ulkomaalaistaustaisia henkilöitä. Kummallakin lehdellä tosin näyttäisi tämän suhteen olevan parantamisen varaa: eri toimijoiden yhteisesiintymisen määrää lehdissä ei voi kehua korkeaksi. Varsinaista dialogia, jossa eri toimijat keskustelevat keskenään, ei Universiteitskrantissa esiinny kertaakaan, Aviisissakin vain kaksi kertaa.

Sisällön erittely kertoo siitä, että ulkomaalaistaustaiset henkilöt toiseutuvat yliopistolehtitekstien toimijoina. Heistä puhutaan, mutta he ovat puhujina vain noin puolessa niistä teksteistä, joissa heitä koskevia asioita käsitellään. Aiheiden puolesta he pääsevät esiin vain niissä teksteissä, joissa asiat käsiteltävät asiat ovat riittävän lähellä heidän omaa elämäänsä: henkilökohtaiset kokemukset ja oman elämän tapahtumat. Niinkin joka päiväisestä asiasta kuin asumisesta ulkomaalaistaustaiset henkilöt eivät teksteissä juurikaan pääse puhumaan, näistä asioista puhuvat heidän puolestaan viranomaiset tai muut kotimaiset tahot. Näin ollen aihepiirit, joista ulkomaalaistaustaiset henkilöt teksteissä saavat puhua, ovat rajattuja. Tasa-arvoinen, keskusteleva suhde ulkomaalaistaustaisten ja muiden toimijoiden välillä ei tutkimani aineiston perusteella näytä myöskään olevan yleinen yliopistolehtien teksteissä.

6 Toisen synty

Tässä osiossa puran aineistoni tekstejä kappaleessa 4.3 esiteltyjen tutkimusmenetelmiä apuna käyttäen. Analyysissa tulevat esiin ne tavat, joilla ulkomaalaiset toiset teksteissä tehdään näkyviksi ja merkityksellisiksi. Samalla tulee näkyviin se, millaisia toisia teksteissä erilaisin keinoin rakentuu.

6.1 Me vastaan te

Tutkimassani aineistossa ulkomaalainen toinen saadaan näkyväksi tekemällä vastakkainasetteluja. Tekstissä saattaa tällöin olla useampia toimijoita ja ulkomaalaistaustainen henkilö ja suomalainen tai hollantilainen kommentoivat samaa asiaa. Toisinaan vaikutelma vastakkainasettelusta syntyy esimerkiksi vertailun kautta tai korostamalla yhden osapuolen aktiivisuutta.

6.1.1 Viranomaiset ja ulkomaalaistaustaiset toiset

Tyypillisessä tilanteessa vastakkain ovat ulkomaalaistaustainen henkilö ja viranomainen ja käsittelyssä on jonkinlainen ongelma. Esimerkiksi kahdessa Aviisin tekstissä paneudutaan aluksi ongelmaan ulkomaalaistaustaisen henkilön näkökulmasta. Ongelmat esitetään tekstissä yksityisten henkilöiden kokemusten kautta; he kertovat kokemastaan ja näkemästään, sekä ilmaisevat kokemuksensa aiheuttaman närkästyksen.

”Kaverin kanssa nostelimme toisiamme ilmaan baarista tullessa. Poliisi nappasi meidät kadulta ja ilmoitti asemalle, että on kaksi mutakuonoa tulossa”, kertoo **Chouaid Adbellah**. Kaveri yritti vakuuttaa, että miehet eivät tapelleet. Abdellah joutui silti yöksi putkaan ja sai sakot.

(Maahanmuuttajat osoittivat mieltä poliisin rasismia vastaan, Aviisi 3.10.2002, s.3.)

”Yritin selittää mahdollisimman yksinkertaisesti, mitä ja missä on tapahtunut. Virkailija ei kysynyt mitään, vaan sanoi ainoastaan ’hetkinen’ suomeksi. Jonkin ajan päästä puhelimeen tuli toinen nainen, jonka ilmeisesti piti osata englantia. Ei osannut”, Aversa kertoo.

Aivan uskomatonta. Suomalaiset puhuvat englantia kaikkialla paitsi hätäkeskuksessa”, Aversa kihisee.

(Hätäkeskuspäivystäjän kielitaitoon ei aina voi luottaa, Aviisi 7.11.2002, ks. liitesivu 148.)

Kun ulkomaalaistaustaiset henkilöt ovat ensin kertoneet näkemyksensä, ääneen pääsevät viranomaiset. Viranomaisten lausunnoissa näkyy ongelmien vähättely: niiden olemassaolo ja vakavuus kiistetään (hälytyskeskus -teksti, a) tai ongelman mahdollinen olemassaolo kyllä myönnetään, mutta siihen ei oteta kantaa (poliisin rasismi -teksti, b). Näin myös poissuljetaan keskustelun mahdollisuus.

a. Hälytysmestari **Pentti Lehtolalla** on toisenlainen käsitys hälytyspäivystäjien kielitaidosta. Hänen mukaansa Pirkanmaan hätäkeskuksen kaikki parikymmentä päivystäjää hallitsevat englannin kielen. Osa päivystäjistä puhuu myös venäjää, saksaa ja ranskaa.

b. Ylikomisario **Olavi Kujanpää** Tampereen poliisikoulusta ei ylläty kuullessaan mielenosoituksesta. Syytökset poliisin rasisista motiiveista ovat hänelle tuttuja, mutta niiden todenperäisyyteen hän ei ota kantaa.

Kummassakin tekstissä viranomaiset jatkavat seuraavaksi todisteluaan siitä, kuinka hyvin asiat todellisuudessa ovat: vastakkain ovat ulkomaalaistaustaisten henkilöiden esittämät henkilökohtaiset kokemukset sekä viranomaisten esittämät tosiasiat. Osoittamalla, että viranomaisten puolesta tehdään jo paljon ongelmien ehkäisemiseksi, ulkomaalaistaustaisten henkilöiden ”syytökset” saadaan näyttämään osittain perusteettomilta (poliisin rasismi -teksti, a). Asioille tehdään jo jotakin, miksi siis enää valittaa. Mahdollisuus ongelmien syntyyn arvioidaan pieneksi ja mikäli ongelmia syntyy, osasyistä laitetaan ulkomaalaistaustaisten henkilöiden piikkiin (hälytyskeskus -teksti, b).

a. Kujanpään mukaan rasismin ehkäisyä ja kansainvälisyyskasvatusta pidetään mukana koko poliisien koulutuksen ajan. Esimerkiksi kuulusteluopissa opetetaan vieraan kulttuurin kohtaamista. [...] ”Itse olin 20 vuotta sitten peruskoulutuksessa. Olivat ne asiat silloinkin esillä, mutta ei niin paljon kuin nyt”, Kujanpää mainitsee.

b. ”On tietysti mahdollista, että juuri noihin puheluihin vastanneilla ei ole ollut ihan niin korkean tason kielitaitoa. Sekin voi joskus olla, että kun kaksi huonoa englantia puhuvaa yrittää selvittää puhelimesta, niin tulee hankaluuksia”, Lehtola myöntää.

Samanlaista vastakkainasettelua ja siihen sisältyvää ongelmien vähättelyä löytyy myös Universiteitskrantin teksteistä. Teksti *Goed bedoeld, maar hartstikke duur* (Hyvää tarkoittavaa, mutta kauhean kallista, 5.9.2002, ks. liitesivu 150) on tästä hyvä esimerkki. Tekstistä on luettavissa vastakkainasettelu hätäkampus Hankettaan puolustavan ja siitä ylpeän yliopiston, sekä hätäkampuksen asumisoloihin tyytymättömien ulkomaalaisten vaihto-opiskelijoiden välillä:

De RUG is apetrots op de noodwoningen voor buitenlandse studenten. Maar de eerste bewoners mopperen vooralsnog over de hoge huur en de gebrekkige voorzieningen. ”Natuurlijk voel ik me hier niet thuis.”

(Groningenin yliopisto on erittäin ylpeä ulkomaalaisten opiskelijoiden hätäasunnoistaan. Mutta toistaiseksi ensimmäiset asukkaat [vain] purnaavat asuntojen kallista vuokraa ja puutteellista varustelua. ”Tietenkään en tunne oloani täällä kotoisaksi.”)

Tätä vastakkainasettelua seuraa myös tekstin rakenne: ensin ulkomaalaiset vaihto-opiskelijat kertovat asuntojensa kunnosta, sen jälkeen kerrotaan yliopiston näkökanta. Opiskelijat kertovat asuntojensa olevan yhä keskeneräisiä, sillä niistä muun muassa puuttuvat *toimivat suihkut ja kaasuhellat*.

Yliopiston puolestaan kerrotaan *tarkoittaneen kuitenkin pelkkää hyvää loih tiessaan viidessä viikossa sataviisi hätäasuinhuonetta pystyyn*. Yliopiston saavutuksia ylistetäänkin tekstissä vuolaasti: rakennusprojektia varten monet ihmiset ovat paiskineet kovasti töitä ja jättäneet jopa kesälomansa väliin. Asuntojen hienon varustelutason ansiosta sekä yliopiston, että asunnonvälityksestä huolehtivan säätiön edustaja uskovat vastaavansa ulkomaalaisten opiskelijoiden tarpeisiin: asunnoissa on *huonekalut, kokolattiamatot, jääkaapit, kaasuhellat ja ilmainen nettiyhteys, niissä on kaikki*. Mutta tällaisenkin listan jälkeen ulkomaalaiset vaihto-opiskelijat eivät tekstin kirjoittajan mukaan muuta tee kuin valittavat, tästä kertoo tapa jolla seuraavassa tekstissä siirrytään puhujasta toiseen.

”Het doet me geweldig goed om dit te zien”, zegt Jaap van der Vinne van de Stichting Huisvesting Buitenlandse Studenten. ”Het is grote stap vooruit. Misschien niet op de lange termijn, maar op dit moment *voldoen we aan de behoefte*.”
Alleen niet aan de behoeften van Nunes. ”Of ik me hier thuisvoel? Nou, kijk eens om je heen, natuurlijk niet. Deze woningen zijn nog helemaal niet af. [...]”

(”Olen äärimmäisen tyytyväinen nähdessäni tämän”, sanoo Jaap van der Venne ulkomaalaisten opiskelijoiden vuokra-asuntosäätiöstä. ”Tämä on suuri askel eteenpäin. Ehkä ei pitemmän päälle, mutta tällä hetkellä vastaamme tarpeisiin.”
Paitsi ei Nunesin [ulkomaalainen vaihto-opiskelija] tarpeisiin. ”Ai että tunnenko oloni täällä kotoisaksi? Katsohan ympärillesi, tietenkään en. Nämä asunnot eivät vielä ole läheskään valmiita. [...]” [Kursivoinnit RP]

Tekstin kirjoittaja osoittaa sanavalinnoillaan, että mitä yliopiston ja vuokra-asuntosäätiön edustajat sitten sanovatkaan tai tekevätkään ulkomaalaisten opiskelijoiden parhaaksi, se on turhaa, sillä ulkomaalaisten tarpeisiinsa ei koskaan voida täysin vastata. Ulkomaalaiset opiskelijat, joita Nunes tekstissä tällä kohtaa edustaa, ovat kiittämätöntä joukkoa, joka ei koskaan ole tyytyväinen. Viimeisen sanan tekstissä saakin yliopiston edustaja, jonka mielestä ulkomaalaiset opiskelijat ovat itse vastuussa viihtyvyydestään – esiin tulleet ongelmat ovat vain, vähätellen (josta kertoo hollannin kielessä usein käytettävä diminutiivi, tässä tapauksessa *probleempjes*), pieniä aloitusvaikeuksia:

”Maar ik mis het comfort zoals ik dat gewend ben”, zegt Plenová. ”Echt gezellig is hier eigenlijk niet.” Dat komt nog wel denkt de internationaliseringsmedewerkers. ”Uiteindelijk moeten de bewoners het gezellig maken”, zegt Jan Wolthuis van de Dienst Studentzaken. ”Alle voorwaarden zijn daarvoor aanwezig. Alleen hebben we een beetje last gehad van aanloopproubles.”
(”Mutta kaipaani niitä mukavuuksia, joihin olen tottunut”, sanoo Plenová. ”Todella viihtyisää täällä ei oikeastaan ole.” Kyllä se vielä viihtyisäksi muuttuu, ajattelevat kansainvälisyysvastaavat. ”Loppujen lopuksi asukkaiden itsensä täytyy tehdä asuntonsa viihtyisäksi”, Jan Wolthuis opiskelija-asian toimistosta sanoo. ”Sille on olemassa kaikki edellytykset. Meillä on vain ollut pieniä alkuvaikeuksia.”)

Vastakkainasetteluun voi liittyä myös ulkomaalaistaustaisten henkilöiden kuvaamista viranomaistoiminnan uhrina. Universiteitskrantintekstissä *Aio's in de knel* (Jatko-opiskelijat ahdingossa, UK 6.3.2003, ks. liitesivu 155) kerrotaan kuinka ulkoministeriö ja poliisin ulkomaalaisvirasto vaikeuttavat lupapolitiikallaan ulkomaalaisten jatko-opiskelijoiden elämää. Heidän puolisonsa eivät ole saaneet Hollannista etukäteen luvattua oleskelulupaa, saattikka löytäneet työtä, ja lupamaksut ovat järjettömän korkeat. Ulkomaalaiset jatko-opiskelijat kuvataan näin henkilöinä, joita on kohdeltu kaltoin viranomaisten ja lainsäädännön puolesta. Eräs heistä toteaa: *tällä tavalla leikitään meidän elämillämme*. Toisissa teksteissä pohditaan kapinan mahdollisuutta, mutta se arvellaan kyseisten jatko-opiskelijoiden kohdalla tehottomaksi, sillä ”Sitä ei kukaan

huomaa, jos anonyymi jatko-opiskelija Etelä-Amerikasta joutuu poistumaan maasta oleskelulupaongelmien vuoksi. Silloin kaikki voivat olla välittämättä ongelmasta. [...]” (*’Voor aio’s is het echt pijnlijk’*, ’Jatko-opiskelijoille tämä on todella tuskallista’, UK 6.3.2003, s.5). Ulkomaalaistaustaiset henkilöt ovat siis viranomaisten pompoteltavia, joilla ei ole muuta mahdollisuutta kuin alistua kohtaloonsa.

Kaiken kaikkiaan viranomaisten ja ulkomaalaistaustaisten henkilöiden vastakkainasettelu korostaa näiden kahden osapuolen välistä epätasa-arvoa. Ulkomaalaistaustaiset toiset tulevat teksteissä kategorisoiduksi turhan valittajiksi ongelmien vähättelyn kautta. Samoin heidän kokemuksensa mitätöidään kertomalla viranomaisnäkökulmasta asiaa koskevista faktoista. Tekstien toimijapositiot osoittavat, että valta on viranomaisilla ja heidän sanomansa otetaan vakavasti – se mitä ulkomaalaistaustaiset henkilöt sanovat ei välttämättä ole niin tärkeää tai totuuden mukaista.

6.1.2 Passiivinen toinen

Vastakkainasettelu voi tapahtua myös korostamalla ulkomaalaistaustaisten henkilöiden passiivisuutta verrattuna kotimaisiin toimijoihin. Tällöin teksteissä toimijoina ovat näennäisesti tasa-arvoiset henkilöt, esimerkiksi ulkomaalainen vaihto-opiskelija ja suomalainen tai hollantilainen opiskelija. ”Kotimaisen” osapuolen aktiivisuutta korostamalla tasa-arvon lähtökohta kuitenkin häivytetään ja tekstien ulkomaalaiset tehdään passiivisiksi ja vastaanottaviksi, muista riippuvaisiksi toisiksi.

Aviisin teksti *Kv-tutor tekee tuttavuutta* (28.3.2002, ks. liitesivu 146) käsittelee kahden korealaisen vaihto-opiskelijan ja heidän suomalaisen tutorinsa välistä kanssakäymistä. Kyseinen teksti on aineistossa harvinainen siinä mielessä, että siinä esiintyvät henkilöt ovat dialogissa keskenään. Tekstin voidaankin näin ollen ajatella pyrkivän esittämään siinä esiintyvät henkilöt tasa-arvoisina keskustelukumppaneina. Tekstiä tarkemmin tutkittaessa ajatus tasa-arvoisuudesta ei kuitenkaan näyttäisi olevan lähtökohtana tekstille. Jo tekstin otsikko luo eriarvoisuutta ilmoittaessaan *Kv-tutor tekee tuttavuutta*. Otsikossa suhteen aktiivisena osapuolena esitetään kv-tutor ja maininta tuttavuuden tekemisen

toisesta osapuolesta, ulkomaalaisesta vaihto-opiskelijasta puuttuu. Mikäli jutun tarkoituksena on esitellä pelkästään kansainvälisen tutorin toimintaa, otsikko on ymmärrettävissä tutorin aktiviteetteja kuvaavana ja on sellaisenaan onnistunut otsikko. Koska jutussa kuitenkin selvästi kerrotaan myös vaihto-opiskelijoiden kokemuksista ja intresseistä, otsikko hämmästyttää: eikö vaihto-opiskelijoilla ole osaa eikä arpaa tutorointi-suhteessa? Tutorin roolia suhteessa vaihto-opiskelijoihin kuvaillaan otsikon tapaan muuallakin jutussa aktiiviseksi, sillä tutor tekee ja järjestää:

Räisänen on esitellyt tutoroitavilleen kaupunkia ja ravintoloita. Lisäksi hän on auttanut pienissä pulmatilanteissa, kuten kurkkukivun yllättäessä.

Räisänen on myös järjestänyt tupaantuliaiset, joissa hänen ystävänsä ja tutoroitavansa saivat tilaisuuden tutustua toisiinsa.

Siinä missä tutor on aktiivinen henkilö mainitun kahden osapuolen välisessä kanssakäymisessä, vaihto-opiskelijoiden rooliksi näyttää lähinnä jäävän avun vastaanottaminen ja sen hakeminen:

”Tarpeen tullen he [korealaiset vaihto-opiskelijat] soittavat minulle, jos tarvitsevat apua esimerkiksi pankissa asiointiin. [...]”

”Tutorin kautta on helpompi tutustua suomalaisiin, ja Mirka on tutustuttanut meitä suomalaisiin tapoihin. Lisäksi tutor on hyvä apu, kun pitää hoitaa käytännön asioita”, Baikin jatkaa.

Ainoana varsinaisena toimintana jutussa kerrotaan korealaisten valmistaneen tutorilleen korealaista ruokaa. Tämäkin aktiviteetti kuitenkin mitätöidään toteamalla heti perään, että suomalainen tutor aikoo jatkossa tehdä saman, eli hän on tässäkin asiassa vähintään yhtä aktiivinen kuin tutoroitavansa.

”Min ja Bo ovat valmistaneet minulle korealaista ruokaa. Se oli tulista, vaikka se ei tyttöjen mukaan ollut edes kovin mausteista. Heidän mielestään suomalainen ruoka ei maistukaan miltään. Seuraavaksi minä aion tarjota heille määmiä”, selittää Räisänen.

Universiteitskrantin esimerkkijutuissa ulkomaalaisten vaihto-opiskelijoiden aktiivisuus toisaalta myönnetään, toisaalta mitätöidään jättämällä se vähemmälle huomiolle kuin hollantilaisten toimijoiden aktiivisuus. Teksteissä *Martini-house leeg na brand* (Martini-

house tulipalon jälkeen tyhjänä, 3.4.2003, s.1) ja *Mijn longen stonden op springen* (Keuhkoni olivat halkeamaisillaan (10.4.2003, s. 2) kerrotaan kansainvälistä opiskelija-asuntolaa kohdanneesta tulipalosta.

Ensimmäisessä tekstissä kertojina ovat ulkomaalaiset vaihto-opiskelijat. Vaihto-opiskelijat ovat tekstissä aktiivisia toimijoita, sillä heidän kerrotaan muun muassa etsineen palolähdettä sekä yrittäneen sammuttaa sitä. *Kaikki asukkaat myös onnistuivat pakenemaan palavasta rakennuksesta ajoissa.* Eräs kiinalaisopiskelija jopa pyrki sisälle pelastamaan tavaroitaan. Näissä kuvauksissa ulkomaalaiset vaihto-opiskelijat ovatkin aktiivisia tapahtumien kulkuun käytöksellään vaikuttaneita henkilöitä, eikä heitä kuvata esimerkiksi onnettomuuden avuttomina uhreina, olkoonkin että heidät mainitaan kodittomiksi. Myös palokunta ja poliisi kuvataan palopaikalla aktiivisesti toimiviksi.

Toisessa tekstissä puhujana on saman asuntolan hollantilainen asuntolanvalvoja, opiskelija itsekkin. Tässä tekstissä vaikuttaa kuin hän olisi palopaikalla olleista opiskelijoista ollut ainoa aktiivinen toimija, tai ylipäättään ainoa tapahtuman kokenut. Hän kertoo että *saavuttuani palopaikalle yhtä aikaa palokunnan kanssa epäröimättä syöksyin poliisien kanssa talon sisälle.* Asuntolanvalvoja on tekstin sankari: hän kantaa vastuunsa muista opiskelijoista ja kulkee pelottomana palavassa rakennuksessa, keuhkot paukkuen. *Tunsin yksinkertaisesti olevani vastuussa muista opiskelijoista. Yleisavaimellani avasimme kaikki ovet ja katsoimme oliko sisällä vielä ihmisiä. Huomasin, ettei minua edes pelottanut. [...] Minun täytyi jatkuvasti yskiä, mutta yritin pidättää hengitystäni. Keuhkoni olivat halkeamaisillaan.* Talosta ulos tultuaan tekstin sankaria kohtasi surkea näky: *Vähän matkan päässä seisoivat opiskelijat, jotkut pyjamoissaan, tai paljain jaloin. Juuri sillä hetkellä saapui kaksi uutta vaihto-opiskelijaa. Minusta se oli tosi surullista.*

Näissä kuvauksissa ulkomaalaiset opiskelijat ovat ensimmäisestä tekstistä poiketen avuttomia ja surkeita, sääliä herättäviä. Ainoa aktiivinen opiskelija tekstissä on haastateltu asuntolanvalvoja, eikä ulkomaalaisten vaihto-opiskelijoiden toimista kerrota sanaakaan. Hollantilainen asuntolanvalvoja on tekstin mukaan ainoa henkilö, joka on tulipalon jälkeenkin järjestellyt käytännön asioita, muun muassa *55 ihmisen muuton*

yhdessä päivässä. Moisesissa suurmuutossa luulisi tarvittavan vaihto-opiskelijoiden itsensä aktiivisuutta, mutta siitä ei tekstistä löydy mainintaa.

Luonnollista on, että kummassakin tekstissä asioita käsitellään haastateltujen henkilöiden näkökulmasta, jolloin teksteissä korostuu eri henkilöiden aktiivisuus. Kuitenkin jälkimmäisessä tekstissä ensimmäisen tekstin aktiiviset ulkomaalaiset vaihto-opiskelijat ovat niin korostetun poissaolevia, ettei tämä voi olla vaikuttamatta jutusta välittyviin merkityksiin. Ulkomaalaiset vaihto-opiskelijat ovat tekstin hollantilaisen asuntolavalvojan ja palokunnan pelastettavia, jotka eivät tulipalon jälkeenkään selviä ilman ulkopuolista apua.

6.1.3 Erilainen toinen

Kenties kaikista selkein vastakkainasettelun muoto aineistossani liittyy kulttuurin ja kulttuurierojen vertailuun. Tyypillistä on, että vertailijoina ja eron luojina ovat teksteissä esiintyvät ulkomaalaistaustaiset henkilöt. Monesti vaikuttaakin siltä, että teksteissä heidän ainoa tärkeä roolinsa onkin juuri kahden kulttuurin ja niiden käytäntöjen vertailu. Ulkomaalaistaustaiset henkilöt asemoidaan näin oleskelumaan kulttuurin ulkopuolisiksi kommentaattoreiksi, jotka saavat sanottavakseen sanan oleskelumaansa ihanuudesta ja kurjuudesta.

Aviisin tekstissä *Kansojen välistä kaukolempä* (19.9.2002, ks. liitesivu 148) kulttuurikysymys nousee keskeiseksi aiheeksi kahden ihmisen välisessä lemmessä. Tekstin päähenkilöt, joiden välistä rakkautta tekstin pääasiallisesti luulisi käsitelvän, tulevat määriteltyiksi heidän kansallisuksiensa ja kulttuuriensa kautta. Tästä kertoo jo tekstin otsikkokin, jonka mukaan rakkautta on kansojen, ei ihmisten välillä. Tekstin pariskunnan (suomalainen Laura Simos ja belgialainen Nicolas Paulus) keskinäiset ymmärrys- ja kommunikointiongelmat pelkistetään johtuviksi kulttuurieroista. Samalla luodaan käsitystä, jonka mukaan suomalaiset ja belgialaiset eroavat toisistaan huomattavissakin määrin.

Suomalais-belgialaiselle parille tulee silloin tällöin eteen pieniä asioita, joissa he eivät ymmärrä toisiaan. ”Nicolas on tunteellisempi kuin minä. Kai se on kulttuurikysymys. Suomalaisten on vaikeampi ilmaista tunteitaan, eikä me olla niin kohteliaita”, Simos selittää. Nicolas Paulusin belgialaiset kaverit ovat joskus olleet huolestuneita ystävästään, sillä heidän korviinsa suomalaistytön puhe on kuulostanut tyllytä.

Parin belgialaiselle osapuolelle annetaan tekstissä lisäksi tilaa kertoa Suomeen ja suomalaiseen kulttuuriin liittyvistä havainnoistaan, joilla ei tekstin varsinaisen asian kannalta ole mitään merkitystä. Näin belgialainen asemoituu suomalaisen kulttuurin ulkopuoliseksi kommentaattoriksi.

Sitä paitsi Paulus pitää Suomesta. ”Ihmiset ovat varautuneita, mutta kun heihin tutustuu, saa todella hyviä ystäviä.” Kielikin kuulostaa kauniilta.

Belgialaisen Paulusin mielestä oudointa Suomessa on alastomuus. Hän on tosin jo tottunut saunomiseen.

Tässä kommentoijan asemassaan Paulus tulee vahvistaneeksi muutamia suomalaisiin liitettäviä stereotyyppioita: varautuneisuuden ja saunomisen. Samalla ikään kuin määritellään hänen suhdettaan Suomeen: hän on tosin ulkopuolinen kommentaattori, mutta silti hänellä on kokemusta suomalaisista ystäväistä ja saunomiseenkin hän on jo tottunut. Pauluksessa tuntuisi siis olevan aineista suomalaisten vävypojaksi, vaikka hän vielä ulkopuolinen onkin.

Vertailun kohteena voivat olla paitsi kulttuuriset ominaisuudet, myös asiat. Esimerkiksi suomalainen ruoka saa osakseen arvosteluja, ja oman maan tapoja arvellaan suomalaisia paremmiksi. Näin tehdään eroa omien kulttuuristen mieltymysten, ja suomalaisen maun välillä.

”Kaikki on suolatonta, rasvatonta, laktoositonta, gluteiinitonta ja mautonta. Monet vaihto-opiskelijat tuntuvat kärsivän laktoosin ja gluteiinin puutteesta, joillakin on jopa vatsavaivoja”, Otto kertoo.

Elise Frébault uskoo, että suomalaisten allergioita selittää ainakin osaltaan hillitön maidon litkiminen. ”Ranskassa kukaan ei juo maitoa pelkiltään, eikä siellä tunneta laktoosi-intoleranssia.” (*Pottua ja kastiketta s’il vous plaît*, Aviisi, 24.10.2002, ks. liitesivu 148.)

Samoin suomalainen kulttuuri-ilmapiiri saa osakseen arvostelua ja se kuvataan esimerkiksi ranskalaiseen verrattuna toivottomana. Ranska kuvaillaan Suomesta eroavana, kulttuurisesti ja poliittisesti vireänä paikkana. Suomen osaksi jää olla lähinnä tylsä ja asuinpaikkana *vaikea kokemus*.

Mutta mitä tekee ranskalainen näyttelijätär Suomessa, jonka kulttuurielämä on ranskalaiseen verrattuna olematonta, ihmiset harmaita ja talvi hyytävä?
”Olen tosi jääräpäinen. Ajattelin, että tarvitsen tällaisen vaikean kokemuksen”, Gourdon nauraa, [...].

Suomen kulttuuri-ilmapiiri on sikkäläiseen verrattuna lähinnä masentava.

Ranskalainen ja suomalainen kulttuuri ovat Gourdonin mielestä monin tavoin vastakkaisia. Silmiinpistävä piirre on suomalaisten velttous yhteiskunnallisissa kysymyksissä.

(”*Edes nuoret eivät osaa kyseenalaistaa*”, Aviisi, 21.11.2002, s.12-13.)

Samanaista kulttuurien ja kulttuuristen ominaisuuksien vertailua esiintyy Universiteitskrantin teksteissä. Lehden erikoisnumerossa *Vreemd volk* (Vierasta väkeä, 12.12.2002) ulkomaalaiset vaihto-opiskelijat vertailevat otsikon *Hutspot* (Vihannesmuhennosta, ks. liitesivu 152) alla omia ja hollantilaisten ruokatottumuksia. Ulkomaalaiset vaihto-opiskelijat erottavat teksteissä itsensä sekä oman kulttuurinsa hollantilaisista esimerkiksi sanomalla *te hollantilaiset* tai *meillä Kiinassa, meillä Espanjassa*. Tämän kaltaiset ilmaukset luonnollisesti osoittavat myös sitä, mistä puhutaan, mutta samalla ne rajaavat puhujan osaksi jotakin, mihin keskustelun toinen osapuoli (hollantilainen toimittaja) ei kuulu.

Teksteissä vaihto-opiskelijat saavat mahdollisuuden puhua suunsa puhtaaksi, mitä ruokaan ja ruokakulttuuriin tulee ja hollantilaista ruokaa ja ruokalajeja parjataan runsassanaisesti. Osa ruoista on opiskelijoiden mielestä *pahaa, inhottavaa, pettymys, epäterveellistä, likaista ja omituista*. Eikä sillä edes *lähde nälkä*. Ilmeisesti oman maan ruoka miellyttää vaihto-opiskelijoita enemmän, sillä siihen hollantilaista verrataan. Jotkut myöntävätkin suoraan, että *jos saan valita, syön mieluummin jotakin jo entuudestaan tuttua*.

Lehden samaisessa numerossa otsikon *Mannen?* (Miehiä?) alla espanjalaisnainen arvelee että hollantilaiset miehet ovat *vakavia, hiljaisia ja järkeviä*. Espanjassa on paljon enemmän *intohimoa*. Saksalaisen ja sveitsiläisen opiskelijan mielestä hollantilaiset miehet ovat nimenomaan *puheliaita ja helposti lähestyttäviä*, mutta toisaalta *juovat liikaa*. Vaikuttaisi siis siltä, että tässä suhteessa hollantilaisia verrataan oman kulttuurin edustajiin; meitä verrataan heihin. Myös tanskalainen Thomas kommentoi UK:ssa (10.10.2002, s.12) naisia, miehiä ja yöelämää Groningenissa. Hänen mukaansa Hollannissa ollaan *ystävällisiä ja avuliaita, Tanskassa joutuu helposti tappeluihin*.

Tämänkaltaisissa vertailuissa korostuvat stereotyyppisyys ja monenlaiset luulot. Usein mainitut ominaisuudet vahvistavat jo ennalta tuttuja käsityksiä tietyn kulttuurin piirteistä, kuten että hollantilaiset naiset ovat sekä espanjalais- että indonesialaismiehen mielestä *pitkiä, vaaleita ja sinisilmäisiä*, mikä ei tietenkään ole koko totuus. Mielipiteitä muodostetaan kuulopuheiden perusteella: *suomalaiset ovat asuinkumppaneina kuulema hiljaisia (Tampereen kansainvälinen paikka on Lapinkaaressa, Aviisi, 7.11.2002, s.10)* tai koska joku tuttava on sanonut että hollantilaisen hampurilaisautomaatin hampurilaiset eivät ole syötäväksi kelpaavia, niitä ei edes olla maistettu (*Hutspot*, 12.12.2002).

Paikka paikoin ulkomaalaisten henkilöiden kommentteja mitätöidäänkin, aivan kuin ne eivät sellaisenaan olisi arvokkaita tai paikkaansa pitäviä. Korealaiset vaihto-opiskelijat kokevat tekstin mukaan suomalaisen kulttuurin *omalla tavallaan*, eli heidän kokemuksensa esitetään subjektiivisena näkemyksenä. Tällainen subjektiivisuuden alleviivaaminen korostaa, että koska korealaisten kokemus on vain ”omalla tavallaan” koettu, se ei siis voi olla muille merkityksellinen kokemus.

Vieraan maan ja kulttuurin korealaiset ovat kokeneet omalla tavallaan. Täällä on turvallisempaa liikkua ulkona iltaisin ja hiljaisempaa kuin Koreassa. Lisäksi ilma on miellyttävän raikasta ja ihmiset ovat mukavia.

(Kv-tutor tekee tuttavuutta, Aviisi, 28.3.2002, ks. liitesivu 146.)

Ulkomaalaistaustaiset henkilöt saavat siis arvostella oleskelumaansa kulttuuria ja vertailla sitä omaansa, tämä on jopa toivottavaa. Vertailun oikeellisuudesta tai paikkansa

pitävyydestä ei aina tarvitse mennä takuuseen, sillä kyseessä ovat loppujen lopuksi vain subjektiiviset kokemukset.

6.2 Stereotyyppinen toinen

Eräs selkeä tapa jolla aineistossani merkityksellistetään ulkomaalaistaustainen toinen kulttuurin ulkopuoliseksi on stereotyyppien käyttö. Poiketen edellisen kappaleen kohdasta 6.1.3, jossa stereotyyppistäkin erottelua tekivät ulkomaalaistaustaiset henkilöt itse, varsinaisia stereotyyppioita luodaan teksteissä toimittajien aktiivisella avustuksella. Tällaisille stereotyypeille ei ole tyypillisintä edellä esitetty kulttuuriominaisuuksien vertailu (joskin sitä jonkun verran esiintyykin). Kyse on siitä, että tietystä kulttuurista rakennetaan tekstissä toimittajan ehdoilla yksipuolinen ja kokonaisvaltainen esitys, jolle ei anneta tekstissä vaihtoehtoja.

Suomeen asettuneen espanjalaismiehen haastattelussa vahvistuvat sekä suomalaisuuteen, että espanjalaisuuteen liittyvät stereotyyppit (*”Onnen satumaana Suomi ja Tampere”*, Aviisi 7.11.2002, ks. liitesivu 147). Tekstissä korostuvat tyypilliset suomalaiset aiheet: puheeksi tulevat niin sauna, alkoholikulttuuri kuin lumikin. Myös tekstin väliotsikoissa *Pohjolan mainosmies, ”Puhu minulle!”*, *Hikoilua pesukoneessa* ja *Lunta tupaan* korostuvat hyvin suomalaisiksi mielletyt asiat: maan pohjoinen sijainti, puhumattomuus, saunassa hikoilu ja lumi. Aihevalinnat näyttävät olevan toimittajan, eivät haastateltavan espanjalaismiehen. Kuitenkin juuri espanjalaismiehen asemoidaan tekstissä vahvistamaan nämä stereotyyppit.

Tekstissä esimerkiksi rakennetaan varsin vakiintuneen aseman saanutta eroa espanjalaisten ja suomalaisten välille. Toimittaja kuvaa espanjalaisen Macíaksen kotiolo Espanjassa elämää viliseviksi ja Suomen hiljaisuuden kauhistukseksi. Macíaksen lausunto todistaa stereotyyppian oikeaksi.

Syyskuun alku ilman asuntoa ja ketään, jonka kanssa jutella, oli espanjalaisessa vilskeessä ikänsä eläneelle Macíakselle kauhistus. ”Täytyi mennä pyytämään ihmisiltä, että he juttelisivat kanssani hetken”, hän muistelee.

Haastattelussa espanjalainen Macías pyrkii esittämään itsensä erilaisena kuin muut espanjalaiset, sillä hän ei sanojensa mukaan pidä jalkapallosta. Macíaksen pyrkimys erottaa itsensä erilliseksi stereotyyppin jalkapallosta pitävästä espanjalaisista kuitenkin mitätöidään tekstissä väitteellä, jonka mukaan kyseessä on Macíaksen periaate, eli hänen henkilökohtainen päätöksensä olla pitämättä jalkapallosta. Tosi asiassa ei siis ole mahdollista, ettei espanjalainen mies todellakaan pidä jalkapallosta, hän on vain tehnyt periaatepäätöksen olla pitämättä siitä. Samaan tapaan suomalainen voisi tehdä päätöksen olla saunomatta, mutta tosi asiassahan kaikki tietävät että suomalaiset pohjimmiltaan rakastavat saunomista. Macíaskin on ja pysyy stereotyyppin espanjalaisena, väitti hän mitä vain.

Macías pystyy muutenkin pitämään omista periaatteistaan kiinni. ”Koskaan en ole välittänyt pätäkään jalkapallosta ja pikkupoikana luulin todella, että olen ainoa Espanjan kansalainen, joka siitä ei pidä.”

Toisessa Aviisin tekstissä haastateltavana on nuori ranskalaisnainen (*”Edes nuoret eivät osaa kyseenalaistaa”*, 21.11.2002, s. 12–13). Tässä henkilöhaastattelussa ranskalainen Mélanie Gourdon kertoo elämästään sekä kokemuksistaan Suomessa. Jutun päätarkoituksena näyttää olevan Gourdonin henkilön esittely lukijalle, sillä muitakaan motiiveja tekstin kirjoittamiselle ei tuoda esiin. Gourdonista luodaankin tekstissä eräänlainen potretti. Keskeisenä elementtinä Gourdonin potretissa on tietynlainen hienouden ja naisellisuuden korostaminen. Tekstin kirjoittaja näyttää tahtoen tai tahtomattaan kuvaavan Gourdonin stereotyyppin ranskalaisnaisena: hienona ja kauniina. Tästä kertovat tekstissä käytetyt, feminiinisyyttä korostavat (ja muuten suomen kielessä vähän käytetyt) ilmaukset kuten *ranskatar*, *näyttelijätär* ja *lastentarhanopettajatar*. Lisäksi Gourdon kuvataan *pikkuiäksi*, eli juuri niin siroksi ja hienoksi kuin ranskalaisnaiset usein ajatellaan. Stereotyyppin ranskalaisena Gourdon ei tekstin mukaan myöskään ”tienaa leipäänsä” suomalaisen sanonnan mukaan, vaan *patonkiaan*, ranskalaiseksi mielleltävää leipävariaatiota.

Ranskattaren ja Suomen ensikohtaamisesta on nyt neljä vuotta.

Pikkuista Gourdonia luullaan yleensä ulkomaiseksi vaihto-opiskelijaksi. Ilmeet ovat hämmästyneitä, kun hän kertookin olevansa näyttelijä. Mutta mitä tekee ranskalainen näyttelijätär Suomessa [...].

Parin viime vuoden aikana Gourdon on tienannut patonkia tekemällä esimerkiksi baarimikon, ranskalaisen lastentarhanopettajattaren ja lopulta myös teatterityön opettajan hommia.

Gourdonille annetaan tekstissä mahdollisuus kommentoida itse kauneuden käsitettä. Herääkin kysymys, olisiko kauneuden käsitteeseen puututtu lainkaan tekstissä, jonka pääosassa olisi ollut jonkun muun kansallisuuden edustaja, vaikkapa saksalaisnainen. Tämänkaltainen aihevalinta todistaakin tekstin kirjoittajan stereotyyppisestä ajattelutavasta: hän antaa Gourdonin puhua kauneudesta, koska Gourdon jos kukaan ranskalaisnaisena kyllä tietää mistä (naisten) kauneudessa on kysymys.

Maiden kauneuskäsitykset eroavat toisistaan jännittävällä tavalla. Suomalaisen mielestä kaunis nainen voi olla ranskalaisen mielestä ruma, ja päin vastoin.

”Suomessa nuoret ihmiset laittavat kauheasti meikkiä ja pukeutuvat muodikkaasti, mutta vanhemmat ovat ihan löpsähtäneitä. Ranskassa ajatellaan enemmänkin niin, että nuoret ovat joka tapauksessa kauniita, ei heidän tarvitse laittaa. Vanhana ehkä voidaan miettiä vähän tarkemmin”, Gourdon nauraa.

Olennaista on hänen mukaansa sisältä kumpuava kauneus, sisäinen vahvuus tai voima joka tekee ihmisestä kauniin.

Universiteitskrantin tekstissä *Een schrijvend dieet van paprika en brood* (Tuskallisen surullinen paprika- ja leipädieetti, 12.9.2002, ks. liitesivu 150) käsittelyssä ovat itäeurooppalaisten opiskelijoiden ominaisuudet. Tekstissä esiintyvät vaihto-opiskelijat ovatkin puolalaisia, venäläisiä ja romanialaisia. Lyhyesti sanottuna ”entisen itäblokin” kansallisuuksien edustajia, kuten teksti toteaa. Jo ”itäblokki” käsitteenä on arveluttava ja vahvoja mielikuvia herättävä, eikä sen käyttö siis ole sattumanvaraista.

De universiteiten in het voormalige Oostblok sturen hun uitwisselingsstudenten sinds een paar jaar massaal met schamele beurzen naar het buitenland.
(Entisen itäblokin yliopistot lähettävät jo parin vuoden ajan massoittain vaatimattomilla stipendeillä varustettuja vaihto-opiskelijoitaan ulkomaille.)

Tämän vaihto-opiskelijaryhmän Hollannissa kokema köyhyys kuvataan tekstissä varsin totaaliseksi, eikä sille esitetä vaihtoehtoja. Opiskelijoiden kerrotaan elävän *katkerassa köyhyydessä* eikä *heillä ei ole varaa bailaamiseen, saati sitten uusiin vaatteisiin*. Opiskelijat *pysyvät kunnossa vain vanhempiensa lähettämien ruokapakettien ansiosta* ja

ilman ruoka-avustusta eräs heistä *joutuisi mierontielle*. Myös opiskelijoiden elinolot ovat kyseenalaiset, sillä eräskin heistä asuu *kolme kertaa kolme metriä huoneessa, jossa on olemattoman pieni kattoikkuna*. Opiskelija itse kuvataan tekstissä istumaan etukumarassa asennossa sängyllään pienessä huoneessaan (sillä *rahahuolet painavat hänen harteillaan*), huokailemassa tilanteensa toivottomuuden perään. Vaikka tässä kohtaa tekstissä kuvaillaankin vain yhden itäeurooppalaisen opiskelijan elämää Hollannissa, kuvaus yleistetään tekstissä käsittämään kaikkia itäeurooppalaisia opiskelijoita. Tätä yleistystä ilmentävät lausunnot, kuten *Ania ei ole läheskään ainoa itäeurooppalainen opiskelija, jolla on rahahuolia*. Myös hollantilaiset opiskelijat kertovat tekstissä kokemuksistaan itäeurooppalaisten köyhyyden suhteen.

Kyseisen tekstin yleistävä ja stereotyyppistävä vaikutus on niin näkyvää, että tekstin sisältöön ovat puuttuneet itäeurooppalaiset vaihto-opiskelijatkin. He kiistävät stereotypian yleisönosastonkirjoituksessaan *Armoede (Köyhyys)* (Universiteitskrant 7.11.2002, ks. liitesivu 150). Itäeurooppalaiset opiskelijat viittaavat alkuperäistekstissä *oletettuun* tai *väitettyyn* köyhyyteen, osoittaen jo näin, ettei kaikki mitä alkuperäisessä tekstissä kerrottiin välttämättä pidä paikkaansa.

Graag willen we reageren op het artikel van Sanne ten Hoove in UK 3 over de vermeende armoede van Oost-Europese studenten in Groningen. Wij zijn niet blij met het artikel, en wel om een aantal redenen. Het is stigmatiserend en komt de interculturele verhoudingen binnen de studentenwereld niet ten goede.

(Haluamme mielellämme reagoida Sanne ten Hooven artikkeliin Groningenin itäeurooppalaisten opiskelijoiden oletetusta köyhyydestä UK:ssa numero 3. Emme ole tyytyväisiä artikkeliin, ja siihen on useampia syitä. Artikkelin on stigmatisoiva, eikä ole hyväksi kulttuurienvälisille suhteille opiskelijamaailmassa.)

Tekstissä kerrotaan käytännön järjestelyistä, joiden vuoksi on mahdotonta, että itäeurooppalaiset opiskelijat tulisivat Hollantiin ilman tarvittavia varoja. Näin opiskelijat osoittavat, etteivät alkuperäistekstin väittämät ilman varallisuutta saapuvista opiskelijoista voi pitää paikkaansa. Opiskelijat kyllä myöntävät olevansa yleisesti ottaen vähemmän varakkaita kuin länsimaalaiset opiskelijatoverinsa, mutta kiistävät väitteet köyhyydestä.

Eräässä toisessa Universiteitskrantin tekstissä luodaan stereotyyppisiä merkityksiä islamista ja islaminuskoisista, vaikka tekstin kirjoittaja sanojensa mukaan pyrkiikin päinvastaiseen (Eng, Pelottavaa, 12.12.2002, s.5). Yhtäällä tekstin kirjoittaja sanoo, että palattuaan vuosien Lähi-idän pestin jälkeen Hollantiin, *hänen täytyi tottua siihen, että Hollannissa islamiin yhdistetään takapajuisuus, vaara, naisten alistaminen, sukuelinten paloittelu, homoviha, väkivalta, terrorismi, suvaitsemattomuus, diktatuuri ja salaiset pöytäkirjat*. Toisaalla tekstissä hän kuitenkin sanoo *Lähi-idässä oppineensa assosioimaan islamin ahdasmielisyyden ja fanatismiin kanssa*. Näiltä osin kirjoittajan kuva islamista näyttää siis vastaavan yleistä hollantilaista käsitystä, vaikka kirjoittaja ei asiaa tunnu tiedostavankaan. Tietoisesti kirjoittaja puhuu islamin *monimuotoisuudesta ja värikkydestä. Ei ole olemassa 'yhtä islamia'. Islam onkin verrattavissa kristinuskoon ja kristittyihin: muslimeita on joka lähtöön, toiset fanaattisia [...] suuri määrä täysin uskontoa harjoittamattomia*.

Kirjoittaja kuvailee tekstissään muutamia islamin uskon edustajia Hollannissa: *he ovat ankara psykologianopiskelija hunnussaan, valistunut sosiaalityöntekijä ilman huivia, rotterdamilainen imaami, muslimiksi kääntynyt hollantilainen, kebab-lihan vientiedustaja ja niin edelleen*. Kirjoittaja ei juuri stereotyyppisempiä kuvauksia islamin uskon edustajista Hollannissa olisi voinut valita. Nämä ovat juuri niistä islamilaisuuden edustajien *'sortteja'* (ilmaus lehtitekstin kirjoittajan), jotka ovat esillä Hollannin mediassa tai joiden kanssa tavalliset hollantilaiset mahdollisesti ovat olleet kosketuksissa. Juuri näiden tyyppien varaan useimmat hollantilaiset rakentavat käsityksensä kaikista islaminuskoisista, ja juuri näiden tyyppien kuvitellaan usein muodostavan koko islaminuskoisten monimuotoisen joukon. Onkin hämmästyttävää, että pyrkiessään korostamaan islamin uskon ja siihen uskovien ihmisten moninaisuutta, kirjoittaja itse käyttää juuri kaikista yleisimpiä tyypittelyitä kuvatessaan Hollannissa vaikuttavaa islaminuskoisten joukkoa. Lisäksi viittaaminen erilaisiin islaminuskoisten ryhmien edustajiin *'sortteina'* on halveksuvaa ja osoittaa että kirjoittaja tiedostaa lajittelevansa islaminuskoisia erilaisiin tyyppikategorioihin, jotka tässä tapauksessa vielä ovat erittäin stereotyyppisiä.

Mainitunlainen stereotyyppistäminen on useimmissa teksteissä niin näkyvää, että siihen puututaan joko myöhemmin yleisönosaston kirjoituksessa (näin on käsiteltyjen tekstien kohdalla kahdessa tapauksessa) tai sitten jo tekstin teon aikaan. Tämä osoittaa puolestaan tekstien yksipuolisuuden, eli sen, kuinka suppeita ja mustavalkoisia niissä esitetyt käsitykset ovat. Tekstit luovat kuvaa kokonaisvaltaisesta totuudesta, joka ei, asianomaisilta itseltään kysyttäessä, olekaan paikkansapitävä, vaan sellaisenaan toisen kulttuurin näkökulmasta ja arvotuksin luotu osatotuus.

6.3 Unelmissa länsimaat

Aineistoni teksteissä luodaan kuvaa Suomesta ja Hollannista ulkomaalaisten unelmien keitaana, ihanana pelastuksen paikkana. Tällaisiin kuvauksiin liittyy ajatus Hollannin ja Suomen paremmuudesta muihin maihin nähden.

Artikkelissa *Onnen satumaana Suomi ja Tampere* (Aviisi 7.11.2002, ks. liitesivu 147) Suomi esitellään paikkana, jossa Suomeen opiskelemaan tulleella Jordi Macíaksella on mahdollisuus toteuttaa unelmiaan. Macíaksen kerrotaan ihastuneen Suomeen jo kaksikymmentä vuotta sitten nähtyään televisiossa suomalaisen Euroviisu-esityksen. Macíaksen Suomeen tuloon liitetään tekstissä sellaisia määreitä kuin *satumaa*, *onnen satumaa*, *unelma*, *unelmamatka*, *elää unelmaansa* ja *polttava Suomi-vimma*. Kotimaassaan Espanjassa Macías on ollut liian köyhä opiskelemaan. Nyt hän Suomessa, satumaassaan, kuitenkin pystyy toteuttamaan unelmiaan.

Seitsemän viime vuotta hän on säästänyt kaiken ylimääräisen matkaa varten. [...] Nyt mies elää unelmaansa ja on vaihto-opiskelijana Tampereella.

Kotimaassaan Macías ei opiskele yliopistossa, vaikka hän pääsykokeissa sinne olisi päässytkin opiskelemaan, useaakin eri pääainetta. Perheellä ei ollut varaa kustantaa hänen opintojaan [...].

Macías opiskelee ylimääräisenä opiskelijana Tampereen yliopistossa suomen kieltä. Saadakseen kaiken ilon irti unelmamatkastaan hän käy kielikursseilla myös työväenopistossa.

Satumaa-metafora luo vaikutelmaa Suomen kaukaisuudesta ja tavoittamattomuudesta: satumaa on jotakin kaukaista, jonne on vaikeaa päästä. Satumaahan pääsy vaatii

ponnisteluja ja vaivannäköä, eivätkä nekään välttämättä takaa perille pääsyä. Macías onkin omista ponnisteluistaan huolimatta ollut ennen kaikkea onnekas päästessään tavoittamattomaan satumaahansa.

Satunmetaforan ja unelmakuvauksien varaan rakentuu tekstissä myös kuva Suomen paremmuudesta ulkomaailmaan nähden. Tekstistä ei käy ilmi, että Macías itse suorassa puheessa kutsuisi Suomea satumaakseen, joskin hän Suomeen tullessaan sanoo tajunneensa pitkäaikaisen unelmansa toteutuneen. Satunmetaforat, jotka korostavat Suomen asemaa onnen ihmemaana, tuntuvatkin tulevan suomalaisen toimittajan kynästä. Suomi on tekstin perusteella espanjalaiselle miehelle kaukainen mutta ihana satunmaa, jossa hän vihdoinkin voi toteuttaa pitkäaikaisia unelmiaan, joiden toteutukseen hänellä ei kotimaansa vaatimattomissa oloissa ollut mahdollisuutta.

Chililäisen Javieran Marchantin elämästä kertova henkilöhaastattelussa (*Javiera Marchant oppi kävelemään vankilassa*, *Aviisi* 28.3.2002, s.10–11) Marchantista hahmottuu pakolainen, joka on pelastettu kotimaansa poliittisesti epävakaina oloista kauas Suomeen, jossa hän on kokenut pelastukseen liittyviä onnentunteita. Suomesta hahmottuu useassa tekstin kohdassa onnema, jossa pakolaisen on hyvä olla.

Marchantia [Hugo Marchant] ei armahdettu ennen kuin hän ja kahdeksan muuta vankia ryhtyivät syömälakkoon. Turvapaikka oli tarjolla Belgiasta ja Suomesta.

Varkaudessa on kylmää ja pimeää, mutta 9-vuotias Javiera on ihastuksissaan.

”Kaikki oli uutta ja ihmeellistä. Keittiöstäkin löysin joka päivä uusia juttuja kuten kuivauskaapin ja erilaisia lokeroita jääkaapista.”

Ensimmäiset kuukaudet Suomessa olivat onnellista aikaa.

Universiteitskrantin sivuilla (*De stank van frituur*, Friteerauksen löyhkä, 3.4.2003, ks. liitesivu 154) puolestaan Hollanti esitetään kiinalaisten unelmien ja mahdollisuuksien maana.

Het is 'in' voor Chinezen om in Nederland te studeren. Nederland is niet alleen onbekender en dus interessanter dan Engeland en Amerika, maar ook stukken goedkoper. [...] Positieve verhalen van pioniers lijken zich snel in China te verspreiden. De kwaliteit

van het onderwijs wordt geroemd, net als de rust in het land, maar in de praktijk is het voor Chinese studenten in Nederland niet altijd even makkelijk.

(Kiinalaisille on 'in' opiskella Hollannissa. Hollanti ei pelkästään ole tuntemattomampi ja siis mielenkiintoisempi kuin Englanti tai Amerikka, vaan myös huomattavasti halvempi. [...] Pioneerien positiiviset tarinat näyttävät leviävän nopeasti Kiinassa. Opiskelun laatua ylistetään, aivan kuten maan rauhallisuutta, mutta käytännössä kiinalaisilla opiskelijoilla ei ole Hollannissa aina yhtä helppoa.)

Tekstissä Hollanti on tuntematon, mielenkiintoinen maa, johon pioneerit, ensimmäiset uskaliaat, tulevat raivaamaan tietä ja sitten levittävät iloista sanomaa kotikonnuille jääneille tovereilleen. Pioneereilla ei aina ole helppoa uudessa kotimaassaan, mutta siitäkin huolimatta Hollantiin kannattaa tulla opiskelemaan. Groningenin yliopiston edustajan mukaan kiinalaisia olisikin tulossa Hollantiin niin paljon, että *”Jos me haluaisimme, voisimme täyttää koko ohjelman kiinalaisilla.”*

Hollantiin päässeet kiinalaiset esitetään tekstissä pyyteettömän kiitollisina. Haastateltavana oleva opiskelijapariskunta on sitä mieltä, että heillä on ollut onnea, sillä he voivat jakaa huoneen ja huonevuokran. Lisäksi he ovat kumpikin saaneet työpaikan opiskelun ohella siivoojana. Kiinalaisten onni ilmaistaan käänteisellä lausejärjestyksellä: *Heillä on ollut onnea, he itse ovat sitä mieltä* korostaa, että kiinalaisilla on ollut onnea, mutta vain omasta mielestään. Jonkun muun arvioimana heillä ei onnea ole. Kiinalaiset ovatkin vähintäänkin erikoisia ollessaan näin kiitollisia vaatimattomasta asumuksesta ja työpaikasta. Paitsi että kiinalaiset ovat onnellisia pienistäkin, he haluavat myös ottaa saamastaan ajasta kaiken irti ja *”oppia niin paljon kuin mahdollista. Emme me turhasta niin paljon rahaa maksa.”* Kiinalaisilla ei olekaan varaa tuhlata unelmamaassaan saamia hetkiä ja mahdollisuuksia ja tämän tajutessaan he ovat todellisia pioneereja.

Samoin Hollantiin pakolaisina tulleilla irakilaisilla on tekstien mukaan syytä kiitollisuuteen, onhan Hollannissa kaikki paremmin kuin kotona (*'Ik kleeedde me als een jongen'*, Pukeuduin kuin poika, UK 24.4.2003, s. 2 ja *'Vakantie? Ach, dat is iets voor later, Loma? Ah, sitä ehtii pitämään myöhemminkin*, UK 19.6.2003, ks. liitesivu 155). Kummassakin tekstissä on luettavissa ”vaikeuksien kautta voittoon”-tarina: nuori nainen on elänyt äitinsä kanssa maanpaossa ja menettänyt isänsä, nuori mies taas on tehnyt paljon työtä päästäkseen etenemään opinnoissaan ja huolehtiakseen pikkuveljestään.

Kumpikin on päässyt turvaan Hollantiin ja menestyy nyt opinnoissaan keskinkertaista paremmin.

Toinen haastateltava *Ei pidä pahana sitä että joutuu taistelemaan opiskelunsa puolesta. Täällä on kuitenkin parempi kuin Irakissa, jossa pelkäsin aina joutuvani tunnustamaan etten aktiivisesti halunnut tunnustaa valtakoneistoa.* Näin hän antaa ymmärtää olevansa tyytyväinen oloonsa Hollannissa. Hän onkin kiitollinen siitä avusta, jota on hollantilaisilta saanut: *Monet ihmiset Sneekissä ja Groningenissa ovat auttaneet minua, opiskelussa, majoituksen kanssa.* Toisaalta hän tietää itsekin tehneensä paljon, ja on ylpeä siitä että on selvinnyt omillaan. Näin tekstin päähenkilö esitetään ahkerana puurtajana, joka on jo omilla avuillaan saavuttanut paljon. Hollanti ja hollantilaiset ovat kuitenkin tarjonneet hänelle tietynlaisen pelastuksen, josta hän ilmaisee kiitollisuutensa: *Luulen kyllä että onneakin tarvitaan.* Näin hollantilainen yhteiskunta ja hollantilaiset ihmiset esiintyvät pelastajina ja mahdollisuuksien tarjoajina.

Kuten teksteistä ilmenee, niissä joko toimittajan tai haastateltavien suulla annetaan ymmärtää, kuinka paljon parempi Suomessa ja Hollannissa oikeastaan on olla moneen muuhun paikkaan verrattuna. Maat tarjoavat tulijoille mahdollisuuksia, joita heillä ei kotimaissaan ikinä voisi olla. Näihin maihin pääsy edellyttää tekstien mukaan ponnistelua, vaikeuksien voittoa ja onneakin, mutta jos onnistuu pääsemään perille, niin vaiva palkitaan. Teksteissä ei punnita kotimaahan jäämisen vaihtoehtoa, sillä Suomeen tai Hollantiin tulo esitetään ainoana mahdollisena. Näin annetaan ymmärtää, että se on vaihtoehtoista paras.

6.4 Ongelmia ja uhkakuvia

Sekä Aviisin että Universiteitskrantin teksteissä ulkomaalaistaustaiset henkilöt yhdistetään säännöllisesti ongelmiin ja ongelmallisiin asioihin. Näistä ongelmista näkyvimpänä on asunto-ongelmat.

Aviisissa (*Vaihto-opiskelijoiden hotellimajoitus jatkuu*, 16.1.2003, s.7) entisen hotelli Lapinkaaren kerrotaan olevan *vaihto-opiskelijoiden tyyssija, saaneen ulkomaalaishotellin maineen* sekä ulkomaalaisten sanotaan kokevan *gettoutuvansa* Lapinkaareen, jossa ei juurikaan ole suomalaisia opiskelijoita asukkaina. Vaihto-opiskelijoiden majoittaminen hotelli Lapinkaaressa myös jatkuu *hamaan tulevaisuuteen*.

Nämä ilmaukset liittävät hotelli Lapinkaareen asuinpaikkana jotakin epämääräistä ja kielteistä. Lapinkaari on ulkomaalaisten pysyvä asuinpaikka eli *tyyssija* ennalta määräämättömän ajan, eli *hamaan tulevaisuuteen*. *Tyyssija*-ilmaisu yhdessä määreen *hamaan tulevaisuuteen* kanssa kertoo asiantilan pysyvyydestä ja muuttumattomuudesta: ulkomaalaiset ovat ja pysyvät hotellissa ja siitä milloin he hotellin jättävät ei ole tietoa. Hotelli on myös saanut ulkomaalaishotellin maineen siitä syystä että hotellissa asuu vain ulkomaalaisia. Kyseisestä maineesta halutaan tekstin mukaan eroon, eli se ei ole mikään toivottu asia. Myöskään ulkomaalaisten gettoutuminen hotelliin, eli heidän eristämisensä suomalaisista opiskelijoista ja elämänmenosta ei tekstin mukaan ole toivottu asia, mutta kuitenkin tapahtumassa oleva tai jo tapahtunut asia. Koko majoitustapahtumaan viitataan tekstissä myös *vaihto-opiskelijoiden majoitusongelmana*. Vaihto-opiskelijoiden oleskelu ja läsnäolo Tampereella saa näin kaiken kaikkiaan tekstissä kovin ongelmapainotteisen sävyn.

Sama ongelmien korostaminen jatkuu myös tekstissä *Vuokranantajat karttavat ulkomaalaisia* (4.9.2003, ks. liitesivu 148). Ulkomaalaisten vaihto-opiskelijoiden majoitukseen viitataan sanoilla *asuntohäätä, kehno asuntotilanne, jama, mukavuudesta tinkiminen, kurja tilanne ja surullinen jackpot*. Kovin valoisaksi ei ulkomaalaisten vaihto-opiskelijoiden Tampereella asumista siis kuvata, eivätkä näkymät ainakaan parane siitä

että tamperelaisten vuokranantajien kerrotaan *karttavan ulkomaalaisia vuokralaisia*. Karttamista selitellään vuokranantajien *epäluulolla* ja suomalaiset arvellaan vuokranantajien mielestä luotettavammiksi vuokralaisiksi. Myös kieliongelmiin tekstissä viitataan.

Universiteitskrantin sivuilla asunto-ongelmia käsitellään yhteensä kahdeksassa tekstissä. Teksteissä korostuvat ongelmat ja niihin liittyvät termit, kuten *huonepula, asuntopula, hätämajoitus, hätäasunto ja majoitusongelmat*, joihin ulkomaalaiset vaihto-opiskelijat liitetään. Erikoista on se, että teksteissä myös syyllistetään ulkomaalaisia opiskelijoita asuntopulasta. Tekstissä *Kamp: Kamerverhuur niet stimuleren* (Ministeri Kamp: Huoneiden vuokrausta opiskelijoille ei pidä rohkaista, 10.10.2002, s.3) todetaan heti otsikon jälkeen, että *asuntopula johtuu suurimmaksi osaksi ulkomaisista opiskelijoista*. Hollannin asuntoministerin kerrotaan toisaalla tekstissä todenneen, että *yliopistojen tulisi ymmärtää, että ulkomaalaisten opiskelijoiden haaliminen vie asuintiloja oman maan opiskelijoilta*. Ulkomaalaiset ovat siis uhka hollantilaiselle yhteiskunnalle, sillä he vievät ”omien” opiskelijoiden asunnot.

Ulkomaalaiset opiskelijat nähdään Hollantiin massoittain vyöryvänä joukkona: Yliopistolle muun muassa *odotetaan tulevana vuonna jälleen lisää ulkomaalaisia vieraita ja kaiken kaikkiaan tänä syksynä tarvitaan jälleen kerran 108 huonetta lisää*. Taloudellisessa tiedekunnassa vieraiden määrän kasvu on jopa *toistuvasti erittäin voimakasta* (*RUG regelt kamers buitenlanders zelf*, Groningenin yliopisto järjestää itse majoituksen ulkomaalaisille, UK 27.2.2003, ks. liitesivu 153). Ilmaukset kuten *jälleen, toistuvasti ja erittäin voimakas* luovat käsitystä jostakin pysäyttämättömästä ja voimakkaasta tapahtumasta, jolle ei voi juurikaan tehdä mitään.

Tekstissä *Nieuwe speurtocht naar kamers* (Uusi asuntojen etsintäkierrös, UK 13.3.2003, s.1) ulkomaalasiin vaihto-opiskelijoihin taas viitataan Groningeniin saapuvana, *kasvavana ulkomaalaisten opiskelijoiden virtana*. Virta-vertaus luo kuvaa opiskelijoiden suurista massoista kuin hallitsemattomana luonnonvoimana. Opiskelijoiden lukumäärä

onkin *uudestaan erittäin voimakkaasti kasvanut*. Opiskelijoista puhutaan lukuina, joiden määrää osoittaa tarvittavien huoneiden ja 'sänkypaikkojen' (lainausmerkit suoraan tekstistä) määrä. *Yliopisto laskee tarvitsevansa 100-150 huonetta lisää* ja vuokra-asuntosäätiöllä on ulkomaalaisten opiskelijoiden käyttöön *519 'sänkypaikan' verran huoneita*. Lisäksi *näinkään suurien lukumäärien kohdalla* ei yliopiston edustajan mukaan ole tarpeen etsiä kokonaisia rakennuksia ulkomaalaisten opiskelijoiden käyttöön, *yksittäiset huoneetkin riittävät*.

Teksteissä tunnutaan unohtavan ulkomaalainen opiskelija, yksilö, lukumäärien takana. Heidän korostetaan saapuvan Groningeniin suurina massoina ja he vievät omien opiskelijoiden asunnot. Massojen, tai ulkomaalaisten virran pysäyttämättömyys luo uhkan ympäröivälle yhteiskunnalle, tuntuvat tekstit sanovan.

Aviisinkin tekstissä vaihto-opiskelijoiden massa koetaan yhteiskuntaa uhkaavana, ja se pyritään tekstissä hajottamaan sisältä päin, jolloin se muodostaisi ympäristölle pienemmän uhkan. Tekstin aluksi hotelli Lapinkaassa asuva vaihto-opiskelijajoukko eristetään omaksi suureksi yhteisökseen, jonka elämä määritellään rajoittuvaksi majapaikkana toimivaan Lapinkaaren hotellirakennukseen:

Yhdessä rakennuksessa asuu satayhdeksänkymmentä ulkomaista opiskelijaa – eikä ainuttakaan suomalaista.

(Tampereen kansainvälinen paikka on Lapinkaassa, 7.11.2002, s.10)

Vaihto-opiskelijoiden tarkan lukumäärän ilmoittamisella ilmaistaan, ettei kyse ole mistä tahansa pienestä kuppikunnasta, vaan suuresta, jopa uhkaavan suuresta, lähes kahdensadan ihmisen muodostamasta tiiviistä yhteisöstä, johon yksikään suomalainen ei pääse sisälle. Yhteisön tiiviyttä rakennetaankin tekstissä seuraavaksi muun muassa kuvauksella yhteisön yhteisestä taistosta vuokranantajaa vastaan ja huomatuksilla siitä, miten suomalaisilla (opiskelijoilla) ei ole suuria mahdollisuuksia tulla yhteisön hyväksymäksi. Vaihto-opiskelijaryhmä eriytyy erityisesti suomalaisten opiskelijoiden muodostamasta yhteisöstä erilliseksi ryhmäksi.

Lopuksi yhteisö kuitenkin saadaan näyttämään sisäisesti hajanaiselta. Yksi tällainen hajaannukseen vaikuttava tekijä on tekstin mukaan kansallisuus:

Vaihto-opiskelijan elämä on vaihtarinaisten mielestä Lapinkaassa sosiaalisempaa kuin se muualla olisi. Kaikilla asukkailla on tarve saada ystäviä, ja tutustuminen on helppoa, etenkin saman kansallisuuden edustajiin. Hotellin asukkaat ovatkin muodostaneet kansallisuuksien rajoja muodostavia kuppikuntia: alimmassa kerroksessa keittokomeroita miehittävät italialaiset, toinen kerros on enemmän tai vähemmän saksalaisten vallassa, kolmannessa hallitsevat ranskalaiset ja neljännen kerroksen juhlakansan ydin on espanjalaisten vaihto-opiskelijoiden äänekäs yhteisö.

Kyseisessä kuvauksessa huomion kiinnittää runsaasti käytetty sota- ja valloitustermistö: *olla vallassa, miehittää, hallita, ydin*. Samoin rakennuksessa *muodostetaan kansallisuuksien rajoja*. Tällaisella kielenkäytöllä vaihto-opiskelija yhteisö saadaan, tarkoituksella, näyttämään vähemmän tiiviiltä ja keskenään riitelevältä. Pelkästään tekstistä löytyvien vaihto-opiskelijoiden haastatteluiden perusteella ei nimittäin voi vetää sitä johtopäätöstä, että vaihto-opiskelijat seurustelisivat ainoastaan saman kansallisuuden edustajien kanssa. Haastateltujen joukossa kun esiintyvät yhdessä muun muassa ranskalainen ja puolalainen nainen. Kansallisuusrajojen todellista esiintymistä kyseenalaistaa myös lausuma ”Tiistaisin TV-huoneessa on tungosta: MTV3 lähettää peräkkäin *Ally McBealin, Frennit* ja *Sinkkuelämän*, ja kaikki talon asukkaat kansalaisuuteen katsomatta haluavat olla paikalla kotikutoisessa katsomossa.” Vaikuttaakin perustellulta ajatella, että yhteisön hajanaiseksi kuvailu on tarkoituksenmukaista: näin yritetään saada suurehko ulkomaalaisyhteisö näyttämään suomalaisten silmissä vähemmän tiiviiltä ja sitä kautta vähemmän uhkaavalta.

Sekä Aviisin että Universiteitskrantin tekstit viestittävät, että ulkomaalaisten kanssa on syytä olla varuillaan. He saattavat tuottaa ongelmia ja suurena massana voivat muodostaa jopa uhkan yhteiskunnalle.

6.5 Hassut ja hölmöt ulkomaalaiset

Aineistossani erotetaan ulkomaalaiset toiset oleskelumaan kulttuuriin kuuluvista osoittamalla, kuinka he eivät vielä tunne kulttuurin tapoja, kieltä tai käytäntöjä. Ulkomaalaiset esitetään hassuina hahmoina: heille sattuu kömmähdyksiä ja he kyselevät tyhmiä.

Aviisissa ulkomaalaisten vaihto-opiskelijoiden hölmöilyt ovat riittäneet kokonaisen tekstin aiheeksi (*Bussit ja ruoka ihmetyttävät vaihto-opiskelijaa*, 28.3.2002, ks. liitesivu 146).

Jutun otsikossa esitetään vaihto-opiskelijat aktiivisina henkilöinä, jotka ihmettelevät suomalaista kulttuuria. Itse tekstissä eivät kuitenkaan ole aktiivisesti äänessä vaihto-opiskelijat, vaan heidän kanssaan tuttavuutta tehneet suomalaiset opiskelijat. Vaihto-opiskelijoiden tutorina toimineet henkilöt pääsevät tekstissä, anonymyminä, kertomaan vaihto-opiskelijoille sattuneista kummelluksista, suomalaisen kulttuurin herättämästä ihmetyksestä sekä heidän tutoreille esittämistään kysymyksistä.

Hyttysset ovat Suomeen tulevien vaihto-opiskelijoiden ikuinen ihmetyksen aihe. Vuodenajasta riippumatta vaihdokit tiedustelevat tutoreiltaan, josko Lappiin on turvallista mennä ja voiko sääskistä saada malarian. Hyttysten vaarattomuus on itsestään selvää kaikille suomalaisille, mutta vaihto-opiskelijoita tutoroivien on varauduttava hieman hankalimpiinkin kysymyksiin.

”Tutoroitavani jäivät ensimmäisenä Tampereen aamunaan ihmettelemään suomalaista epäkohteliaisuutta linja-autopysäkillä Hervantaan. Bussi numero 13 hurautti täysillä ohi, vaikka kyltissä luki, että sen pitäisi pysähtyä”, saksalaisia vaihto-opiskelijoita tutoroinut kertoo.

Myös suomalainen leipä voi aiheuttaa kummelluksia keskieurooppalaisille opiskelijoille. Vaaleaa leipää etsivä voikin löytää vahingossa pullaa.

Kertomuksissa korostuu, kuinka vaihto-opiskelijat saattavat kysyä suomalaiselle yksinkertaiselta tuntuvia asioita, tai osoittautua tietämättömäksi erilaisilla käytännön elämän tasoilla. Etenkin suomalaisten asioiden herättämä ihmetys esitetään faktana. Hyttysset ikuisena ihmetyksen aiheena on muuttumaton tosi-asia, eikä ole mahdollista etteivätkö vaihto-opiskelijat olisi tässä asiassa valistuneempia, nyt tai jatkossa. Näin

vaihto-opiskelijat saadaan näyttämään joukolta, joka ihmettelee suomalaista kulttuuria, ja jonka voi odottaa tekevän suomalaisesta näkökulmasta *outoja* asioita.

Vieraassa kulttuurissa elävälle pankkiautomaatit, linja-autot ja jopa makkara saattavat aiheuttaa outoja ongelmia.

Eräs entinen tutor kertoo saaneensa perjantai-iltana oudon puhelun. Tutoroitava pyysi viisimetrisiä tikapuita lainaan.

Suomalaisten tapojen ja käytäntöjensä innokas opiskelukaan ei takaa suomalaisessa kulttuurissa vaadittavaa tietämystä, paljastaa toinen *Aviisin* teksti (*Onnen satumaana Suomi ja Tampere*, 7.11.2002, ks. liitesivu 147). Tekstissä korostetaan menneen ajan aikamuodoilla, että espanjalainen Jordi Macías oli jo ennen Suomeen tuloaan hankkinut paljon tietoa maastamme. Kuitenkaan se ei tekstin mukaan näytä riittäneen kuin kuvitelmiin, jotka Suomeen saavuttaessa osoittautuvat *hyvin, hyvin erilaisiksi* kuin todellisuus. Se, että Macías tekstissä hämmästelee juuri suomalaisuuteen vahvasti liitettäviä sauna- ja alkoholikulttuureita, on omiaan luomaan kuvaa siitä, ettei Macías tunne edes suomalaisen kulttuurin perusasioita. Hänen Suomi-kuvitelmansa on siis [ollut] kaukana todellisuudesta.

Macíaksen ulkopuolisuus suomalaisessa arjessa korostuu entisestään, kun hänet tekstissä laitetaan naiiviin tapaan ihmettelemään niinkin perisuomalaista elementtiä, kuin lunta:

”Olen kyllä oppinut sanat sohjo ja räntä, mutta näen lunta nyt ehkä kolmatta kertaa elämässäni. Lumi siis pysyy maassa niin kauan kun on tarpeeksi kylmä ilma?” Macías tiedustelee.

Kolmekin kertaa lunta nähneen voi olettaa tietävän, että lumen maassa pysymiseksi elohopean tulee olla pakkasen puolella. Kun vielä ristiriidassa Macíaksen yksinkertaiselta vaikuttavan kysymyksen kanssa kerrotaan, että hän kuitenkin tuntee termit sohjo ja räntä, joiden käytön voi olettaa vaativan syvempää lumi-tuntemusta, syntyy vahva vaikutelma, että tekstissä Macíaksen halutaan tarkoituksella näyttävän tyhmältä. Näin hänen erillisyytensä suomalaisiin verrattuna, jotka oppivat tällaisen perusfaktan lumen sulamisesta kokemuksen kautta jo varsin varhain, korostuu entisestään. Kuin kaiken

tämän todistamiseksi tekstissä vielä kerrotaan, ettei Macíakselta vielä onnistu lumipallon tekokaan, vaan lumeen tutustumiseen vaaditaan vielä lisää aikaa.

Universiteitskrantin sivuilla ulkomaalaiset tehdään naurettaviksi paitsi tekstissä, myös kuvissa. Vaikka tutkimuksessani ei ole tarkoituksena analysoida tekstien yhteydessä olevia kuvia, en tässä tapauksessa voi jättää sanomatta muutamaa sanaa tekstiin *Vijfentwintig nationaliteiten in één kantine* (Kaksikymmentäviisi kansallisuutta yhdessä kanttiinissa, 12.12.2002, ks. liitesivu 151) kuuluvasta valokuvasta.

Kuvan keskellä seisoo hämmentyneen oloinen tummaihoisen miehen kahden hollantilaisen joulupukin apurin, iloisesti virnuilevan *Zwarte Pietin* ympäröimänä. Taustan kanttiinitilassa näkyy nauravia ihmiskasvoja. Kuvan oikeassa laidassa toinen ulkomaalaiselta näyttävä henkilö tarkkailee tilannetta väkinäinen hymynkare suupielessään. *Zwarte Pietit*, eli vapaasti käännettynä Mustat Pekat, ovat perinteisesti hovinarrin asuun pukeutuneita, kasvoistaan mustaksi maalattuja vaaleaihoisia henkilöitä. ”Valkorotuisen” joulupukin apureina toimivat *Zwarte Pietit* on toisinaan tuomittu rassistisia ajatuksia ilmentäviksikin. Kuvassa he ovat, kuten sanottua, napanneet keskelleen oikealta ihonväritään tumman henkilön. Tämä on ilmeisesti sitä tekstin otsikossa ylistettyä kansallisuuksien riemuvoittoa yhdessä työpaikkakanttiinissa. Enemmän tulee kuitenkin mieleen koko kansallisuusajatuksen ja ulkomaalaisuuden naurettavaksi tekeminen: leikisti ulkomaalaiset, stereotyyppiset, tummaihoiset ”narrit” rinnastetaan kuvassa ja siihen liittyvässä otsikossa *Kaksikymmentäviisi kansallisuutta yhdessä kanttiinissa* oikeasti ulkomaalaistaustaisiin henkilöihin. Näin herää ajatus, ettei artikkelin ulkomaalaisia tutkijoita oteta vakavasti, vaan heidät tehdään tietoisesti hölmöiksi. Tilanteessa ainoat aidosti huvittuneet henkilöt näyttävätkin olevan Mustat Pekat itse, kuvassa etualalla olevat ulkomaalaiset henkilöt eivät näytä jakavan heidän riemuaan.

Samassa tekstissä ulkomaalaisten työntekijöiden Hollantiin tuloon liittyvistä käytännön järjestelyistä vastaava henkilö kertoo ulkomaalaisille sattuneista kömmähdyksistä: *intialainen mies tuli Hollantiin vain kesätakki mukanaan ja libanonilainen*

(islaminuskoinen) *tutkijaopiskelija oli syönyt kaupungilla sianlihaa*. Ulkomaalaiset tutkijat ovatkin näiden hollantilaisten puhujien kuvaamina hollantilaisten autettavia ja neuvottavia: ellei heitä *varoiteta etukäteen* esimerkiksi hollantilaisista pyöräily säännöistä, kömmähdyksiä sattuu.

Universiteitskrantissa nauretaan myös ulkomaalaisten vaihto-opiskelijoiden tekemille kielivirheille (*Winterklaas en de Nationale Bevredigingsdag*, Talvipukki ja Kansallinen Itsetyydytyspäivä, 12.12.2002 s. 8). Tekstin otsikko, *Winterklaas en de Nationale Bevredigingsdag* esittelee kaksi erikoista sanaparia, joille tekstissä haastateltavat kielenopettajat naureskelevat. Eräs opiskelija luuli nimittäin tosissaan itsenäisyyspäivää (tai siis miehityksestä vapautumisen päivää) kutsuttavan itsetyydytyspäiväksi (hollanniksi *bevrijdigingsdag* ja *bevredigingsdag*) ja toinen erehtyi kutsumaan hollantilaista joulupukkia *Sinterklaasia* (Pyhä Nikolaus) *Winterklaasiksi* (Talvi-Klaas, Talvipukki). Tekstissä virheille paitsi nauretaan, niihin myös yhdistetään paheksunta: kunnan ulkomaalaisen tulee Hollannissa ollessaan opetella kunnolla hollantia. Niin kauan kun kieltä ei osaa, erottuu joukosta tietämättömäksi ulkomaalaiseksi.

Hassuille ulkomaalaisille ja heidän tekemille virheilleen saa siis nauraa. Naurun myötä he erottuvat meistä, sillä emmehän me itsellemme naura, vaan juuri heille ja heidän tekemisilleen.

6.6 Aviisin eksotoottinen, kaukainen toinen

Aineistostani löytyy myös merkityksiä, jotka esiintyvät pelkästään suomalaisissa teksteissä. Näistä merkityksistä rakentuu eräänlainen tarina, joka tuntuisi kertovan suomalaisten suhtautumisesta ulkomaalaisiin kanssaihmiisiinsä. Aviisin teksteissä ulkomaalaistaustaisista henkilöistä huokuu eksotiikka, jota ei Suomesta muuten löydä. Teksteissä kysellään miksi Suomeen on tultu ja mitä Suomesta pidetään: ulkomaalaisten Suomeen tulosta ollaan toisaalta yllättyneitä, toisaalta asiasta ollaan ylpeitä. Samalla korostetaan sitä, että vaikka maahan on tultu, ei suomalaisiksi kuitenkaan pääse helpolla. Ulkomaalaiset henkilöt eristetäänkin omaan yhteisöönsä tai omaan todellisuuteensa, joka

on erillään suomalaisesta arjesta. Suomalaiseksi tuloa voi kuitenkin harjoitella, vaikkapa sitten käymällä kokkauskurssin.

Eksotiikkaa on esimerkiksi ranskalaisnaisen hämyisessä asunnossa (*”Edes nuoret eivät osaa kyseenalaistaa”*, 21.11.2002, s. 12-13). Ranskalaisen Mélanie Gourdonin asuinympäristöön liitetään tekstissä eksotiikkaa, jota Suomen kaltaisesta karusta maasta ei yleensä helpolla löydä. Gourdonin koti kuvataan suitsukkeiden tuoksuisena lämmön lähteenä, joka häätää pois suomalaisen syksyn viimat.

Kakluunin [Gourdonin asunnossa] tuli häätää pois syksyn koleuden, kynttilät ja suitsukkeet sopivat miljööseen. Kirjoituspöydällä lojuu suuria, ranskalaisia teatterikirjoja, levyhyllyllä ranskalaiset viisut ovat saaneet seurakseen Värttinän ja **Ismo Alangon**.

Eksotiikka kukoistaa myös Tampereen *eksoottisissa ruokakaupoissa*, sillä *Papujen ihmemaassa kieli lepää* (Aviisi 4.12.2003, ks. liitesivu 149). Tekstissä haastateltavat henkilöt ovat Tampereen eksoottisten ruokakauppojen kauppiaita. Tekstissä he ja varsinkin heidän kauppansa edustavat eksoottisuutta. Erikoisia tuotteita myyviin kauppoihin viitataan sanoin *eksoottiset ruokakaupat* ja näiden kauppojen kerrotaan myyvän *eksoottista ruokaa*, joka vie *makumatkalle maailman ympäri* ja tuottaa *makuelämyksen*. Kaupoista saa lisäksi tuotteita, joita ei *Siwoista ja Pikkoloista*, tavallisista suomalaisista ruokakaupoista, saa. Nämä erilaiset kaupat ovat siis sinällään hyvin erikoisia ja huomion arvoisia. Myös kauppiaat, kulttuuriaan ja persoonaansa kaupoissaan esiintuovina henkilöinä edustavat jotakin eksoottista ja *viehättävää*. Myymiensä tuotteiden lisäksi myös itse ruokakauppiaat eksotiikan edustajina nimittäin tarjoavat asiakkaalle jotakin erityistä, jota tekstissä kuvataan *ravintona ulkokuorelle ja sielulle*.

Ei enää yhtään mustaamakkaraa ja puolukkahilloa! Kaalilaatikko ja tilliliha pannaan, nyt tarvitaan pak choita elämään! Tampereen eksoottiset ruokakaupat vievät makumatkalle maailman ympäri – opiskelijalle mieluisaan hintaan.

Osa eksoottisten ruokakauppojen viehätystä perustuu siihen, että ne tuovat esille kauppiansa kulttuuria ja persoona.

Ulkomaalaisten Suomeen tuloa ei Aviisin sivuilla pidetä itsestään selvyutenä, vaan sille täytyy olla järkeenkäypä syy. Esimerkiksi korealaiset vaihto-opiskelijat joutuvat tekstissä perustelemaan Suomeen tulonsa. Tekstissä käytetään selittää-verbiä: ei riitä että korealaiset ovat yksinkertaisesti tulleet Suomeen, heillä on myös oltava Suomeen tulolleen selitys tai perustelut.

”Halusin vaihtoon Eurooppaan, koska toivon pääseväni tänne töihin, ja se on varmaan helpompaa, kun on opiskellut Euroopassa. Lisäksi veikkaan, että Suomessa opiskellut voi päästä helpommin töihin suomalaisen yritykseen”, Baik selittää.

Kim haluaisi tulevaisuudessa työskennellä englannin opettajana. Hänellä ei ole erikoisempia perusteluja sille miksi hän tuli Suomeen, mutta hän on varma, että vaihto-opiskelija-ajasta on hänelle hyötyä tulevaisuudessa.

(*Kv-tutor tekee tuttavuutta*, Aviisi, 28.3.2002, s.8-9)

Myös espanjalaismies ja ranskalaisnainen joutuvat tahoillaan perustelemaan, tai heidän Suomeen tuloaan selitetään. Samoin korostetaan sitä, ettei ole itsestään selvää että haastateltavat puhuvat suomea. Suomeksi vastaaminen on erityismaininnan arvoinen asia.

Espanjalainen Jordi Torres Macias kuuli seitsenvuotiaana, kun Ami Aspelund lauloi Eurovision laulukilpailuissa. [...] ”Sinä hetkenä päätin, että lähden vielä joskus tuohon maahan, jonka kieli kuulostaa niin kauniilta”, **Jordi Torres Macias** sanoo – suomeksi. (*Onnen satumaana Suomi ja Tampere*, Aviisi 14/43, 7.11.2002, ks. liitesivu 147.)

Mutta mitä tekee ranskalainen näyttelijätär Suomessa, jonka kulttuurielämä on ranskalaiseen verrattuna olematonta, ihmiset harmaita ja talvi hyytävä?

”Olen tosi jääräpäinen. Ajattelin, että tarvitsen tällaisen vaikean kokemuksen”, Gourdon nauraa, [...]. (*Edes nuoret eivät osaa kyseenalaistaa*”, Aviisi 15/43, 21.11.2002, s.12-13.)

Selittelyyn liittyy suomalaisen kulttuurin kommentointia, jota on aiemmin käsitelty kohdassa 6.1.3. Aviisin teksteissä halutaan säännöllisesti kuulla, mitä mieltä suomalaisesta kulttuurista ollaan ja ulkomaalaiset haastateltavat asemoidaankin kysymyksiin tai muilla keinoilla teksteissä suomalaista kulttuuria sen ulkopuolisina katsojina seuraaviksi kommentaattoreiksi.

Ulkomaalaisten erillisyyttä suomalaisessa arjessa korostuu myös, kun ulkomaalaisten ja suomalaisten opiskelijoiden kerrotaan teksteissä elävän toisistaan erillistä elämää.

Esimerkiksi tekstissä *Kv-tutor tekee tuttavuutta* (Aviisi, 28.3.2002, ks. liitesivu 146) kerrotaan useaan otteeseen, kuinka vaikeaa vaihto-opiskelijoiden ja suomalaisten opiskelijoiden on tutustua toisiinsa. Suomalainen tutor kuvailee vaihto-opiskelijat elämässä omassa maailmassaan, johon on vaikea päästä sisälle. Yliopistomaailmassa tuntuisikin elävän rinnakkain kaksi erillistä yhteisöä: ulkomaalaisten vaihto-opiskelijoiden ja suomalaisten opiskelijoiden yhteisöt.

”Minulle ehkä pohjimmainen syy lähteä tutoriksi oli se, että näin saa helposti kontaktin ulkomaalaisiin opiskelijoihin. Yleensä he liikkuvat omassa porukassaan, johon on muuten vaikea mennä mukaan, mutta tutorina se on helpompaa”, kertoo Räisänen.

” [...] Lisäksi tutorina pääsee sisään vaihto-opiskelijoiden maailmaan ja heihin tutustuu helpommin.”

Suomalaisten opiskelijoiden ja vaihto-opiskelijoiden välinen kanssakäyminen ei tekstin mukaan olekaan itsestään selvyys, vaan vaatii erityistoimia ja rohkaisua.

Usein suomalaiset opiskelijat harmittelevat kuinka vaikeaa on tutustua ulkomaalaisiin opiskelijoihin. Räisäsen mielestä heidän tulisikin tehdä asialle jotain eikä vain harmitella tilannetta. Hänen mukaan tutorointi on hyvä tapa tutustua.

”Minäkin haluan sanoa jotain suomalaisille opiskelijoille: toimikaa, vain siten voitte tutustua ulkomaalaisiin opiskelijoihin,” Bo Kyung Baik rohkaisee.

Espanjalaismiehestä kertovassa tekstissä (*Onnen satumaana Suomi ja Tampere*, Aviisi, 7.11.2002, ks. liitesivu 147) haastateltava Jordi Macías sijoitetaan elämään suomalaisesta arjesta erilliseen unelmamaailmaan, satumaahansa. Vaikutelma vahvistuu, kun tekstissä kerrotaan, kuinka Macías vuosikausia kestäneestä ”Suomi-vimmastaan” ja ahkerasta unelmamatkaansa edeltäneestä tiedonkeruustaan huolimatta ei sittenkään tiedä Suomesta ja suomalaisesta arjesta tarpeeksi voidakseen elää Suomessa hämmästyttä ja kokematta vierauden tunnetta.

Nyt, kaksikymmentä vuotta myöhemmin, hän on toteuttanut unelmansa. Mies istuu tamperelaisessa ravintolassa ja pohtii, millaiset kaksi ensimmäistä kuukautta hänen satumaassaan Suomessa ovat olleet.

Vaikka Macías on opiskellut mahdollisimman paljon tšekäläisistä tavoista, rehvakas alkoholikulttuuri oli pettymys.

Saapuminen tänne [Suomeen] oli hyvin, hyvin erilainen kuin hän oli kuvitellut.

Aviisin tekstien mukaan Suomeen tulleilla ulkomaalaisilla on kuitenkin toivoa, sillä he voivat oppimisen kautta ainakin yrittää tulla suomalaisiksi. Suomalaiseen menoon tottumista voivat tosin helpottaa myös ulkomaalaisten omat ominaisuudet:

Räisäsen mielestä korealaiset ovat kohteliaita ja sopeutuvat siksi hyvin yhteiskuntaan.
(*Kv-tutor tekee tuttavuutta*, Aviisi, 28.3.2002, ks. liitesivu 146.)

Oppimista saattaa myös nopeuttaa kurssilla käyminen. Esimerkiksi kokkauskurssilla opitaan laittamaan ruokaa suomalaisittain (*Pottua ja kastiketta s'il vous plaît*, Aviisi, 24.10.2002, ks. liitesivu 148). Suomalaisten kokkaustaitojen tarvetta perustellaan tekstissä järkiperaisilla syillä: suomalaisittain syöminen ja kokkaaminen on Suomessa huomattavasti halvempaa kuin muunlaisten ruokailutottumusten ylläpito.

”Miksi kannattaa oppia syömään kuten suomalainen?” [...] ”Koska se on täällä halvempaa kuin vaikkapa syödä kuin japanilainen.”

”Suomalaiset haluavat säästää kaikessa. He käyttävät perunankuorintaveistä tavallisen sijaan, koska sillä saa ohuempia kuoria”, Angie Pohja selittää.

Kokkauskurssin käymisen välttämättömyys saadaankin näin osittain perusteltua. Tekstiä lukiessa tulee kuitenkin mieleen että tekstin avulla rakennetaan strategiaa, jonka mukaan ulkomaalaiset voivat pärjätä Suomessa vain, mikäli he oppivat käyttäytymään kuten suomalaiset. Tällaista katsantokantaa tukee esimerkiksi tekstin luennoiva alaotsikko *Kokkauskurssilla ulkomaalainen oppii, miksi suomalainen käyttää perunankuorintaveistä*. Kokkauskurssilla siis opitaan olemaan kuin suomalaiset.

Ulkomaalaisten ei kuitenkaan parane innostua, sillä tie suomalaiseksi on pitkä. Kokkauskurssilaisistakaan ei ole ihan heti suomalaisiksi, sillä kokkaus sujuu *vaivalloisesti*, ja onpa kokkauksen lopputuloksenakin vain *lähes täydellinen* ateria. Eikä suomalaisten kansallisjuoma maitokaan kelpaa krantuille ulkomaalaisille. Yrittää siis saa, mutta suomalaisiksi ulkomaalaiset eivät muutu edes kokkauskurssin käymällä – eivät ainakaan heti paikalla.

Vaivalloisesti kuoritut potut muuttuvat pian hasselbackan perunoiksi ja perunamuusiksi.

Lähes täydellisestä perinneruokapöydästä puuttuu vain karjalainen kursailu.

Vain ruokajuomaksi tarjottu maito jää pöydälle koskemattomana.

Myös espanjalaisen Jordi Maciáksen mahdolliseen suomalaisuuteen suhtaudutaan ristiriitaisesti (*Onnen satumaana Suomi ja Tampere*, Aviisi, 7.11.2002, ks. liitesivu 147). Yhtäältä teksti kuvaa Maciáksen *suomalaistuneen* ollessaan pikkupojasta asti kiinnostunut maastamme sekä ottaessaan kielitunteja. Maciáksella kerrotaan jopa olevan suomalainen lisänimi, Jyrki, jota tekstissä käytetään.

Maciáksen vanhemmat, kolme veljeä ja yksi sisko tottuivat melko pian perheenjäsenensä suomalaistumiseen.

Tämä on ensimmäinen kerta kun Jordi Macías, suomalaisittain Jyrki, on Espanjan rajojen ulkopuolella.

Kuitenkaan muualla tekstissä Maciáksen suomalaisuudesta ei enää tunnuta olevan aivan varmoja. Edellä kuvatulla tavalla Macías näyttää elävän suomalaisesta arjesta erillistä elämää. Maciáksen suomalaista nimeä, Jyrkiä, käytetään ensi maininnan jälkeen enää vain lainausmerkeissä, jolla osoitetaan, ettei Macías tosi asiassa ole kuin ”leikisti” suomalainen:

Suomalaisilta kielenopettajiltaan ”Jyrki” oli kuullut paljon saunasta. ”Ajattelin ensimmäistä kertaa saunoessani, että ihan varmasti pyörryn.”

Tekstin lopussa Macías ei enää olekaan edes mahdollisesti suomalainen, vaan anonyymiin tapaan *kunnianhimoinen kielenopiskelija*. Macías siis on ja pysyy pelkkänä kulttuurin ulkopuolisena kielenopiskelijana, vaikka hän kuinka yrittää suomalaistua ja oppia tuntemaan suomen kielen ja kulttuurin.

”Onhan minulla ikävä perhettäni ja työpaikaltakin on kysely, koska palaan. Aion tulla takaisin tänne joulun jälkeen, jos vain tentit menevät tarpeeksi hyvin”, kunnianhimoinen kielenopiskelija sanoo.

Maciáksen paikka tekstin lopussa on muualla kuin Suomessa, eli kotimaassaan, jonne häntä jo kovasti kaivataan. Suomeen hän voi palata käymään vain, mikäli hän kielenopiskelijana onnistuu tarpeeksi hyvin. Huomattavaa on, että Macías, näin

lausuessaan, myöntää olevansa Suomessa vain käymässä. Herääkin kysymys, miksi toimittaja jutun kuluessa ylipäättään luo vaikutelmaa siitä, että Macíakselle suomalaiseksi tuleminen olisi tärkeä tai ajankohtainen asia, miehän itse näyttäisi haluavan vain opiskella kieltä ja saada kokemusta itseään kiinnostavasta maasta.

Suomeen saa siis tulla ja jäädäkin, joskin se suomalaisesta kovin ihmeelliseltä tuntuu. Suomalaiseksi saa yrittää, mutta tie on pitkä ja kivinen, eikä onnistumisesta ole takeita.

6.7 Hollantilaista valintaa

Myös hollantilaisesta aineistosta löytyy merkityksiä, joita ei suomalaisesta aineistosta ole luettavissa. Universiteitskrantin teksteissä ulkomaalaistaustaiset henkilöt ovat toisinaan ryhmä, jota vastaan avoimesti hyökätään ja jonka ominaisuudet osoitetaan kielteisiksi ja ei-toivottaviksi. Ulkomaalaisten puolesta myös tiedetään tai heidän puolestaan sallitaan asioita – ilman että heiltä itseltään on kysytty yhtään mitään. Kuka tahansa ulkomaalaistaustainen henkilö ei tekstien mukaan Hollantiin saa tullakaan, vaan rajoja on vedettävä ja karsintaa suoritettava.

Itäeurooppalaisten opiskelijoiden köyhyyttä käsittelevässä tekstissä *Een schrijvend dieet van paprika en brood* (Tuskallisen surullinen paprika- ja leipädieetti, UK 12.9.2002, ks. liitesivu 150) vaihto-opiskelijoiden toivottomuutta kuvaavat vaihto-opiskelijoiden kanssa tekemisissä olleet hollantilaiset opiskelijat. He kertovat kuinka *eräällä venäläisellä vaihto-opiskelijalla oli vain yhdet farkut, kuinka hänellä ei juurikaan ollut rahaa ostaa ruokaa, kuinka puolalainen tyttö eli maksamakkaralla, paprikalla ja leivällä, ja kuinka toisella puolalaistytöllä ei ollut varaa ostaa itselleen vohveliannosta, saati että venäläisopiskelijalla olisi ollut varaa osallistua yhteiselle joulupäivälliselle.*

Näistä asioista hollantilaiset kertovat, kuin he pystyisivät tulkitsemaan vaihto-opiskelijoiden tunteja ja motiiveja toimia tietyllä tavalla itse vaihto-opiskelijoita paremmin. Eräs hollantilainen opiskelija kertoo *niistä kamalista asioista, joita hän on kokenut*, eikä suinkaan niistä kamalista asioista joita hän on nähnyt tapahtuvan. Tällä

tavoin itäeurooppalaisten vaihto-opiskelijoiden kokemukset siirretään hollantilaisten opiskelijoiden kokemiksi, jolloin heillä on oikeus kertoa niistä kuin ominaan. Sillä vaikka puolalainen opiskelija ei halunnut ostaa omaa vohveliannosta sanojensa mukaan *koska hänellä ei ollut nälkä*, hollantilainen opiskelija tietää paremmin että puolalainen opiskelija ei vohveleita halunnut, koska *hän häpesi itseään* ja peitti tämän sanomalla *ettei ollut nälkäinen ja haluaisi mieluiten jakaa vohveliannoksen*. Samoin hollantilaiset opiskelijat tietävät, *että jotkut opiskelijat* [itäeurooppalaiset vaihto-opiskelijat] *kieltäytyvät päivälliskutsusta, koska pelkäävät itse olevansa tarjoamisvuorossa seuraavalla kerralla*. Itäeurooppalaiset opiskelijat eivät saa mahdollisuutta esitellä omaa näkökantaansa asiasta, tai toimintamotiivejaan.

Opiskelijoiden asuntopulaa käsittelevän tekstin *Twee studenten mogen op één kamer* (Opiskelijat saavat asua kaksi yhdessä huoneessa, 10.10.2002, s.2) mukaan *ulkomaalaiset opiskelijat voivat helposti asua kahdestaan yhdessä huoneessa*. Näin on todennut Tilburgin (kaupunki Alankomaiden eteläosassa) kaupunginvaltuutettu ratkaisuna kaupungin huutavaan asuntopulaan. Opiskelijoiden ammattijärjestö *voi elää tämän päätöksen kanssa niin kauan kun se on väliaikainen ratkaisu*. Ulkomaalaiset opiskelijat, joita päätös koskee, eivät luultavastikaan ole päässeet asiasta ratkaisemaan, eikä heidän mielipidettään kuulla tekstissäkään. Opiskelijoiden ammattijärjestö pystyy elämään sen ajatuksen kanssa, että ulkomaalaisia opiskelijoita majoitetaan kaksi samaan huoneeseen (johon luultavasti yksikään hollantilainen opiskelija ei olisi suostuvainen), vaihto-opiskelijoiden mielipidettä ei siis näin ollen tarvitsekaan kysellä.

Erityisen hyökkäyksen kohteeksi Universiteitskrantissa joutuvat kiinalaiset opiskelijat. Heidän ominaisuuksiaan parjataan kokonaisen artikkelin verran (*De stank van frituur*, Friteerauksen löyhyä, 3.4.2003, ks. liitesivu 154). Tekstin alaotsikko *Chinezen integreren maar moeilijk* (Kiinalaiset integroituvat vain vaivoin) kertoo oleellisimman: teksti käsittelee kiinalaisten Hollantiin kotiutumisen vaikeutta. Tekstin tapahtumapaikkana on lähinnä eräs opiskelija-asuntola. Kiinalaisten opiskelijoiden itsensä lisäksi heidän kotiutumisenvaikeuksistaan pääsevät kertomaan kiinalaisten opiskelijoiden hollantilaiset

asuinkumppanit. Tekstin aluksi hollantilaisilta kuullaan muutamia kannanottoja kiinalaisten opiskelijoiden läsnäoloon.

Vaneker: ”Hoeveel hebben we er hier eigenlijk?” Het klinkt alsof hij het over huisdieren heeft. ”Vier in drie kamers”, weet Van Riel. ”En er komt er nog één bij. Ja, we hebben hier ons eigen Chinatown. Maar ja, ze moeten ergens worden neergepleurd.”
(Vaneker: ”Kuinka paljon meillä oikein on niitä täällä?” Kuulostaa siltä kuin hän puhuis kotieläimistä. ”Neljä kolmessa huoneessa”, Van Riel tietää. ”Ja niitä tulee vielä yksi lisää. Joo, meillä on täällä meidän oma Chinatown. Mutta täytyyhän nekin johonkin paiskata.”)

Kovin ystävälliseen sävyyn kiinalaisista ei tekstissä puhuta. Kiinalaisten opiskelijoiden lukumäärää lasketaan toimittajan mielestä kuin kotieläimiä ja kiinalaisista puhutaan aivan kuin he olisivat kuin vanhoja sukkiä, jotka voi käytön jälkeen vain paiskata tai ”dumpata” jonnekin. Ja kun kiinalaisen kansallisuuden edustajia on samassa paikassa yhtä aikaa enemmän kuin yksi, on jo syntynyt Chinatown. Kiinalaisten ominaisuuksia parjataan hollantilaisten opiskelijoiden suusta samaan tyyliin.

”Er komt geen woord uit”, stelt Vaneker. ”En ze lijken allemaal op elkaar.” ”De deurbel gaat de hele tijd voor ze”, weet Van Riel te vertellen, ”en dan zie je onder die poster op de deur zo’n Chinees hoofdje.” Vaneker: ”Als het raak is ben je gewoon portier.”
(”Ne eivät sano sanaakaan”, väittää Vaneker. Ja he näyttävät kaikki samalta. ”Ovikello soi heille jatkuvasti”, tietää Van Riel kertoa, ”ja sitten sen ovesa olevan julisteen alla näkyy vaan sellanen kiinalaisen pää.” ”Kun ne pääsevät vauhtiin, et oo muuta kun niiden ovenaukaisija.)

Kiinalaiset opiskelijat ovat siis hiljaisia, viettävät paljon aikaa muiden kiinalaisten kanssa ja muistuttavat länsimaalaisten silmissä kaikki toisiaan. Nämä kaikki ominaisuudet listataan tekstissä ikään kuin ne olisivat kovinkin negatiivisia ominaisuuksia. Myös kiinalaisten kokkaustaidot arveluttavat hollantilaisia. Hollantilaisten opiskelijoiden mukaan nimittäin ”*Die lui frituren alles.*” Eli käännettynä *se porukka friteeraa kaiken.* Tekstin mukaan juuri friteerauksen haju saa hollantilaiset hulluuden partaalle ja niinpä se on kelvannut jutun otsikoksikin symboloimaan kaikkea sitä hollantilaista opiskelijaa ”inhottavaa” mikä on peräisin kiinalaisilta opiskelijoilta. Tekstissä kiinalaisten friteerausta kuitenkin ilmiselvästi liioitellaan: ”*Ne friteeraa kanaa kolassa!*”, ”*Paprikaa ne friteeraa kanssa*”, ”*Ne friteeraa 24 tuntia päivässä.*” Ennakkoluulot kiinalaisia kohtaan ovatkin suuria. Kiinalaisten tarjoamat ruuat torjutaan ällötyksen vallassa: *Van*

Riel kohtasi kerran yöllä ryhmän kiinalaisia mennessään keittiöön juomaan lasin vettä. ”Minulle tarjottiin jotain limaista, jota en tietenkään syönyt.”

Tekstin kirjoittaja lisää pököä pesään raportoimalla, että *hollantilaisten opiskelijoiden mielestä kiinalaiset ovat tylsiä asuinkumppaneita ja heitä potuttavat omituiset ruuankäryt asuntolassa*. Kiinalaisia hän kuvailee seuraavasti: *He eivät sano mitään, hiippailevat käytävillä, kokkaavat haisevia keitoksia ja heidän ’lajitoverinsa’ ovat koko ajan oven takana*. Tekstin kirjoittaja selvästikin kuvailee hollantilaisten opiskelijoiden tunteja kaikessa karmeudessaan. Silti on kirjoittajan itsensä valinta tehdä se näin ikävällä tavalla, ja avata asian käsittely juuri tällä näkökulmalla. Sanavalinnat, kuten kiinalaisiin opiskelijoihin viittaaminen ”lajina”, eli aivan kuin he olisivat jonkin sortin eläimiä, ovat kirjoittajan. Paikoitellen kirjoittajan kielenkäyttö onkin jopa provosoivaa ja omiaan luomaan asioista todellistakin pahemman kuvan.

Toisaalta tekstin kirjoittaja on valinnut tekstissä kuultavaksi myös kiinalaisia opiskelijoita, sekä kiinalaisten tilannetta ymmärtäviä hollantilaisia henkilöitä, jotka vaativat hollantilaisilta suvaitsevaisuutta ja kiinalaisten opiskelijoiden auttamista. Kuitenkin näidenkin ihmisten suusta kiinalaiset opiskelijat esitetään omituisina ja hollantilaisista poikkeavina. He opiskelevat normaalia ahkerammin, *jopa viikonloppuisin ja iltaisin*, mitä ilmeisesti yksikään itseään kunnioittava hollantilaisopiskelija ei tee, sillä kuten kiinalaiset opiskelijat toteavat, *hollantilaisille riittää usein päästä läpi rimaa hipoen*. Kiinalaiset ajavat *lasten polkupyörillä* ja heille lähetetään kotimaasta paketteja, joissa on jotain *outoa kuivattua lihalajiketta*.

Kiinalaiset opiskelijat itse vertailevat itseään ja hollantilaisia opiskelijoita, ja usein kiinalaisten opiskeluominaisuudet vaikuttavatkin hollantilaisia tehokkaammilta: kiinalaiset opiskelijat ovat ahkeria ja hiljaisia, he eivät ryyppää eivätkä rellestä. Kuitenkin, koska kiinalaiset opiskelijat laitetaan kertomaan näistä ominaisuuksistaan kuin itseään puolustellen ja tekemisiään selitellen, nämä hyvätkin ominaisuudet saadaan näyttämään negatiivisilta ja poikkeavilta ominaisuuksilta, joita hollantilaiset opiskelijat eivät toivo itselleen.

Kiinalaisten puolustuspuheenvuoro johdatellaan tekstissä lauseella *Kiinalaisia kohtaan tunnetut ennakkoluulot eivät ole kaikkialla yhtä voimakkaita, mutta melkein kaikki hollantilaiset opiskelijat myöntävät, että kiinalaiset ovat hiljaisia ja tuskin ottavat osaa käytävien sosiaaliseen elämään*. Kyseisessä väitteessä ”melkein kaikki hollantilaiset opiskelijat” ovat jotakin mieltä kiinalaisista opiskelijoista. Kuitenkaan teksti ei käsittele kaikkien hollantilaisten opiskelijoiden mielipiteitä, vaan pelkästään yhden asuntolan opiskelijoiden mielipiteitä. Selityksenä hollantilaisesta normista poikkeavaan käytökseensä kiinalaiset sanovat surevansa tilannetta ja haluaisivat mielellään olla enemmän tekemisissä hollantilaisten kanssa, *mutta se on heille vaikeaa*. Joissakin tapauksissa kiinalaiset ovat esimerkiksi sotilaallisen koulutuksen jäljiltä *hiljaisia, tottuneet vastaamaan kysymyksiin, eivätkä aloittamaan keskustelua*. Mieluummin he sanovat *jotakin kiertäen, mutta silloin hollantilaiset eivät ymmärrä heitä*. Näillä selityksillä kiinalaiset opiskelijat hakevat ymmärrystä käytökselleen ja pyrkivät osoittamaan, ettei kaikki ole heidän syytensä. Teksti kokonaisuudessaan kertoo siitä, että myös hollantilaisessa opiskelijayhteisössä tuntuvat rinnakkain, toisistaan erillään elävän kaksi ryhmää, joiden arvomaailmat eivät kohtaa: ulkomaalaiset ja hollantilaiset opiskelijat.

Mainittava on, että kyseinen teksti johti yleisönosastokirjoitusten ryöppyyn, jossa tekstissä haastatellut hollantilaiset mielipiteineen tuomitaan *ennakkoluuloisiksi, ulkomaalaisvihaisiksi, myötätunnottomiksi, tylyiksi, pelokkaan narsistisiksi, kontaktiköyhiksi, tietämättömiksi ja diskriminoiviksi* (*Chinezen*, 1-6, Kiinalaiset, 1-6, UK 10.4.2003, s. 4; 24.4.2003, s. 4 ja 01.05.2003, s. 4). Alkuperäisessä artikkelissa kiinalaisista opiskelijoista esitetyt väitteet ovat näissä kirjoituksissa *stereotyyppisiä ja karikatyyrisiä*. Lyhyesti sanottuna kaikkea sitä, mikä estää kulttuurien välisen, myönteisen kanssakäymisen. Yleisönosastokirjoitusten mukaan ongelmana eivät olekaan *hiljaiset ja ahkerat kiinalaiset*, vaan heidän hollantilaiset asuinkumppaninsa. Lisäksi kiinalaisia opiskelijoita kuvaillaan *yksinäisiksi ja ulkopuolisiksi sekä paineiden alaiseksi*. He ovat selvästi syrjinnän ja suvaitsemattoman käytöksen uhreja – heillä ei ole käytöksensä suhteen mitään parannettavaa. Yleisönosastolle kirjoittaneet haluavatkin

kirjoituksillaan puolustaa kiinalaisia opiskelijoita sekä antaa hollantilaisten opiskelijoiden kuulla kunniansa: avointa hyökkäystä ulkomaalaisia kohtaan eivät lehden lukijat salli.

Universiteitskrantin ulkomaalaisia vaihto-opiskelijoita herjaava kirjoittelu on toisaalta ristiriidassa sen kanssa, että ulkomaalaiset tieteen tekijät näyttävät olevan yliopiston silmissä ”haluttua tavaraa”. Toistuvasti teksteissä ilmaistaan huoli siitä, että kohonneiden oleskelulupamaksujen vuoksi ulkomaalaiset opiskelijat ja työntekijät eivät tulevaisuudessa enää valitsisi Hollantia opiskelu- ja työntekomaakseen vaan menevät mieluummin johonkin muualle, jossa maksut ovat pienemmät.

De organisaties vinden dat deze maatregel haaks staat op het regeringsbeleid om meer hoog opgeleiden naar Nederland te halen. Nederland verliest de concurrentie met omringende landen. In buurlanden worden naar verluidt vergunningen gratis afgegeven of tegen administratiekosten van rond de 50 euro. (*Brandbrief over verblijfsvergunning*, 7.11.2002.)

(Organisaatiot ovat sitä mieltä, että tämä toimenpide on ristiriidassa hallituksen päätöksen kanssa, jonka tavoitteena on saada lisää korkeakoulutettuja Alankomaihin. Alankomaat häviää kilpailussa ympäröiville maille. Huhujen mukaan naapurimaissa oleskeluluvan saa ilmaiseksi tai noin 50 euron käsittelykuluja vastaan.)

”Er ontstaat een schril contrast met landen om ons heen”, meent rector magnificus F. Zwarts van de RUG. Hij vreest dat uitwisselingsstudenten zullen uitwijken naar andere Europese landen.

(*’Nekslag’ voor internationalisering*, 28.11.2002, ks. liitesivu 151)

(”Näin syntyy suuri kontrasti verrattuna naapurimaihin”, sanoo Groningenin yliopiston rehtori F. Zwarts. Hän pelkääkin vaihto-opiskelijoiden karkaavan muihin EU-maihin.)

Näissä lausunnoissa, jotka korostavat kilpailukyvyn tärkeyttä verrattuna muihin maihin, sekä ulkomaalaisten menettämisen pelkoa, korkeasti koulutetut ulkomaalaiset henkilöt ovat kuin saalista. Heidät halutaan saada ”vangittua” omaan valtioon ja omaan yliopistoon melkein hinnalla millä hyvänsä ja heidän kiinnisaamisestaan kilpaillaan muiden valtioiden ja oppilaitosten kanssa. Heidän haukkumisensa toisaalla herättääkin ihmetyksen.

Integroitumisvaikeuksia kokevien ulkomaalaisten vaihto-opiskelijoiden parjaaminen on kuitenkin yhdellä linjalla sen ajatuksen kanssa, ettei Hollantiin ja Groningenin yliopistoon haluta ihan ketä tahansa. Haluttuja henkilöitä ovat korkeasti koulutetut,

ominaisuuksiltaan sopivat ihmiset, muista ulkomaalaisista ei teksteissä sitten puhutakaan. Esimerkiksi tekstissä *Snelle vergunningen voor buitenlandse kenniswerkers* (Oleskeluluvat nopeasti ulkomaisille tietotyöntekijöille, 13.2.2003, ks. liitesivu 151) tehdään jaottelua ulkomaalaisten välille: helpotuksia oleskelulupamaksuihin ja luvansaannin sujuvuuteen halutaan tekstin mukaan vain ja ainoastaan korkeakoulutetuille, lahjakkaille ihmisille.

Buitenlandse 'kenniswerkers' moeten veel sneller aan de slag kunnen. Door snellere procedures hoopt de regering de 'dynamische kenniseconomie' van Nederland een handje te helpen.

(Ulkomaisten 'tietotyöntekijöiden' on tulevaisuudessa päästävä aloittamaan työskentely paljon nykyistä nopeammin. Nopeampien lupakäsittelyjen avulla hallitus toivoo tukevansa Alankomaiden 'dynaamista tietoyhteiskuntaa'.)

Eräs toinen vaadittavista ominaisuuksista on kielitaito (*Talenkennis buitenlandse studenten moet omhoog*, Ulkomaalaisten opiskelijoiden kielitaidon täytyy parantua, UK 13.2.2003, ks. liitesivu 153). Tekstissä ulkomaalaisten opiskelijoiden englannin kielitaito, tai lähinnä sen puute nähdään vakavana ongelmana, johon halutaan löytää ratkaisu. Kuten jo otsikko ilmoittaa: *kielitaidon täytyy parantua*. Tällä hetkellä kun kaikki eivät puhu edes *suullisen verran* englantia. Kielitaitoa ulkomaalaiset opiskelijat tarvitsevat selvittääkseen opiskelusta englanninkielellä, sekä kotiutuakseen Hollantiin. Kielitaidolle halutaan tulevaisuudessa esitettävän tiukemmat rajat ja vaatimukset. Rajojen asettamiselle on perustellut syynsä:

Geelen vindt dat de RUG wel degelijk verplicht is om een duidelijk niveau aan te geven. "Dat verhaal over de eigen verantwoordelijkheid, daar geloof ik niks van. Dan komt echt iedereen hierheen."

(Geelen on sitä mieltä että yliopisto nimenomaan on pakotettu asettamaan selkeitä tasovaatimuksia. "Puhe omasta vastuusta [kielenosaamisessa] on sanahelinää. Silloinhan tänne tulevat kaikki.")

"Anders mis je het hoge abstractieniveau dat een student aan de universiteit nodig heeft", zegt hij. "En als je de lat te laag legt, komt alles hierheen. Het is net water, dat zoekt ook het laagste punt op."

(Muuten opiskelijalta puuttuu se korkea abstraktin ajattelun taso, jota yliopisto-opiskelija tarvitsee", hän sanoo, "Jos rima laitetaan liian matalalle, tänne tulee kaikkea. Se on kuin vesi, sekin etsii matalimman kohdan tulviakseen yli.")

Rajoja siis halutaan asettaa, koska ihan kaikkia, tai *kaikkea*, kuten ulkomaalasiin opiskelijoihin tekstissä ystävällisesti viitataan, ei haluta Hollantiin opiskelemaan. Joku

taso sentään täytyy olla: muuten on vaarassa, että kielitaidottomat ulkomaalaiset opiskelijat, kuin tulvavesi, vyöryvät yli äyräiden. Tällä tulvavesi-vertauksella ulkomaalaisista Hollantiin pyrkivistä opiskelijoista luodaan kuva laiskana ja pyrkyrimäisenä joukkiona, sillä jos rajoja ei aseteta, pyrkyrimäiset ihmiset kyllä tulevat läpi siitä, missä aita on matalin. Myöskin viittaaminen opiskelijoihin *kaikkena* (hollanniksi *alles*), ilmauksella jota yleisesti ottaen käytetään viittaamaan vain asioihin ja esineisiin, mutta ei koskaan ihmisiin, kertoo paljon puhujan asenteesta. Ulkomaalaiset opiskelijat eivät ole edes ihmisiin verrattavia, eivät ainakaan siinä tapauksessa, jos he eivät osaa englantia riittävän hyvin.

Kielitaidottomien opiskelijoiden käännättämistä perustellaan lisäksi sillä, että kielitaidottomuus *johtaa opintovaikeuksiin ja sitä kautta koti-ikävään ja eristäytymiseen, olkoonkin että yliopisto tällä tapaa saisi enemmän opiskelijoita*. Myöhemmin tekstissä ikään kuin vahingossa kuitenkin lipsautetaan toisenlainen peruste sille, miksi hyvän kielitaidon omaavista opiskelijoista puolestaan on hyötyä yliopistolle: ”[...], *sillä etukäteen kielikurssille osallistuneet ovat jälkeen päin tyytyväisempiä ja sitä kautta parempia opinnoissaan ja se tietysti on hyvää mainosta oppilaitokselle.*” Opiskelijoiden koti-ikävä ja eristäytyminen sinällään ovat toki ei-toivottuja asioita, mutta tärkeimpänä kaikesta taitaa painaa yliopiston maine opinahjona, joka ei huonosti opinnoissaan menestyviä opiskelijoita kestä. Tästä syystä onkin tehtävä rajanvetoa hyvien ja huonojen, toivottujen ja ei-toivottujen ulkomaalaisten opiskelijoiden välillä.

Muissakin teksteissä korostuu ajatus siitä, että ulkomaalaisia Hollantiin ja Groningenin yliopistoon haalittaessa on pidettävä mielessä oma etu, ei niinkään ulkomaalaisten etu. Groningenin yliopiston hätäkampuksessa kertovassa tekstissä (*Tijdelijke campus op Zernike*, Väliaikainen kampus Zernikessä, 22.8.2002, s.16) käsitellään ulkomaisten vaihto-opiskelijoiden asuntopulaa, mutta jokseenkin erikoisista lähtökohdista. Se, että ulkomaalaisille opiskelijoille saadaan hätäkampuksen ansiosta järjestettyä asuinpaikka on ihan hyvä asia, mutta tärkeämpää näyttää olevan se, että näillä toimilla autetaan asuntoja opiskelijoille etsineet tiedekunnat pulasta.

Economiebestuurder J. Kamp spreekt van een ”mooi initiatief”. Voor zijn faculteit kwam de maatregel als een geschenk uit de hemel.

(Taloustieteellisen tiedekunnan johtaja J. Kamp puhuu ”hienosta aloitteesta”. Hänen tiedekunnalleen toimenpide oli kuin taivaan lahja.)

Een fors deel van de woningnood onder buitenlandse studenten is voor komend jaar opgelost. De faculteiten economie en letteren zijn bijvoorbeeld volledig uit de brand. (Suuri osa ulkomaalaisten opiskelijoiden asuntopulasta on tulevaisuudeksi ratkaistu. Esimerkiksi humanistinen ja taloustieteellinen tiedekunta on autettu pulasta kokonaan.)

Kun asuntojen saanti on *taivaanlahja tiedekunnalle* ja kun tiedekunnat asunnot saadessaan tulevat *autetuksi pulasta*, tuntuu opiskelijoita koskettava, konkreettinen asuntopula jäävän tekstissä sivuseikaksi tiedekuntien tuntojen rinnalla. Samalla tapaa tekstissä *Economie trekt beurs vanwege ongerief campus* (Taloudellinen tiedekunta myöntää apurahan puutteellisen kampuksen vuoksi, 14.11.2002, s.1) ulkomaalaisille opiskelijoille raha-avustuksen muodossa tuotettu hyvä mieli jää hyöty-ajattelun varjoon: tyytyväinen opiskelija tuo lisää opiskelijoita, jotka lukukausimaksujen muodossa tuottavat tiedekunnalle rahaa.

De faculteit zegt met dit gebaar de aantasting van het aanzien in het buitenland te willen beperken. [...] Het gebaar naar de vijftig van de honderd studenten op de campus kost de faculteit circa 9000 euro. Een betrekkelijk kleine som, redeneert Kamp. ”Als zich hierdoor volgend jaar drie of vier studenten meer aanmelden, hebben we het er al weer uit.”

(Tiedekunta haluaa tällä eleellä rajoittaa arvovaltansa ulkomaisten silmissä saamia kolhuja. [...] Tämä ele kampusalueen viittäkymmentä opiskelijaa kohtaan maksaa tiedekunnalle noin 9000 euroa. Suhteellisen pieni summa, järkeilee Kamp [tiedekunnan edustaja]. ”Jos tämän ansiosta ensi vuonna ilmoittautuu kolme tai neljä opiskelijaa enemmän, olemme jo voiton puolella.”)

Lyhyesti ja ytimekkäästi, Groningenin yliopiston rehtorin sanoja lainaten: ”*On Hollannin etu että Markin* [australialainen, Groningenin yliopiston professori] *kaltaisia ihmisiä on tässä maassa*” (*Hoogleraar dreigt het land te verlaten*, Professori uhkaa lähteä maasta, UK 6.3.2003, s.1), eli on yliopiston ja Hollannin etu valvoa, että vain parhaat tulevat ja jäävät, muut menköön minne lystää.

6.8 Kuinka toinen siis syntyi

Tutkimani aineiston tekstien tarkempi analysointi tuo selvästi esiin sen, kuinka sekä suomalainen *Aviisi* ja hollantilainen *Universiteitskrant* eri tavoin merkityksellistävät ulkomaalaistaustaiset henkilöt toiseksi, eli minusta ja meistä suomalaisesta tai hollantilaisesta eroavaksi. Eron teon tapoja on monia: vastakkainasettelu, vertailu, stereotyyppistäminen, naurettavaksi tekeminen, uhkakuvien maalailu ja niin edelleen. Siinä missä erontekoon toisinaan riittää vain muutama sana, kuten esimerkiksi sanottaessa ”me kiinalaiset ja te hollantilaiset” luodaan eroa joissakin toisissa tapauksissa läpi koko lehtitekstin asettelemalla eri toimijoiden puheenvuorot vastakkain tai luomalla läpi koko tekstin kulkeva metatarina, esimerkiksi ranskalaisen kauneuskäsityksen ylivoimaisuudesta suomalaiseen nähden. Useimmat näistä eronteon tavoista ovat lisäksi kummallekin tutkimistani yliopistolehdistä yhteisiä ja ne todistavat sen puolesta, että eronteon mekanismit sinänsä eivät aineistoni perusteella ole jollekin tietylle kulttuurille tyypillisempiä kuin toiselle. Kummassakin tutkimassani lehdessä eroa luotiin ainakin jollakin tavalla lähes jokaisessa aineiston lehtitekstissä, joten siltäkään osin ei suurta eroa näyttäisi olevan.

Myös teksteissä syntyneet toisen esitykset ja merkitykset osoittavat enemmän yhtäläisyyksiä kuin eroavaisuuksia, kun vertaillaan keskenään suomalaisen ja hollantilaisen lehden tuotoksia. Kummankin lehden teksteissä ulkomaalaistaustaisista henkilöistä hahmottuu valtakulttuurin ulkopuolisia toisia, jotka eroavat meistä käytökseltään ja ajatustavoiltaan. He tekevät meidän mielestämme outoja ja hassuja asioita, eivätkä aina osaa käyttäytyä meidän normiemme mukaan. Meidän mielestämme heidän käytöksensä on juuri sellaista, kuin heidän kulttuuriinsa kuuluukin ja heidän kulttuurilleen on ominaista. Tulkintamme heidän toimintatavoistaan ovat vaihtelevia: ne saattavat muodostaa uhkan tai ongelman, olla sinällään mahdollisia, mutta meidän mielestämme vääriä, tai ne voivat olla jopa huvittavia. Standardina on kuitenkin me ja meidän käytöksemme, johon muita verrataan ja peilataan. Tähän standardiin muidenkin tulisi mielestämme pyrkiä. Emmekä me ole ainoita, jotka näin ajattelevat: omalta osaltaan

samalla tavalla asian näkevät myös meidän toisemme, eli ulkomaalaistaustaiset henkilöt. Heille me puolestaan muodostamme toisen, johon omia arvoja ja käytöstä peilataan.

Kaikkien yhtäläisyyksien keskeltä on havaittavissa erojakin suomalaisen ja hollantilaisen eronteon mekanismeissa. Näistä ”kulttuurityypillisistä” piirteistä punoutuu yhteen tarina, joka ilmaisee tietynlaista suhtautumista ulkomaalaistaustaisiin henkilöihin kyseessä olevan kulttuurin piirissä. Suomalaisten toinen näyttää Aviisin aineiston perusteella olevan eksoottinen ja kaukainen vieras, ihailtu mutta pelottavakin, johon ei oikein osata suhtautua tai ottaa kontaktia. Vastuu yhteydenotosta annetaan toiselle, joka voi omalla asenteellaan ja mielenkiinnolla osoittamalla pyrkiä suomalaisuuden ja suomalaisen kulttuurin piiriin. Hollantilaisten toinen on UK:n aineistossa toisaalta itsestänselvyys: heitä on Hollannissa ja tulee aina olemaan. Toisaalta ei ole itsestään selvää, ketä Hollannissa on. Ainakin tulevaisuudessa Hollannissa olevat toiset ovat valikoituja valioyksilöitä, joista on suurin mahdollinen hyöty hollantilaiselle yhteiskunnalle. Hollantilaiset tietävät paljon heidän toisistaan. Hollantilaisten toiset herättävätkin hollantilaisissa vahvoja mielipiteitä ja selväksi tehdään se, ettei tietyissä tapauksissa ainakaan haluta olla samanlainen kuin toinen on. Lisäksi, paitsi että ulkomaalaistaustaiset henkilöt eriytyvät suomalaisista ja hollantilaisista, ulkomaalaiset vaihto-opiskelijat näyttävät opiskelijayhteisön sisällä eriytyvän suomalaisista ja hollantilaisista opiskelijoista omiksi, erillisiksi ryhmikseen. Aviisin teksteissä korostuu ulkomaalaisten opiskelijoiden etäisyys suomalaisiin opiskelijoihin, hollantilaisissa teksteissä asiaa lähestytään käyttäytymisen eroja korostamalla.

Toisella siis näyttäisi olevan paitsi kulttuureille yhteinen, myös oma erityinen merkityksensä kummassakin kulttuurissa. Mitä ne ovat ja miksi on analyysin kohteena seuraavassa luvussa.

7 Merkityksellinen toinen

Edellisessä kappaleessa esiin tulleet merkityksellistämisen tavat ja merkityksellistämisen tulokset kertovat niistä identiteetin osasista, joita valtakulttuurin ulkopuolisiin toisiin Suomessa ja Hollannissa liitetään. Merkitykset kiinnittyvät merkityksenannon myötä toisen edustajaan eli ulkomaalaistaustaiseen henkilöön ja henkilön olemus tulee näin ollen merkityksi: se kantaa jotakin tiettyä ominaisuutta, jonka hän tekstissä saa. Tällaiset aineistoni teksteissä olevat merkitykset, identiteetin osaset, eivät ole sellaisinaan ainutlaatuisia, vaan ne näyttävät asettuvan sen ”perinteen” linjaan, jolla länsieurooppalaiset jo pitkään ovat merkityksellistäneet etnistä toiseutta ja siihen liittyviä yhteiskunnallisia ilmiöitä. Näitä merkityksellistämisen muotoja erittelen seuraavaksi.

Kuten edellä on käynyt ilmi, aineistossa tulee lisäksi esiin merkityksiä, joita on tulkittava sen kulttuurin piirissä, jossa ne ovat syntyneet. Nämä merkitykset erityisesti kertovat paitsi ulkomaalaistaustaisille toisille annettavista merkityksistä kunkin kulttuurin piirissä, myös siitä, kuinka suomalaisessa ja hollantilaisessa kulttuurissa merkityksellistetään suomalaista ja hollantilaista kulttuuri-identiteettiä. Analyysissa onkin otettava huomioon erityisesti suomalaiseen ja hollantilaiseen yhteiskuntaan liitetyjä piirteet ja tulkinnat.

7.1 Alempiarvoinen toinen

Alempiarvoiseksi toinen hahmottuu tutkitun aineiston teksteissä useammalla tavalla. Ensinnäkin vastakkainasetteluissa viranomaisten edustajien kanssa ulkomaalaistaustaisten henkilöiden alempiarvoisuus asioiden kommentoijina saadaan näkyviin (katso kappale 6.1.1) viranomaisten vihjauksilla siitä, että ulkomaalaisten kokemukset ovat henkilökohtaisia ja siten viranomaisten esittämien faktojen rinnalla vähemmän arvokkaita. Ulkomaalaistaustaiset henkilöt saadaan toisinaan toimittajan tai viranomaisen käyttämin sanankääntein näyttämään yhteistyökyvyttömiltä tai jopa syyllisiltä ongelmien esiintymiseen, tai heidät leimataan turhanvalittajiksi. Heidän kokemiensa ongelmia vähätellään eli niihin ei suhtauduta vakavasti. Aina alempiarvoisuuden esittäminen ei ole edes hienovaraista tai rivien välistä luettavaa, vaan

aineistosta on tekstejä, joissa ulkomaalaistaustaisia henkilöitä suoraan syyllistetään tai leimataan, esimerkiksi turhannalkuttajaksi.

Eräässä Universiteitskrantin tekstissä amerikkalaisnainen kertoo Hollannissa kokemistaan vaikeuksista (*De kleine Nederlandse koelkast*, Pienet hollantilaiset jääkaapit, 12.12.2002, s. 9). Hän ei halua nimeänsä julkaistavaksi lehdessä, ettei kukaan ajattele häntä *turhannalkuttajaksi*. Tekstinkappale, jossa nämä asiat lukijalle kerrotaan, on kuitenkin otsikoitu ilmaisulla *Ouwe zeur*, 'vanha turhannalkuttaja'. Näin amerikkalaisnainen, vaikkakin nimettömänä, tulee vastoin tahtoaan leimatuksi turhannalkuttajaksi. Hänen mainitsemansa ongelmat ovat todellisia: *hän ei ole löytänyt työtä, sillä kaikkialla missä kävin vaadittiin että puhuisin hollantia. Sen takia istun koko päivän kotona ja tunnen itseni eristetyksi*. Amerikkalaisnaisten väitöksiin vastataan tekstissä kuitenkin ongelmien ja kulttuurierojen olemassa olo kieltäen. Syy vaikeuksiin löytyy usein juuri amerikkalaisista itsestään, tekstissä haastateltava hollantilainen ulkomaalaishklubin koordinaattori sanoo.

Volgens Parry komt het vaker voor dat juist Amerikanen moeite hebben om te aarden in Nederland. "Ze denken dat Nederland net zo is als thuis. Dan merken ze dat er verschillen zijn, maar die zijn vervolgens niet zo groot dat ze er hun vinger achter kunnen krijgen."

(Parryn mukaan juuri amerikkalaisilla on useammin vaikeuksia kotiutua Hollantiin. "He ajattelevat että Hollannissa on juuri samanlaista kuin kotona. Sitten he huomaavat olemassa olevat erot, mutta ne ovat niin pieniä, etteivät he pääse niistä oikein selvyteen.")

Jos ongelmat siis ovat niin pieniä, ettei niiden laadusta oikein ole edes selvyyttä, ei niistä tarvitsisi valittaakaan, tuntuu teksti sanovan. Amerikkalaisnaisen puheisiin hollantilaisten kylmyydestä ja epäystävällisyydestä hollantilaiset eivät reagoi. Ulkomaalaisten naisten yliopistoa kohtaan antamaa kritiikkiä on tekstissä laimennettu: toimittajan mukaan amerikkalaisnainen kertoo että *Yliopiston antamassa avussa oli paljon toivomisen varaa*. Suorassa lainauksessa sama nainen sanoo kuitenkin, että *Oikeastaan se oli toivotonta. Yliopisto tekee todella vähän hyväksesi*. Näihin valituksiin vastataan tekstissä kertomalla mitä yliopisto toisaalta tekee ulkomaalaisten työntekijöiden partnereiden hyväksi.

Viranomaisten puheissa ulkomaalaistaustaisten alempiarvoisuus kytkeytyy siihen, että viranomaiset ovat ulkomaalaistaustaisiin henkilöihin verrattuna asiantuntijoita, joiden on tästä asemastaan käsin mahdollista arvioida ulkomaalaistaustaisten henkilöiden tilannetta jonkin asian suhteen ”ylhäältä päin” ja tehdä siihen liittyviä ratkaisuja ja arvioita. Heidän sanansa painaa enemmän kuin ulkomaalaistaustaisten henkilöiden ja tätä he teksteissä ilmentävät. Kyse on eräänlaisesta tiedon legitimointistrategiasta: asiantuntijuuteensa nojaten viranomaiset esittävät näkökulmansa totuudenmukaiseksi ja hakevat näin mielipiteelleen yleistä hyväksyntää. (Jokinen ja Juhila 1993, 93.) Koska näitä asiantuntijan tosi-lausumia vastassa ovat yleensä vain ulkomaalaistaustaisten henkilöiden ”mutu-tuntemukset”, onkin lukijan helppo uskoa viranomaista ja hänen tapaansa nähdä ulkomaalaistaustainen henkilö alempiarvoisena, arvioinnin kohteena. Jos ulkomaalaistaustaisten henkilöiden näkemykset puuttuvat tekstistä kokonaan ja heitä ei kuulla heitä itseään koskeavissa asioissa (katso kappale 5) jää viranomaisten näkemys ainoaksi jutussa esiteltäväksi, mikä on omiaan asettamaan ulkomaalaistaustaiset henkilöt alempiarvoisen toisen asemaan.

Joissakin tapauksissa toimittaja kuitenkin on puuttunut viranomaisten yksisuuntaisiin näkemyksiin ja antaa ironian keinoin ymmärtää, ettei viranomaistenkaan näkemykseen tule aina sokeasti uskoa. Esimerkiksi Aviisin tekstissä *Hätäkeskuspäivystäjän kielitaitoon ei aina voi luottaa* (Aviisi 7.11.2002, ks. liite s. 148) viranomaisen vakuuttelu asioiden ”todellisesta” laidasta on siinä määrin ristiriitaista (haastateltu hälytysmestari yhtäältä kiistää hälytyspäivystäjien kielitaidottomuuden, toisaalta myöntää sen sanoessaan etteivät kaikki osaa kieltä yhtä hyvin), ja ongelmien kieltäminen niin näkyvää, että tekstin kirjoittajakin on sen huomannut. Vaikka hälytysmestari todistelee alaistensa osaavan vieraita kieliä, tekstissä todetaan että apua saa kaikesta huolimatta parhaiten, kun puhuu suomea:

Kaupissa sijaitsevaan hätäkeskukseen tulee enimmillään puolen tusinaa ulkomaankielistä hätäpuhelia päivässä. Jos päivystäjä ei ymmärrä soittajaa, hän ohjaa puhelun kielitaitoisemmalle kollegalleen – *jos sellainen sattuu olemaan työvuorossa* (kursivointi RP).

Varmin keino saada apua näyttää ainakin toistaiseksi olevan suomen kielen hallinta. Pentti Lehtola kehottaakin ulkomaalaista kantamaan vaikkapa taskussa lappusta, jossa hätäilmoituksen tekemisohteet ovat suomeksi. ”Siitä on helppo lukea päivystäjälle, mitä on tapahtunut. [...]”

Juuri tekstin kirjoittajan ironian vuoksi tekstissä ei siis loppujen lopuksi jääkään voitolle viranomainen, vaan ulkomaalaistaustaiset henkilöt, jonka puolelle kirjoittaja asettuu tekstissään. Tällaiset toimittajan kannanotot eivät aineistoni teksteissä kuitenkaan ole yleisiä, ja pääasiassa viranomaisten päätöksiä koskevissa teksteissä kuuluu vain viranomaisten ääni, joka asemoi ulkomaalaistaustaiset henkilöt viranomaispäätösten kohteiksi. Tällaiseen viranomaisten taholta tapahtuvaan asemointiin liittyvät myös uhriuden tuntemukset: ulkomaalaistaustaiset henkilöt itse kokevat itsensä viranomaistoiminnan uhreiksi ja he näkevät toimintamahdollisuuksiensa olevan olemattomat. He tuntevat heidän elämiensä olevan viranomaisten leikkikaluna (katso kappale 6.1.1). Tällaista uhriutta esiintyy Universiteitskrantin teksteissä. Uhriutta, jossa ulkomaalaistaustaiset henkilöt (niin vaihto-opiskelijat kuin pakolaisetkin) asettuvat valtaväestön passiivisiksi autettaviksi, esiintyy sekä Aviisin että UK:n teksteissä. Ulkomaalaiset vaihto-opiskelijat ovat tutoreistaan riippuvaisia autettavia, tulipalon uhreja sekä rahanpuutteesta kärsiviä opiskelijoita. Pakolaiset ovat riippuvaisia vastaanottavalta yhteiskunnaltaan saamasta avusta. (Katso kappale 6.) Tullessaan kuvatuksi ja kuvatessaan itsensä uhreiksi aineistoni ulkomaalaistaustaiset henkilöt asettuvat siihen alempiarvoiseen asemaan, jonka viranomaiset heille mielellään näyttävät teksteissäkin tarjoavan.

Toisenlainen alempiarvoinen toinen teksteissä hahmottuu, kun teksteissä vertaillaan ulkomaalaistaustaisten henkilöiden kotimaiden oloja ja heidän nykyisiä olojaan uudessa oleskelumaassa. Länsimaat, Suomi ja Hollanti esitetäänkin ulkomaalaistaustaisten henkilöiden unelmien keitaana ja pelastuksen paikkana. Varsinkin käsiteltäessä ulkomaalaistaustaisia henkilöitä, jotka ovat kotoisin niin sanotuista kolmansista maista Euroopan ulkopuolelta (Irak, Chile) ja jotka ovat taustaltaan pakolaisia, länsimaita edustavien Suomen ja Hollannin paremmuus lähtömaihin verrattuna korostuu teksteissä. Lähtömaihin verrattuna Suomesta ja Hollannista hahmottuu rauhan tyyssijoja. Vastakkain

asetellaan lähtömaan poliittinen epävakaisuus ja tulomaiden poliittinen tasaisuus ja sen antama varmuus. Siinä missä kotimaassa kidutettiin, tulomaassa ollaan ihastuksissaan.

Lapsena Javiera vitsaili pitkään, että varmaan tiesi liikaa, kun häntä vauvana pidettiin vankilassa. [...] Toisen vangitun tyttövauvaa oli kidutettu hänen [Javiera Marchantin isä, Hugo Marchant] silmiensä edessä. [...] ”Minulla oli äsken pikku-Javiera sylissäni”, kertoi kiduttaja.

Marchantia [Hugo Marchant] ei armahdettu ennen kuin hän ja kahdeksan muuta vankia ryhtyivät syömälakkoon. Turvapaikka oli tarjolla Belgiasta ja Suomesta.

Tukirengas on järjestänyt kalustetun asunnon sekä koulu- ja työpaikat. Perhe on saanut myös listan ihmisistä, joihin voi ottaa yhteyttä kun tarvitsee apua.

Varkaudessa on kylmää ja pimeää, mutta 9-vuotias Javiera on ihastuksissaan.
(*Javiera Marchant oppi kävelemään vankilassa*, Aviisi 28.3.2002, s. 10)

Epävakasta oloista tulevat pakolaiset ovat riippuvaisia siitä avusta, jota ihmiset heille tulomaassa tarjoavat. Teksteissä heidät esitetäänkin passiivisina auttamisen kohteina: he eivät *hae* turvapaikkaa, vaan heille *tarjotaan* sitä, he eivät ole *järjestäneet* itselleen koulu- ja työpaikkaa vaan heille on *järjestetty* ne. Pakolaisuuteen liittyvä auttaja-autettava- arvohierarkia korostuu tekstissä, jossa pakolaiset määrittyvät vain ja ainoastaan auttaviksi.

Samoin köyhemmistä oloista tulevien opiskelijoiden kotimaat hahmottuvat rikkaiden Suomen ja Hollannin rinnalla alempiarvoisiksi. Samalla haastateltavat ulkomaalaistaustaiset henkilöt, kotimaansa ja kulttuurinsa edustajina, leimautuvat alempiarvoisiksi: heillä ei esimerkiksi ole varaa tai mahdollisuuksia tehdä samoja asioita kuin heidän suomalaisilla ja hollantilaisilla opiskelijatovereillaan, tai he erottuvat heistä alempiarvoisiksi muiden henkilökohtaisten puutteidensa vuoksi. Itäeurooppalaisilla opiskelijoilla ei UK:n tekstin mukaan ole varaa ostaa vaatteita tai käydä ulkona, kuten heidän hollantilaisilla opiskelijatovereillaan on. Espanjalainen nuorimies ei voi opiskella kotimaassaan koska hänellä ei ole varaa siihen, mutta Suomessa hän voi (katso kappale 6.3).

Tällainen alempiarvoisuuden näkemys näyttää nojautuvan jonkinlaiseen etnosentrismin jatkeeseen: oman kulttuurin arvojen ja tapojen paremmuuden sijaan korostetaan oman valtion paremmuutta elämisen paikkana ylipäätään. Suomen osalta tämä kuvastaa hyvin suomalaisille tyypillistä ”On lottovoitto syntyä Suomeen”-ajattelua, jossa Suomen veroista asuinpaikkaa ei ole (EVA 2001, 73). Hollannin osalta asiaan liittyy samantapainen näkemys, onhan Hollanti vanhastaan, 1600-luvulta lähtien yksi Euroopan taloudellisesti vakaimpia maita, pienestä koostaan huolimatta eräänlainen läntinen talouden suurvalta. Länsimaisessa perinteessä asiaan kytkeytyy käsitys länsimaista muita ja erilaisia paikkoja parempina. ”Länsi” on se lähtökohta, johon sen ulkopuolisia paikkoja verrataan ja jonka avulla muiden paikkojen arvoa punnitaan. Ja koska länsi tässä vertailussa esittää kehittyneitä ja rikkaita, on muiden, ei-länteen kuuluvien paikkojen osana olla ei-kehittyneitä ja köyhiä. Kyseessä on historiallisesti 1500-luvulta asti rakennettu lännen idea tai käsite, jonka varaan käsityksiä muista paikoista edelleen tehokkaasti rakennetaan – myös aineistoni lehtiteksteissä. (Hall 1999, 77–81.)

Varsinaistakin etnosentrismiä, eli oman kulttuurin arvojen ja tapojen paremmuuden korostamistakin teksteissä on. Teksteissä, joissa ulkomaalaistaustaiset henkilöt vertailevat tapojaan oleskelumaansa tapoihin, juuri ulkomaat (eli puhujien kotimaat) vertautuvat tavoiltaan ylivoimaisiksi Suomeen ja Hollantiin nähden. Muun muassa oma ruoka ja ruokakulttuuri katsotaan oleskelumaan vastaavia paremmiksi ja onpa suomalainen kulttuuri-ilmapiirikin ranskalaiseen verrattuna mitätön. Näissä kuvauksissa juuri ulkomaalaistaustaiset henkilöt leimautuvat etnosentrisiksi, omia lähtökohtiaan ja näkemyksiään korostaviksi henkilöiksi, joiden arvostelun kohteita suomalainen ja hollantilainen kulttuuri ovat. Näissä teksteissä (kuten esimerkiksi Universiteitskrantin gallup-teksteissä) kritiikin antaminen oleskelumaan kulttuuria koskien on kuitenkin tekstien yksi, ellei ainoa tarkoitus. Tekstien kriittisyys on näin ollen tarkoituksellisesti synnytettyä ja siinä mielessä ”oikeutettua”: ulkomaalaistaustaiset henkilöt asemoidaan kommentoimaan oleskelukulttuuria omista lähtökohdistaan. Siitä huolimatta ei pidä unohtaa, että on ulkomaalaistaustaisten henkilöiden oma valinta esittää oma kulttuuri oleskelumaan kulttuuria parempana – haastattelutilanne itsessään ei luo ”pakkoa” etnosentristen mielipiteiden esittämiseksi.

Kotimaisten puhujien suusta etnosentrismi ilmenee teksteissä, joissa ulkomaalaisten omituisille ja hassuille tavoille nauretaan (katso kappale 6.5). Oman kulttuurin tavat ja arvot nähdään standardina, johon ulkomaalaistaustaisen henkilön kykenevyyttä verrataan. Aviisissa esimerkiksi ulkomaalaisten tapa ihmetellä Suomen hyttysiä jähmetetään ja luonnollistetaan muuttumattomaksi tosiasiaksi: suomalaiset eivät kysele, koska he tietävät, ulkomaalaiset kyselevät, nyt ja aina ja kysellessään herättävät huvitusta.

Hyttyseset ovat Suomeen tulevien vaihto-opiskelijoiden ikuinen ihmetyksen aihe. Vuodenajasta riippumatta vaihdokit tiedustelevat tutoreiltaan, josko Lappiin on turvallista mennä ja voiko sääskistä saada malarian. Hyttysten vaarattomuus on itsestään selvää kaikille suomalaisille, mutta vaihto-opiskelijoita tutoroivien on varauduttava hieman hankalimpiinkin kysymyksiin. (*Bussit ja ruoka ihmetyttävät vaihto-opiskelijaa* 28.3.2002)

Mikäli oleskelumaan tapoja ei heti omaksuta, tai mikäli ne herättävät ulkomaalaistaustaisessa henkilössä ihmetystä, onkin suomalaisilla ja hollantilaisilla syytä nauruun. Ulkomaalaistaustaiset henkilöt herättävät tietämättömyydessään lähinnä naiivin tai tyhmän vaikutelman (Hofstede 2002, 260), kuten espanjalaismies kysellessään kuinka kauan lumi pysyy maassa.

”Olen kyllä oppinut sanat sohjo ja räntä, mutta näen lunta nyt ehkä kolmatta kertaa elämässäni. Lumi siis pysyy maassa niin kauan kun on tarpeeksi kylmä ilma?” Macías tiedustelee. (*Onnen satumaana Suomi ja Tampere*, Aviisi 7.11.2002)

Eivätkä pelkästään ulkomaalaistaustaisten henkilöiden tavat naurata, vaan lisäksi ulkomaalaistaustaiset henkilöt itse saatetaan karnevalisoida eli tehdä naurunalaisiksi. Tämän osoittaa aineistoni teksti, jossa tekstiin liittyvässä kuvassa ulkomaalaistaustaiset henkilöt rinnastetaan narrinpukuisiin, ”vale-mustiin” henkilöihin (*Vijfentwintig nationaliteiten in een kantine*, UK 12.12.2002, ks. liite s. 151). Paitsi että kuvan katsojan oletetaan nauravan näille mustiksi maalatuille pelleille, hän tulee samalla rinnastuksen kautta nauraneeksi myös kuvassa esiintyville ulkomaalaistaustaisille henkilöille. Viihteessä tummaihoisten pellen rooli ei ole uusi, vaan esimerkiksi amerikkalaisissa elokuvissa yksi heille perinteisesti kuulunut rooli (Hall 1999, 177–179.)

Myös kielen osaamattomuus herättää huvittuneisuutta ja jopa paheksuntaa: ei siinä vielä mitään etteivät saksalaiset opiskelijat tunteneet hollantilaista verbiä *ouwehoeren* (*Winterklaas en de Nationale Bevredigingsdag*, Talvipukki ja Kansallinen Itsetydytyspäivä, UK 12.12.2002). Samaista verbiä ei tekstin mukaan tuntenut edes hollannin kruunuprinssin puoliso, koko kansan suosikki ja Hollantiin muuttaneen, hyvin integroituneen ulkomaalaisen malliesimerkki, argentiinalainen Máxima; *näin huolimatta siitä, että hän niin nopeasti omaksui kielemme*. Hollanninkielinen, tässä yhteydessä käytetty ilmaisu *en dit terwjl* (ja näin huolimatta siitä että) on sävyltään negatiivinen. Sitä käytetään yleensä esimerkiksi kerrottaessa että *hän ei vinyt tärkeää kirjettäni postiin siitä huolimatta että pyysin häntä tekemään sen*. Ilmaisuun liittyy paheksunta: joku ei ole esimerkiksi tehnyt jotakin, mitä häneltä odotettiin. Näin tekstistä myös tässä yhteydessä huokuu ihmetyksen sekainen paheksunta: kuinka jopa Máxima, joka on oppinut hollannin kielen niin esimerkillisesti, voi olla tuntematta näinkin tärkeää sanontaa. Huvittuneisuuden ja paheksunnan aspekteja korostamalla ulkomaalaistaustaiset kieltä osaamattomat henkilöt erotetaan kulttuurin ulkopuolisiksi muukalaisiksi, vanhalla kreikankielisellä termillä *barbaareiksi*, niiksi jotka eivät osaa puhua (Harle 1994, 232). Yhteinen kulttuuri edellyttää yhteistä kieltä, ja päästäkseen kulttuurin piirissä johtavaan asemaan ulkomaalaistaustaisen henkilönkin tulee osata oleskelumaansa kieltä (Suurpää 2002, 119). Mikäli näin ei ole, on valtakulttuurin edustajilla oikeus paheksua ja arvostella kieltä osaamattomia henkilöitä, eli heidän kohtalonaan on olla ”meitä” alempi.

Alempiarvoisen toisen esityksiin liittyy kautta linjan jonkinlainen uhrius. Leena Suurpään mukaan etenkin värilliset ja Euroopan ulkopuolelta tulevat maahanmuuttajat saatetaan valtaväestön silmin nähdä olosuhteiden uhreina ja usein ihmiset mieltävätkin heidät mitään kyselemättä pakolaisiksi. Keskeisin näitä pakolaisiksi mieltäviä ulkomaalaistaustaisia henkilöitä kuvaava määre on puute: näiden ihmisten oletetaan tulevan köyhistä oloista ja olevan sosiaalisesti ja kulttuurisesti kykenemättömiä. Maahanmuuttaja uhrina saattaakin symboloida valtaväestön edustajalle monenlaista puutetta, sekä yhteiskunnallisella että henkilökohtaisen elämän tasolla. Tällainen retoriikka voi omalta osaltaan lisätä maahanmuuttajaryhmien marginalisoitumista ja

eriarvoistumista yhteiskunnassa. (Mt. 44–45.) Uhrina toinen on alempiarvoinen kuin me, sillä juuri me, eikä hän itse, päätämme hänen uhriudestaan ja sen esittämisestä.

Tutkimieni yliopistolehtien sivuilla ulkomaalaistaustaiset henkilöt näyttävät jäsentyvän alempiarvoisiksi juuri henkilökohtaisten puutteiden vuoksi: he eivät tunne kieltä tai kulttuuria, eivätkä oleskelumaan tapojen hienouksia. Ja koska he ovat omasta näkökulmastamme puutteellisia yksilöinä, heille on oikeus nauraa ja heitä saa arvostella. Puutteellisuudessaan he ovat lisäksi apumme kohteita ja riippuvaisia hyvyydestämme. Juuri puutteellisuus tekee ulkomaalaistaustaisista henkilöistä meidän silmissämme alempiarvoisia. Vaikka tätä näkökulmaa ei yleensä teksteissä tuoda suoraan esiin, se on silti luettavissa ja läsnä, useammassa eri yhteyksissä.

7.2 Toinen uhkana

Tutkimani aineiston teksteissä ulkomaalaistaustaiset toiset merkityksellistyvät uhkaaviksi. He vyöryvät Hollantiin virran lailla ja Suomessakin heitä on niin suurina ryhminä että heidät tulee ryhmänä tehdä sisäisesti hajanaiseksi (katso kappale 6.4). Ongelmiakin ulkomaalaistaustaisten henkilöiden saapuminen aiheuttaa, varsinkin asumisongelmia, ja onpa vaarana että ulkomaalaiset henkilöt saapuessaan vievät oman maan opiskelijoidenkin asunnot. Ulkomaalaistaustaisiin henkilöihin näissä yhteyksissä liitettävä uhka ei synny tyhjästä. Toiseus on historiassa useammin kuin kerran koettu uhkana ja vaarana oman ryhmän asemalle. Tästä kertoo esimerkiksi juutalaisten surkea kohtalo Toisen Maailmansodan tapahtumissa. Suomessa on pelätty ulkomaalaisten vievän työpaikat (Jaakkola 1999, 70) ja Hollannissa pelätään rikollisuuden ja terrorismin kasvua. Tällaisiin pelkoihin liittyy ksenofobiaa, muukalaisten torjuntaa ja heihin kohdistuvaa pelkoa, jota saatetaan ilmentää erilaisilla esimerkiksi taloudellisilla tai sosiaalisilla syytöksillä (Liebkind 1994c, 230).

Laajemmin uhkakuvien luomiseen ja ksenofobiaan kytkeytyvät toiseen liitettävät vihollisen kuvat. Kun toista pyritään tekemään itselle ymmärrettäväksi, toiseen liitetään ominaisuuksia, joiden perusteella toinen voi mieltä joko ystäväksi tai viholliseksi (Harle

1994, 236). Kun toinen määritellään uhkaksi minun ryhmälleni, hän mieltyy joksikin negatiiviseksi, viholliseksi. Eräs mahdollinen vihollisuuskuva on esittää toisen ryhmä kasvottomana massana (mt. 231). Juuri näin tehdään Universiteitskrantin teksteissä, joissa ulkomaalaisten opiskelijoiden lukumääriä lasketaan ”sänkypaikkoina”. Ulkomaalaiset vaihto-opiskelijat ovat massaa, joka vyöryy Hollantiin ja joka täytyy saada majoitettua jonnekin. Yksilö massan sisällä unohtuu, eikä esimerkiksi yksilön asumisviihtyvyydellä ole merkitystä: pääasia on että massa saadaan majoitettua.

Samoin stereotyyppistämällä tavoitellaan tällaista kasvottoman massan kuvausta, sillä stereotyyppien avulla uskottelemme itsellemme, että esimerkiksi kaikki itäeurooppalaiset ovat samanlaisia – ja viholliskuvaan liitettynä meille itsellemme uhkaavia. Universiteitskrantin tekstissä itäeurooppalaiset opiskelijat esitetään köyhinä. He ovat lisäksi ryhmä, joka saapuu Hollantiin ilman tarvittavaa varallisuutta ja sitten yrittää hyötyä hollantilaisesta yhteiskunnasta saamalla erilaisia raha-avustuksia (*Een schrijvend dieet van paprika en brood*, Tuskallisen surullinen paprika- ja leipädieetti, UK 12.9.2002, ks. liitesivu 150). Hollantilaisen yliopiston edustajan mukaan itäeurooppalaisten opiskelijoiden kotiyliopistot lähettävät opiskelijoitaan *massoittain* ulkomaille *pienin stipendein varustettuna*. Hollantilainen Groningenin yliopisto on *toistuvasti* pyytänyt ulkomaisia yliopistoja *ilman tulosta* lopettamaan tällaisen menettelyn ja ei voi nyt muuta kuin *katsella voimattomana* tapahtuvaa. Tämä johtaa hollantilaisen yliopistohenkilökunnan *turhautumiseen*, sillä itäeurooppalaiset opiskelijat tulevat pyytämään rahaa hollantilaiselta yliopistolta, jota yliopistolla ei heille ole antaa. Kuvauksessa uhkaaviksi hahmottuvat itäeurooppalaiset yliopistot, jotka eivät kuuntele hollantilaisten pyyntöjä, sekä itäeurooppalaiset opiskelijat, jotka saapuvat massoissa ja toistuvasti tulevat pyytämään rahaa, turhautumiseen asti. Etenkin itäeurooppalaisten yliopistojen suhteen korostetaan vihollisuutta: nämä yliopistot ovat ulkopuolinen tyranni, joka toimii mielivaltaisesti ja uhkaa näin hollantilaisia yliopistoja.

Liittämällä kielteisiä ominaisuuksia ja ongelmia tiettyyn ihmisryhmään tämä ryhmä saadaankin näyttämään pahalta. Samalla tuon ryhmän inhimillisyys asetetaan kyseenalaiseksi. (Harle 1994, 231.) Näin Aviisissa esitetään ulkomaalaisten vaihto-

opiskelijoiden ryhmä suureksi massaksi, joka remuaa ja riitelee sisäisesti. Universiteitskrantissa etenkin kiinalaiset kuvataan hyvin yksipuolisesti haisevia keitoksia kokkailevana ”laumana”, jonka käytös on hollantilaisesta näkökulmasta katsoen arveluttavaa. Koska kiinalaiset asuvat hollantilaisten asuinkumppaneina (katso kappale 6.7) heidän elintapansa tulevat uhkaavan lähelle hollantilaisia ja aiheuttavat hyökkäyksen kiinalaisia vastaan: heidän ominaisuuksiaan parjataan ja kyseenalaistetaan.

Tutkimieni yliopistolehtien sivuilla ei käydä suoranaista sotaa vihollisia vastaan, eikä mitään ulkomaalaistaustaisten henkilöiden ryhmää suoraan osoiteta suomalaisten tai hollantilaisten viholliseksi. Kuitenkin teksteissä esitellyt uhkakuvat ovat omiaan luomaan käsitystä ulkomaalaistaustaisista henkilöistä ryhmänä, jonka läsnäolo ei ainakaan ole yksiselitteisen ristiriidatonta tai meidän ryhmällemme kaikin puolin harmitonta. Tätä näkökulmaa edustaa etenkin aineistoni hollantilaiset tekstit, joissa uhkakuvia toiseen luodaan erilaisten sosiaalisten syytösten kautta: ulkomaalaiset opiskelijat vievät asunnot, pyytävät rahaa ja käyttäytyvät epäsosiaalisesti. Aviisin teksteissä ulkomaalaisten opiskelijoiden asuntotilanne huolettaa yhtä lailla, mutta sitä ei koeta uhkana. Ainoa uhka saattaisi olla vaihto-opiskelijaryhmän liian suuri koko tai sen tiiviys.

7.3 Outo ja kiehtova toinen

Ulkomaalaistaustaisten toisten outoudesta meidän silmissä kertoo jo yksinkertaisesti se, että heidät eri keinoin erotetaan meistä. Toinen on erilainen, siis meidän silmissämme outo. Universiteitskrantin ulkomaalaistaustaisista henkilöistä yliopistossa kertova teemanumero ei ole syyttä saanut nimekseen *Vreemd volk* (Universiteitskrant 12.12.2002). *Vreemd volk* voidaan kääntää sanapareilla vierasta väkeä tai outoa kansaa. *Vreemd* tarkoittaa sekä vierasta ja tuntematonta, että outoa. *Volk* puolestaan tarkoittaa sekä väkeä, kansaa, että rahvasta. Tulkinnanmahdollisuuksia on siis monia, mutta pääasia on, että ulkomaalaistaustaiset henkilöt muun muassa tällaisella otsikoinnilla erotetaan meistä eroaviksi, oudoiksi. Ulkomaalaistaustaisten henkilöiden tapojen erilaisuutta käsittelin jo edellä alempiarvoisuuden esitysten yhteydessä. Näissä esityksissä

ulkomaalaistaustaiset henkilöt toistamiseen erotetaan erilailla käyttäytyviksi kuin me ja siinä roolissaan he ovat meille myös outoja.

Jos jokin on ihmiselle outoa, siitä luontaisesti yritetään tehdä jotakin meidän käsitteelliseen maailmaamme sopivaa. Tuntemattomasta tehdään tuttua antamalla tuntemattomalle merkityksiä. Käsitteiden muodostaminen on eräänlainen sosiaalisen kontrollin keino. (Suurpää 2002, 23-24.) Tällainen selkeä merkityksenantamisen ja sosiaalisen kontrollin keino tutkimassani aineistossani ovat stereotypiat, joiden avulla toisista yritetään tehdä tietynlaisia, johonkin kategoriaan sopivia. Muun muassa espanjalaisiin, ranskalaisiin ja itäeurooppalaisiin liitetään teksteissä suomalaisessa tai hollantilaisessa kulttuurissa yleisesti näiden kansallisuuksien ja ryhmien edustajien kategorioihin sopivia piirteitä (katso kappale 6.2). Kun espanjalaismies pyrkii irrottautumaan tästä kategoriasta hänet palautetaan siihen asioiden luonnolliseen järjestykseen vihjaten. Espanjalaismies voi periaatteensa vuoksi olla pitämättä jalkapallosta, mutta espanjalaisena hän kuitenkin luontojaan pitää siitä, väitti hän mitä vain. Näin kategoria saadaan pidettyä ehjänä ja sosiaalinen järjestys säilytettyä.

Stereotyyppisiä kategorioita tekemällä erotamme toisen itsestämme ja omasta ryhmästä ja pyrimme luomaan järjestystä, jossa nämä kaksi (tai useampi) ryhmää elävät toisistaan erillään. Koska stereotyyppisiä ovat muodostamassa juuri suomalaiset ja hollantilaiset toimittajat teksteissään, tekstit antavat viitteitä siitä, että toimittajilla valtakulttuurin edustajina on näissä yhteiskunnissa valta ehdottaa tietynlaisten stereotyyppien käyttöä. (Dyer 1992, 50–52.) Näiden stereotyyppien avulla ulkomaalaistaustaiset henkilöt lokeroitaan ja esimerkiksi suomalaiset ja ulkomaalaiset vaihto-opiskelijat kuvaillaankin teksteissä elämään omissa, erillisissä maailmoissaan.

Ulkomaalaistaustaisten henkilöiden lokerosta tehdään samalla helposti käsiteltävä, sillä siihen liitetään meidän mielissämme vain kaikkein tyypillisimmät piirteet. Näin ollen hollantilaisille islamilaiset ovat pelkistetysti tyypitellen *ankara psykologianopiskelija hunnussaan, valistunut sosiaalityöntekijä ilman huivia, rotterdamilainen imaami, muslimiksi kääntynyt hollantilainen, kebab-lihan vientiedustaja ja niin edelleen.*

Tällainen tyypittelyvalta ulkomaalaistaustaisilta henkilöiltä vähemmistön edustajana näyttäisi teksteissä puuttuvan. Toisissa yhteyksissä, esimerkiksi ruokakulttuuriin liittyen ulkomaalaistaustaisetkin henkilöt saavat muodostaa jopa stereotyyppisiäkin käsityksiä suomalaisesta ja hollantilaisesta kulttuurista. Mutta näissä tapauksissa stereotyyppisten käsitysten aiheet ovat ennalta haastattelutilanteissa määrättyjä – vapaaseen arvosteluun ei anneta mahdollisuutta samoissa määrin kuin suomalaisille ja hollantilaisille.

Toisaalta outouteen liittyy kiehtovuus. Varsinkin suomalaisissa teksteissä ulkomaalaistaustaisia toisia jopa ihannoidaan ja heidät nähdään eksoottisen erilaisuuden edustajina (katso kappale 6.6). Näissä teksteissä ulkomaalaistaustaiset henkilöt nähdään mielenkiintoisina toisina, joilla on suomalaiselle kulttuurille jotakin uutta annettavaa. Suomalaiseen elämään kaivataan pak choita mustanmakkaran sijaan. Saattaa kuitenkin olla, että tämä eksoottisuus ja kiehtovuus on sellaista vain tiettyjen sosiaalisten rajojen puitteissa. Etnomusiikki on toivottu ja arvostettu taiteilija etnisen musiikin festivaaleilla, mutta mikäli hän soittaa rumpuaan rautatieasemalla esiintymisestään rahaa pyytäen, hän saattaa herättää ihmisissä paheksuntaa (Suurpää 2002, 119). Olisiko aineiston tekstissä esiin tuotu etnisten ruokakauppiaiden edustama kiehtova toiseus vielä yhtä kiehtovaa, mikäli he kulkisivat kaupustelemassa tuotteitaan ovelta ovelle? Eksoottiset kauppiaat kuvataankin eksoottisiksi vain omalla reviirillään, kauppojensa sisällä ja välittömässä yhteydessä. Samoin eksoottinen ranskalaisnainen eristetään omaan miljööseensä, pieneen asuntoonsa, jossa suitsukkeet tuoksuvat ja kakluuni karkottaa kylmän. Kiehtovuuskin on turvallista käsiteltävää, kun se rajataan tiettyyn ympäristöön.

Osa eksoottisten ruokakauppojen viehätyksestä perustuu siihen, että ne tuovat esille kauppiansa kulttuuria ja persoonaa.

Kakluunin [Gourdonin asunnossa] tuli häätää pois syksyn koleuden, kynttilät ja suitsukkeet sopivat miljööseen.

Unohtaa ei sovi sitäkään, että tunnustamalla toisen erilaisuuteen liittyvän kiehtovuuden samalla myös tunnustamme eron. Näin syntynyt ero on positiivinen ja sellaisenaan monesta muusta eronteosta poikkeava. Kuitenkin, jos kiehtovuuden aspektia korostetaan

erityisesti, eroa joka tapauksessa muodostetaan tarkoituksellisesti sinne, missä sitä ei välttämättä tarvitsisi olla.

7.4 Suomalaisen monimutkainen omakuva

Aineiston suomalaisista teksteistä on luettavissa paitsi ulkomaalaistaustaisten henkilöiden esityksiä, myös suomalaisten pitkään identiteettiin liittyviä piirteitä. Kuten tutkimukseni teoriaosuudessa totesin (kappale 3.2), suomalainen identiteetti ei ole syntynyt itsestään vaan sitä on aikojen kuluessa tuotettu vertaamalla suomalaisia muihin kansoihin ja kulttuureihin ja kertomalla suomalaista kansaa ja kulttuuria identiteeteiltään yhtenäisiksi. Aviisin tekstit paljastavat selvästi sen, kuinka ulkomaalaista toista määriteltäessä määritämme itseämme. Suomalaista kulttuuri-identiteettiä määriteltäessä syntyvät esitykset ovat jokseenkin monimutkaisia.

Aviisin teksteistä näkyy, kuinka ulkomaalaistaustaiset henkilöt ovat suomalaisille yleisesti ottaen edelleen kaukaisia ja vieraita, huolimatta siitä että heitä on maassa enenevässä määrin. He elävät suomalaisista erillistä elämää ja heihin on vaikeaa saada yhteys. Myös suomalaiset ja ulkomaalaiset opiskelijat elävät toisistaan erillään ja tutustuvat toisiinsa vain vaivoin. Tuon välimatkan purkamiseksi Aviisin tekstit tuntuvat ehdottavan, että ulkomaalaistaustaiset henkilöt itse aktiivisesti pyrkivät suomalaisen yhteiskunnan ja elämänmenon osanottajiksi, esimerkiksi opettelemalla kieltä, tutustumalla suomalaisiin tapoihin tai käymällä kursseilla. (Katso kappale 6.6.) Sävy on samankaltainen kuin Suomen yleisessä maahanmuuttajien kutoutumispolitiikassa, jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle viesti hänen oman aktiivisuutensa tärkeydestä kutoutumistoimenpiteissä. Esimerkiksi rahallista avustusta ei saa tekemättä yhtään mitään. (Lepola 2000, 178.) Paitsi omaa aktiivisuutta, Aviisin sivuilla vaaditaan ulkomaalaistaustaisilta henkilöiltä myös sopeutumista suomalaiseen oloihin. Maassa maan tavalla ja siksi perunatkin on kuorittava perunankuorintaveitsellä, on yksi välitetty viesti.

Ulkomaalaistaustaisten henkilöiden ei kuitenkaan tule luulla, että suomalaisiksi tullaan noin vain. Suomen ja suomalaisen kulttuurin hyvinkin tunteva ulkomaalaistaustainen

henkilö saatetaan palauttaa ruotuun, omaan ulkomaalaistaustaisten henkilöiden lokeroonsa, jossa hän on edelleen turvallisen välimatkan päässä suomalaisen tarkasteltavana. Suomalaistumaan päin oleva espanjalaismies on suomalaisittain ”Jyrki” vain silloin kuin me haluamme, muutoin hän on stereotyyppinen espanjalainen, omassa epätodellisessa unelmamaailmassaan elävä kielenopiskelija. Ehkä tällaiseen etäisyyden tavoitteluun vaikuttaa suomalaisten juro metsäläisluonne, johon ei kuulu kontaktihakuisuus (Peltonen 1998, 31). Ehkä syynä on se, ettei toisten ryhmää haluta tai uskalleta lähestyä, toinen on uhkaava ja pelottava. Etenkin muualta kuin Euroopasta tulleita kohtaan suomalaisten asenteet ovat kielteisiä, eikä heitä haluttaisi Suomeen mieluummin lainkaan (joskin mielipiteet vaihtelevat muun muassa koulutus- ja puoluetustan mukaan). (Jaakkola 1999, 83). Pakolaisena Suomeen tullut nainen kertookin joutuneensa suomalaisten vihan kohteeksi:

Koulussa pakolaislapset eivät välttyneet rasismilta. Varkauden lasten suosimia haukkumanimiä olivat esimerkiksi manne, chileläinen huora, venepakolainen, mutakuono, lakupekka, venäläinen, afrikkalainen ja ruotsalainen.

(Javiera Marchant oppi kävelemään vankilassa, Aviisi 28.3.2002)

Eräs mahdollinen syy siihen, ettei ulkomaalaistaustaisia henkilöitä haluta hyväksyä suomalaisiksi, saattaa olla joidenkin suomalaisten käsitys Suomen eristäytyneisyydestä ja suomalaisen kansan ja kulttuurin puhtaudesta, homogeenisuudesta. Suomi halutaan pitää ”puhtaasti” suomalaisena ja suomalainen kulttuuri kulttuurisesti ”puhtaana” vieraista vaikutteista. Suomessa suomalaisen kansan olemassa oloa ja identiteettiä on usein kuvattu vahvasti yhteiseen kulttuuriin ja juuriin pohjautuvaksi. Näiden varaan on myös rakentunut suomalaiskansallinen valtio (Lepola 2000, 317–327; Saukkonen 1999, 141; 182.) Vuonna 1998 noin 20 prosenttia suomalaisista oli sitä mieltä, että yhteiskunnalle on parempi mikäli eri kulttuureista kotoisin olevat ihmiset elävät erillään eivätkä sekoitu keskenään (Jaakkola 1999, 183). Tämänkaltaisiin ajatusrakenteisiin ei sovi ajatus siitä, että suomalaista kulttuuria tulevat sotkemaan ulkopuoliset. Aviisissa ulkomaalaistaustaiset henkilöt eriytyvätkin suomalaisista tavoiltaan ja kieleltään ja heidät eristetään suomalaisesta arjesta. Heidän hassuille kysymyksilleen nauretaan ja kerrotaan kuinka vaikeaa heihin on tutustua. Tällainen menettely kertoo ulkomaalaistaustaisten

henkilöiden etnillistämisestä, eli siitä kuinka heidät etnisyyteen (eli kulttuuriin, tapoihin, kieleen ja niin edelleen) pohjaavan erilaisuutensa vuoksi halutaan erottaa ja pitää erillään meistä, ”tavallisista” suomalaisista.

Toisaalta, vaikka ulkomaalaistaustaiset henkilöt Aviisin sivuilla näyttäytyvät kaukaisina, pelottavina ja uhkaavinakin, heitä myös ihannoidaan. Aiemmin käsittelin ulkomaalaistaustaisiin henkilöihin liitettävää kiehtovuuden aspektia, joka etenkin Aviisin teksteissä on selvästi esillä. Toisaalta Aviisissa ulkomaalaistaustaiset henkilöt siis herättävät kiinnostustakin ja heidän etnisyytensä koetaan positiivisena voimavarana, josta suomalaisillakin on opittavaa.

Pelkästä kiehtovuudesta ei kuitenkaan ole kyse, sillä ainakin nuoren ranskalaisnaisen tapauksessa (katso kappale 6.2) ihannointiin näyttää liittyvän myös suomalaiselle kansanluonteelle tyypilliseksi väitettyä häpeää siitä, ettemme ole yhtä aitoja eurooppalaisia kuin esimerkiksi ranskalaiset. Ranskalaisnainen saa Aviisinkin sivuilla luennoida suomalaisille kauneudesta, sillä eihän suomalainen metsäläinen siitä mitään ymmärrä. Ulkomaalaistaustaiset kokkikurssilaiset haukkuvat suomalaisen ruuan tyyliä ja mauttomuutta: kaikki on suolatonta, mautonta, laktoositonta ja niin edelleen ja maitoakin litkitään hillittömästi (katso kappale 6.1.3).

Suomalaista alemmuudentunnetta on ihmetelty kirjallisuudessa laajemminkin, eikä sille tunnu löytyvän vastinetta muista kulttuureista. Suomalaisten suomalaisuuteen liittämiä stereotyyppioita vaivaavat stigmat, eli kielteiset stereotyyppit. Näemme itsemme kielteisessä valossa, varsinkin jos vertaamme itseämme muihin, ”ylempiin” Euroopan kansoihin. (Apo 1998, 84–85.) Tällaisesta alemmuuden kokemisesta kertonee sekin, että suomalaiset mielellään kyselevät ulkomaalaistaustaisilta henkilöiltä heidän syistään tulla Suomeen. Se että ulkomaalaiset haluavat tulla Suomeen ei ole mikään itsestään selvyys, vaan ajatellaan, että siihen täytyy olla hyvä syy (katso kappale 6.6). Ulkomaalaistaustaisilta henkilöiltä kysellään säännöllisesti mielipiteitä suomalaisesta kulttuurista ja heidän Suomeen tuloaan ja kiinnostustaan suomalaiseen kulttuuriin ihmetellään. Odotamme myönteisiä huomioita voidaksemme todeta, että on tämä Suomi

sittenkin ihan kiva paikka elää kun tämä houkuttaa muitakin. Toisaalta odotamme ulkopuolista vahvistusta esimerkiksi siitä, että suomalainen alkoholikulttuuri on juuri niin kehittymätöntä kuin meille jatkuvasti vakuutetaankin (Apo 1998).

Kokonaisuudessaan Aviisin sivuilla suhteessa ulkomaalaistaustaisiin henkilöihin hahmottuva suomalainen kansallinen kulttuuri-identiteetti näyttää varsin monisyiseltä. Yhtäältä sitä kuvaa ylpeys omasta kulttuurista (sillä muidenkin halutaan siitä oppivan) ja halu erottaa se muista kulttuureista. Toisaalta ei olla varmoja siitä, onko tällainen identiteettikäsitys paras mahdollinen. Ulkomaalaistaustainen toinen kiehtoo ja toisinaan näyttäytyy jopa meitä parempana. Omaa egoa siis sekä pönkitetään, että toisaalta ”rökitetään” suhteessa erilaiseen toiseen. Suomalainen identiteetti näyttää edelleen olevan matkalla jonnekin ja se etsii rajojaan suhteessa maassamme oleviin ulkomaalaistaustaisiin toisiin.

7.5 Hollantilaisten voimistuva kulttuuri-identiteetti

Tutkimani aineiston hollanninkieliset tekstit paljastavat suomalaisten tekstien lailla jotakin siitä kulttuurista, jonka piirissä ne ovat syntyneet. Samoin ne kertovat siitä, kuinka hollantilainen identiteetti rakentuu suhteessa ulkomaalaistaustaisiin toisiin.

Universiteitskrantin teksteissä ulkomaalaistaustaiset henkilöt erottuvat toiseksi siinä, että he ovat hollantilaisten tietämisen kohteena. Hollantilaiset tietävät ja kommentoivat ulkomaalaistaustaisten henkilöiden asioita ilman että heiltä itseltään kysytään: hollantilaiset tietävät ulkomaalaistaustaisia henkilöitä paremmin esimerkiksi miksi ulkomaalaiset jättävät vohvelit syömättä (katso kappale 6.7). Ulkomaalaistaustaisten henkilöiden mielipide jää monessa tekstissä vähemmälle huomiolle tai se puuttuu kokonaan. Heidän mielipiteellään ei ole yhtä paljon painoarvoa kuin hollantilaisella mielipiteellä. Viranomaiset käsittelevät useita ulkomaalaistaustaisia henkilöitä koskettavia asioita ilman että heitä itseään kuullaan teksteissä. Käsittelin jo aiemmin sitä, kuinka tällaisen mielipiteiden tärkeyden arvottamisen varaan rakentuu alempiarvoinen

kuva ulkomaalaistaustaisista toisista: tietynlaista tietoa legitimoidaan antamalla tiettyjen ihmisten puhua asioista.

Erikoista hollantilaisissa teksteissä on kuitenkin, että ulkomaalaistaustaiset henkilöt eivät ole pelkästään viranomaisten, vaan myös tavallisten hollantilaisten (esimerkiksi opiskelijoiden, kappale 6.7) tietämisen kohteena. Ulkomaalaistaustaisten toisten asioita ”tietämällä” pyritään eliminoimaan ulkomaalaistaustaisten toisten edustama sosiaalinen vieraus. Toinen pyritään hänen asioitaan tietämällä tekemään vähemmän uhkaavaksi itselle. Ulkomaalaistaustainen toinen halutaan sosiaalisen kontrollin piiriin. Mikäli toinen ei toimi sosiaalisen normin mukaan, hänet pelkistetään stereotyyppin mukaisesti eri tavalla käyttäytyväksi henkilöksi. Näin itäeurooppalaisten köyhien opiskelijoiden tiedetään jättävän yhteisen päivällisen väliin köyhyytensä vuoksi. Ei siksi, että he eivät ehkä halua toimia samalla tavalla kuin hollantilaiset: *Toiset asukkaat kieltäytyivät yhteisestä päivällisestä, koska pelkäsivät että he seuraavalla kerralla itse joutuisivat tarjoamaan* (*Een schrijvend dieet van paprika en brood*, UK 12.9.2002, ks. liitesivu 150).

Tällaisessa muiden puolesta tietämisessä korostuu eräs hollantilaisen yhteiskunnan piirre, nimittäin kirjallisuudessa tyypillisesti hollantilaiseksi kutsuttu pyrkimys keskinkertaisuuteen ja konformismiin (esim. Rath 1991, 106–8). Hollantilainen sanonta *Doe gewoon, dan doe je al gek genoeg* (Ole ihan tavallinen, silloin olet jo tarpeeksi erikoinen) kertoo paitsi tavallisuuden ihannoinnista, myös siitä, ettei kenenkään tule toimia muista poikkeavalla tavalla. Vaikka hollantilaiset yleisesti ottaen mielletään suvaitseviksi, heidän toisaalta katsotaan olevan hyviä saarnaamaan itse oikeiksi katsomiensa asioiden puolesta. Periaatteessa hollantilaiset ovatkin suvaitsevia, sillä kotonaan, eli yksityisen piirissä, itse kukin saa tehdä mitä parhaaksi näkee. Kuitenkin yleisen piirissä, julkisesti, ihmisten odotetaan kaikkien käyttäytyvän vain yhdellä ja ainoalla, hollantilaisen yhteiskunnan hyväksymällä tavalla (Gardberg 1998, 218).

Tällaisen konformismin on arveltu juontuvan hollantilaisesta pilarisaatiosysteemistä, jolloin eri pylväiden edustajien välisiä konflikteja pyrittiin välttämään tiukalla sosiaalisella kontrollilla (Rath 1991, 109). Poikkeavalla tavalla toimivan ihmisen käytöstä

edelleen paitsi kommentoidaan äänekkäästi, sitä myös pyritään selittämään niin että se vielä jossain määrin sopisi hyväksyttävän käytöksen rajojen sisälle. Hollantilaisuuteen kuuluukin mielipiteiden vahva ilmaiseminen. Hollantilaiset ovat innokkaita keskustelijoita ja kertovat mielellään muillekin kuinka asioiden tulisi olla – he toimivat mielellään suunnannäyttäjinä muille. (Gardberg 1998, 190; Rath 1991, 108.)

Hollantilaisesta suvaitsevaisuudesta ja sen rajoista kertovat muutkin Universiteitskrantin tekstien piirteet. Universiteitskrantin teksteissä etenkin kiinalaiset henkilöt ovat hollantilaisten arvostelun kohteena ja heidät osoitetaan avoimesti, jopa vihamielisesti hollantilaisista negatiivisella tavalla eroaviksi. Kiinalaiset opiskelijat stereotyyppistetään vahvasti haisevia keitoksia kokkailevaksi harmaaksi massaksi, joka hiipii opiskelija-asuntolan käytävillä ja on epäsosiaalista. Arvostelu osoittaa paitsi etnosentrisyyttä, jota käsittelin edellä, myös etnisyyden tuottamista: kulttuurisia ja sosiaalisia eroja korostamalla kiinalaiset erotetaan omaksi etniseksi ryhmäkseen, joka eroaa hollantilaisten vastaavasta. Eronteon vahvasta etnisyydestä kertovat Universiteitskrantin lukijoiden vastareaktiotkin, joissa alkuperäistekstin etniset ja kiinalaisia syrjivät arvostelut tuomitaan jyrkästi. (Katso kappale 6.7.)

Universiteitskrantin sivuilla vaaditaan lisäksi tiukkaa rajanvetoa sen suhteen, kenet Hollantiin voidaan ulkopuolelta ottaa. Ilman rajanvetoa Hollantiin ajatellaan vyöryvän ulkomaalaisia kuin tulvavettä – he muodostavat uhkan Hollannille ja hollantilaiselle hyvinvointiyhteiskunnalle. Lehden teksteissä vaaditaankin että valintoja tehdessä ajatellaan hollantilaisen yhteiskunnan parasta ja että vain yhteiskunnalle eniten hyödylliset yksilöt valitaan Hollantiin tulijoiksi. Ulkomaalaisista tieteentekijöistä kilpaillaan, kuten nykyisessä harmaantuvassa Euroopassa yleisemminkin. Oman valtion talouden turvaamiseksi suurta eläkkeellä olevien joukkoa tarvitaan elättämään uusia työntekijöitä oman maan ulkopuolelta. Tässä mielessä ulkomaalaistaustaisiin henkilöihin suhtaudutaan varsin positiivisestikin ja heidän toivotaan tulevan Hollantiin. Esimerkiksi nousseet oleskelulupamaksut, jotka estävät koulutettujen ulkomaalaisten saapumisen, eivät saa puolustusta hollantilaiselta yliopistoväeltä. Valituilta odotetaan kuitenkin sopeutumista hollantilaiseen yhteiskuntaan, muun muassa kielitaitoa ja sosiaalista

pätevyyttä. Mikäli ulkomaalaistaustainen henkilö ei kykene sopeutumaan riittävässä määrin, käy kuten kiinalaisten opiskelijoiden tapauksessa, eli heidän puutteitaan arvostellaan avoimesti ja eroja korostaen.

Niiden, jotka sopeutuvat, puolestaan korostetaan ”sulautuvan” hollantilaiseen maisemaan, kuten erään kiinalaisen henkilön tapauksessa. Tekstissä *’Chinezen houden van warme contacten’* (’Kiinalaiset pitävät lämpimistä kontakteista’, 12.12.2002, ks. liite s. 152) kiinalaisen Xuefei Caon korostetaan tietyssä määrin hollantilaistuneen. Hän tietää nykyisin Hollannista muutakin, kuin *kiinalaiset kertomukset hollantilaisista piraateista*. Tekstissä Caon kerrotaan nykyisin pitävän *hernekeitosta ja juustosta*, jotka hollantilaiset itse mieltävät tyypillisiksi hollantilaisiksi ruuiksi, joihin ulkomaalaisten täytyy tottua Hollantiin tullessaan. Groningenissa Cao viihtyy *mainiosti*. Hänellä on *paljon ystäviä eikä viimein enää tunne tavatonta halua saada koko ajan jotakin aikaan*. Caosta on ilmeisesti tulossa tässäkin suhteessa ”hollantilaisempi”: hän osaa nykyisin jopa rentoutua, eikä pakerra yötä päivää kuten tekstin mukaan Kiinassa tehdään. Tekstin yhteydessä olevassa valokuvassa Cao seisoo eräänlaisen hollantilaismaiseman maamerkin, tuulimyllyn edessä. Näin hänen vihjataan olevan osa hollantilaista kulttuurimaisemaa. Hän on sopeutumiskyvyillään ja muilla ansioillaan saavuttanut sen, että hänet voidaan hyväksyä hollantilaisen kulttuurin piiriin.

Tämänkaltainen vaatimusten asettaminen ja valikointi kuvastaa hyvin Hollannissa tapahtunutta ajattelutapojen muutosta. Siinä missä Hollantiin 1980-luvulle saakka haalittiin lisää ulkomaalaisia työvoimaksi, on Hollanti nykyisin avoin yhä harvemmalle. Siinä missä ensimmäisten siirtotyöläisten ajateltiin olevan Hollannissa vain käymässä, heidän nykyisin tiedetään jäävän: Hollannin myönnettiin vuonna 1998 virallisesti olevan maahanmuuttomaa. Siksi maahanmuuttajien on nykyisin, alusta alkaen, opeteltava hollantilaisille tavoille. Oman kulttuurinsa he saavat säilyttää edelleenkin, mutta vain hollantilaisen yhteiskunnan hyväksymissä rajoissa. Ennusteiden mukaan vuonna 2015 neljän suurimman kaupungin väestöstä 50 prosentilla on ulkomaalaistausta – alkaa siis olla korkea aika miettiä, kuinka hollantilaisena Hollanti halutaan nähdä tulevaisuudessa (Kimpanpää 2003).

Varsinainen keskustelu aiheesta heräsi vuonna 2000, jolloin hollantilainen poliittinen kommentaattori Paul Scheffer syytti sanomalehdessä ilmestyneessä esseessään päättäjiä siitä, ettei heitä kiinnosta se mitä maahanmuuttajille Hollannissa tapahtuu. Suurimmaksi syyksi Paul Scheffer arvioi sen, ettei maahanmuuttajien sopeutumista politiikan puolesta vaadittu riittävästi. (Scheffer 2000; Kimpanpää 2003, 13.) Aihe ei sinällään ollut aivan uusi, mutta ilmeisesti sen esilletuomisen aika oli yhteiskunnallisesti sopiva, sillä keskustelu todella käynnistyi vasta kyseisen artikkelin ilmestyttyä (Smeets ja Overdijk-Francis 2000, 7). Seuraavan vuoden parlamenttivaaleissa sama aihe kohosi suureksi vaaliteemaksi, kun oikeistopopulistinen puolue (LPF) vaati paitsi Hollantiin tulevien ulkomaalaisten määrän rajoittamista, myös integraatiopolitiikan uusimista. Vaaleihin liittyi suurta dramatiikkaa, sillä integraatioteemaa voimakkaasti ajanut puoluejohtaja ammuttiin juuri ennen vaaleja (Kimpanpää 2000, 12). Tällaiset tapahtumat olivat omiaan huolehtimaan siitä, että maahanmuuttajien sopeutuminen on vilkkaasti keskusteltu aihe Hollannissa. Vuonna 2001 Hollannissa astuikin voimaan uusi ulkomaalaislaki, joka rajoitti rajusti muun muassa pakolaisten maahantuloa. Kotouttamislaki on ollut voimassa vuodesta 1998. (Mt.)

Hollannissa on lisäksi keskusteltu hollantilaisten arvojen ja normien uudelleen arvoon tuomisesta ja palauttamisesta. *Waarden en normen* on Hollannissa nykyisin usein kuultu iskulause. Hollantilaista kulttuuri-identiteettiä on merkinnyt se, ettei sitä varsinaisesti ole: ihmiset eivät oikeastaan osaa nimetä mitä piirteitä hollantilaiseen kulttuuriin ja identiteettiin kuuluu, vaan mieltävät Hollannin osaksi laajempaa eurooppalaista kokonaisuutta (Saukkonen 1996, 1999). Nykyisessä tilanteessa, jossa hollantilaista kulttuuria uhkaa häviäminen, ihmiset ovat heränneet pohtimaan, mitä hollantilaisuus heille nykypäivänä merkitsee ja mitä hollantilaisuuteen oikeastaan kuuluu. Näitä arvoja ja normeja vaaditaan nostettavaksi uudelleen kunniaansa ja opetettavaksi ulkomaalaistaustaisille henkilöillekin (ten Hooven 2002).

Universiteitskrantin teksteistä osa ehdottaa, että ratkaisuna on arvostella sopeutumaan ”kykenemättömiä” äänekkäästi ja avoimesti ja harrastaa ennaltaehkäisevää valikointia.

Nämä ovat kuitenkin tapoja, joita hollantilaisessa keskustelussa ei yleisesti ottaen hyväksytä, vaan ajatellaan että on löydettävä muita keinoja joilla saada ulkomaalaistaustaisetkin henkilöt yhteiskunnan täysivaltaisiksi jäseniksi. Tiukkaa pakolaispolitiikkaa vastustetaan ja puhutaan ulkomaalaistausten henkilöiden oikeudesta omaan kulttuuriinsa. UK:nkin sivuilla kiinalaisien opiskelijoiden tilanteelle vaaditaan ymmärrystä: ”*Jotkut yliopiston työntekijät eivät tiedä kuinka suhtautua kiinalaisiin. On tärkeää auttaa heitä, myös asioissa jotka eivät koske omaa vastuualuettasi. Jos heitä otetaan tänne, on heidän hyväksensä myös tehtävä jotakin*” (*De stank van frituur*, UK 3.4.2003, ks. liitesivu 154) ja kiinalaisia arvostelleet henkilöt saavat osakseen vastalauseiden ryöpyn. Samoin kohonneita oleskelulupamaksuja ei Universiteitskrantin sivuilla katsota suopeasti ja pakolaisina Hollantiin tulleisiin henkilöihin suhtaudutaan myönteisesti, heidän hienoja saavutuksiaan korostaen.

Yleisesti ottaen parhaaksi tavaksi ratkaista asia nähdään Hollannissa jälleen kerran hollantilainen konformismi, joka ei tähän mennessä ole riittävästi toteutunut: ulkomaalaistaustaisten henkilöiden on julkisesti toimittava kuten muidenkin, kotonaan he voivat edelleen elää oman kulttuurinsa mukaisesti. Ero entiseen on siinä, että nyt julkiseen hollantilaiseen sopeutumista on vaadittava alusta saakka, niin etteivät ulkomaalaistaustaiset henkilöt enää pääse muodostamaan omia alakulttuureitaan. (Schnabel 1999.) Niinpä Universiteitskrantin sivuilla kuulutetaan sopeutumisen perään ja tulijoiden vaaditaan opettelevan kieltä ja osoittamaan kulttuurista sopeutumista. Kyseessä on paitsi hollantilaisen kulttuurin, myös valtion etu.

Universiteitskrantin tekstit osoittavat eräänlaista hollantilaisen itsetunnon ja kulttuurin nousua: myös hollantilainen identiteetti on matkalla jonnekin. Hollantilaiset tiedostavat aiempaa selvemmin oman kulttuurisen identiteettinsä ja pyrkivät suojelemaan sitä hyökkäämällä avoimesti, lähes ksenofobisesti poikkeavaa vastaan. Samalla vaaditaan hollantilaisille tavoille oppimista, joka on ehtona Hollantiin jäämiselle. Maassa maan tavalla Hollannissakin, vaikka ”suvaitsevia” ollaankin. Toisaalta ei pidä unohtaa, etteivät läheskään kaikki Universiteitskrantinkaan teksteistä vahvista tätä käsitystä: hollantilaisessa keskustelussa vallasta kamppailevat erilaiset ideologiat. Monille

teksteissä esiintyville hollantilaisille ulkomaalaistaustaiset henkilöt ovat toivottu näky hollantilaisessa yhteiskunnassa, olkoonkin että toisinaan syyt heidän Hollantiin haalimiselleen tuntuvat olevan puhtaasti taloudellisia. Suurin osa hollantilaisista ei Universiteitskrantin sivuillakaan hyväksy ulkomaalaisten henkilöiden haukkumista tai kyseenalaistamista, eikä heitä haluta pidettäväksi rajojen ulkopuolella. Ehkä reaktioiden erilaisuudet kertovatkin parhaiten siitä, että ulkomaalaistaustaisten toisten läsnäolo tunnustetaan osaksi hollantilaista yhteiskuntaa ja avoimesti pohditaan sitä, kuinka tämä jatkossa tulisi vielä paremmin ottaa huomioon.

7.6 Suomalainen vastaan hollantilainen toinen

Entäs sitten ero suomalaisen ja hollantilaisen toisen välillä? Kummankin kulttuurin piirissä, ainakin tutkitun aineiston perusteella, ulkomaalaistaustainen toinen etnillistetään ja erotetaan meistä juuri kulttuurisen eroavaisuutensa perusteella: alempiarvoiseksi, erilaiseksi, oudoksi, uhkaavaksi ja kiehtovaksikin. Ulkomaalaistaustaiset toiset merkityksellistyvät enimmäkseen negatiivisen eron kautta ja heille luodut identiteetin osat kantavat enimmäkseen kielteisesti värittyneitä ominaisuuksia. Sellaisena, kielteisen eron kantajina, ulkomaalaistaustaisilla henkilöillä näyttää olevan merkitys suomalaiselle ja hollantilaiselle kulttuurille. Eroa toiseen ei tehdä tai omaa identiteettiä luoda niinkään kertomalla omaa identiteettiä eksplisiittisesti näkyväksi. Lehtien sivuilla ei kerrota suurta suomalaista myyttiä sitkeästä Pohjolan kansasta. Eroa kuitenkin luodaan implisiittisesti liittämällä ulkomaalaistaustaisiin toisiin merkityksiä ja arvotuksia. Samalla oma identiteetti rakentuu, suomalaisilla kulttuurisen ylpeyden, toisaalta epävarmuuden varaan ja hollantilaisilla kulttuurisen itsetietoisuuden, sen puuttumisen ja hakemisen varaan. Toisella ja eronteolla toiseen on siis merkitystä kummassakin kulttuurissa ja eronteolla määritellään myös oman ryhmän rajoja. Varsinaista rasismia ei yliopistolehtien sivuilla esiinny, kuten en odottanutkaan sitä esiintyvän. Kuitenkin on nähtävissä ksenofobiaa, pelkoa vieraita toisia kohtaan.

Etnillistämisen yhteydessä hahmotetaan sitä, ketä oman kulttuurin piiriin ja valtioon halutaan ja millä ehdoilla. Merkityksellistämisen vaikuttavat siis valtiollisuuteen ja

nationalismiin kytkeytyvät ajatukset: valtion sisälle otetaan ja pääsee vain, mikäli asettuu sen muodostamaan yhteiskuntaan yhteiskunnan asettamilla ehdoilla. Tässä yhteydessä teksteissä hahmottuvat kulttuuri-identiteetit tuntuvat kytkeytyvän valtioiden ja identiteettien välisiin suhteisiin. Suomen valtioon on ajateltu sisältyvän kulttuuriselta identiteetiltään vahvan ja yhtenäisen kansakunnan, kun taas hollantilainen valtio on koostunut kokoelmasta identiteetiltään erilaisia yhteisöjä (katso kappale 3.2.5). Kun nyt siis lehtiteksteissä muodostetaan käsitystä tuon valtion piirissä olevista ulkomaalaistaustaisista toisista, näyttää suomalaisessa yhteydessä tulleen aika laajentaa sitä kulttuurista pohjaa, joka suomalaisessa yhteiskunnassa ja valtion sisällä on. Pohdimme siis sitä, millaiseksi suomalainen kulttuuri-identiteetti muotoutuu tilanteessa, jossa valtiomme sisällä on kasvavissa määrin erilaisista olosuhteista tulevia ulkomaalaistaustaisia toisia ja sitä, kuinka nämä toiset tulisi ottaa tulevaisuuden suomalaisessa identiteetissä huomioon. Hollantilaisista teksteistä taas näkyy se, että ollaan siirtymässä tai pyritään siirtymään erillisestä yhteisöjen kokoelmasta yhteen suureen yhteisöön, johon kaikkien yhteisöjen jäsenet valtion sisällä kuuluisivat. Tavoitteena on siis kummassakin kulttuurissa ja valtiossa samankaltainen tilanne, jossa yhteen kulttuuriin ja kansalliseen kulttuuri-identiteettiin voidaan ajatella kuuluvaksi koko valtion väestön. Kehityksen suunta on kuitenkin eri: Suomessa tuota identiteettiä laajennetaan yleisemmin sopivaksi, Hollannissa sitä määritellään jo olemassa olevien piirteiden pohjalta ja pyritään supistamaan kaikki nuo piirteet yhdistäväksi.

Tämän tutkimuksen tehtävänä ei ole arvioida, kumpi näistä tavoista (suomalainen vai hollantilainen) hahmottaa toista on ”parempi” tai hyväksyttävämpi. Muistettava on, että merkityksellistämisen prosessissa ja kulttuuri-identiteettien muodostamisessa kyse on aina kehityksestä. Identiteetit eivät pysy paikallaan, vaan muuttuvat jatkuvasti. Aineistossani esiin tulevat kulttuuristen identiteettien osaset ja merkitykset ovat vain yksiä mahdollisia ja sellaisinaankin vain tietyssä ajassa ja paikassa syntyneitä: siksi niitä ei arvottaen voida verrata toisiin, toisessa ajassa ja paikassa syntyneisiin kulttuurisiin identiteetteihin. Toki löydetyt merkitykset ovat syntyneet pitkässä kulttuuristen merkitysten jatkumossa, muutenhan ei näitä merkityksiä merkityksiksi voisi tulkitakaan, eikä niiden sisällön tarkoitusta voisi pohtia. Merkitysten löytyminen ei kuitenkaan anna

oikeutta arvosteluun ja tutkimuksessani tarkoituksena on ollutkin ainoastaan tulkita ja vertailla merkityksiä, ei arvottaa niitä.

Suomalaisen Aviisin ja hollantilaisen Universiteitskrantintin vertailun perusteella suomalaiset ja hollantilaiset tekstit kummatkin kertovat siitä, kuinka kyseiset kulttuurit ovat matkalla jonnekin suhteessa itseensä ja kulttuurin ulkopuolisiin merkityksellisiin toisiin. Suomessa tuo matka on vasta todenteolla alkamassa, ja ne ratkaisut joita ulkomaalaisten toisten läsnäolon ja heidän merkityksensä suhteen suomalaisen kulttuurin piirissä nyt tehdään, ovat tulevaisuutta ennakoivia. Tutkimieni tekstien perusteella Suomessa halutaan ulkomaalaistaustaisten henkilöiden sulautuvan osaksi suomalaisuutta, mutta heidän kiehtovan erilaista vaikutustaan suomalaiselle kulttuurille pidetään myös piristävänä ja toivottuna. Suomikaan ei kuitenkaan ole avoin kaikille, sillä myös suomalaisessa keskustelussa puhutaan siitä, kenet Suomeen tulevaisuudessa halutaan ja ketä ei. Myös suomalaisten asenteet osoittavat sulkeutuneisuutta ulkomaalaistaustaisia toisia kohtaan.

Hollannissa matkaa on tehty jo pitkään, näennäisen hyväksynnän ja suvaitsevaisuuden nimissä. Hollannissa suvaitsevuuden ajatellaan nykyisellään menneen liian pitkälle ja niillä ratkaisuilla, joita nyt tehdään, pyritään korjaamaan tehtyjä ”virheitä”, mutta myös ennakoimaan tulevaa. Tämä ilmenee Universiteitskrantintin sivuilla, jossa ulkomaalaisten maahantulolle ja Hollannissa ololle vedetään erilaisia rajoja alkaen oleskeluoikeudesta ja päätyen sosiaaliseen pätevyYTEEN. Nykyisellään hollantilainen kulttuuri vaikuttaa suljetummalle ulkomaalaistaustaisia toisia ajatellen kuin aiemmin. Toisaalta hollantilaista tilannetta kuvaa tietynlainen avoimuus, sillä ensimmäistä kertaa ulkomaalaistaustaisten henkilöiden läsnäolo todella tunnustetaan ja heidät halutaan osaksi hollantilaista kulttuuria ja yhteiskuntaa. Ehkä juuri siksi he esiintyvät Universiteitskrantintissa niin monessa tekstissä ja heidän läsnäolonsa puhuttaa. Teoriassa sekä suomalaisessa että hollantilaisessa kulttuurissa on avoimuutta uusia tulokkaita kohtaan.

8 Lopuksi

Tutkimuksessani olen erilaisten analyysimenetelmien avulla pyrkinyt hahmottamaan sitä, millä tavoilla ulkomaalaistaustaisia toisia yliopistolehtien sivuilla merkityksellistetään ja mikä tuon merkityksellistämisen rooli ympäröivälle yhteiskunnalle ja kulttuurille on. Sekä määrällinen että laadullinen sisältöanalyysi, kuin myös diskurssianalyysi antoivat viitteitä siitä, että ulkomaalaistaustaiset toiset erotetaan ”meistä” suomalaisista ja hollantilaisista. Määrällisesti he erottuvat puheen kohteiksi ja lähinnä vain heidän henkilökohtaiseen elämäänsä liittyvissä asioissa heitä kuullaan säännöllisesti puhujina. Laadullisia erottelun keinoja teksteissä on useampia: vastakkainasettelu, vertailu, stereotyyppistäminen, uhkien ja ongelmien korostaminen, Suomen ja Hollannin paremmuuden korostaminen sekä naurettavaksi tekeminen.

Diskurssianalyysissä liitin nämä merkityksenanto- ja eronteon tavat alempiarvoisuuteen, uhkaavuuteen, outouteen ja kiehtovuuteen ja muun muassa niihin sisältyviin etnosentrismin ja vihollisuuden käsitteisiin. Ulkomaalaistaustaiset valtakulttuurin ulkopuoliset toiset näyttävätkin osittain merkityksellistyvän ja etnillistyvän pitkässä merkitystentuottamisen linjassa. Toisaalta pohdin suomalaisen ja hollantilaisen yhteiskunnan ja kansallisen kulttuurin merkitystä merkityksellistämiprosessissa. Ulkomaalaistaustaisilla toisilla on kummassakin kulttuurissa myös oma erityinen merkityksensä, joka kiinnittyy valtakulttuurin omiin piirteisiin ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin. Suomessa vahvaan ja sulkeutuneeseen kansalliseen kulttuuriin, Hollannissa juuri kansallisen kulttuurin heikkouteen ja sen vahvistamispyrkimykseen. Merkityksellistettäessä oman kulttuurin ulkopuolista toista ne kulttuurisen muistin piirteet, jotka omalle kulttuurille ja kulttuuri-identiteetille ovat tärkeitä, näyttävät aktivoituvan ja vaikuttavan merkityksenantoon.

Tutkimukseni tulokset olen tuottanut siten määrällisesti, laadullisesti ja diskurssianalyysiä hyödyntäen. Tätä tutkimustapaa voisi kuvata perusteelliseksi ja näin ollen asiaa monelta eri kantilta tarkastelevaksi – itse ymmärrän tämän käyttämäni menetelmän vahvuudeksi. Toisaalta menetelmää voi syyttää juuri sen monipuolisuuden

vuoksi pintapuolisuudesta. Mikäli olisin soveltanut vain yhtä käytetyistä tutkimustavoista, olisin voinut mennä siinä syvemmälle ja näin saada ehkä yhdellä menetelmällä kattavampia ja perustellumpia tutkimustuloksia.

Kahden kulttuurin piirissä syntyneiden tekstien vertailu toi mielestäni tutkimukseen mielenkiintoisen lisäulottuvuuden. Se antoi mahdollisuuden pohtia, kuinka pitkälle eronteossa valtakulttuurin ulkopuolisiin toisiin on kyse yleisistä (länsimaisista) käytänteistä ja kuinka pitkälle niitä ohjaavat kulttuurispesifiset taustat. Vaikka vertailun kautta tutkimukseni ehkä entisestään monimutkaistui, juuri se teki tutkimuksestani niin mielenkiintoisen toteuttaa kuin se nyt oli. Paitsi mielenkiintoa, vertailu tuo tutkimukseen myös luotettavuutta. Pelkät yhden aineiston tutkimustulokset voivat antaa viitteitä jostakin, mutta käyttämällä kahta aineistoa ja vertailemalla niitä tulokset perustuvat jo kahden eri kohteen tutkimukseen ja analysointiin.

Lähestulkoon kaikki käyttämäni teoreettiset käsitteet, kuten nyt vaikkapa toinen, kulttuuri, identiteetti, etnisyys, rasismi, nationalismi, representaatio ja ideologia ovat niin laajoja, että jo niistä pelkästään olisin voinut kirjoittaa kokonaisen tutkielman. Näiden käsitteiden laajempi käsittely olisikin johtanut tämän tutkielman puitteissa sivuraiteille, josta olisi ollut vaikeaa palata varsinaisen tutkimustarkoituksen loppuunsaattamisen tielle. Näiden käsitteiden syventäminen olisi kuitenkin paikallaan jatkotutkimuksessa, jossa voisin erityisesti tutkia esimerkiksi nationalismin roolia ulkomaalaistaustaisten toisten toiseuttamisessa tai pohtia kansallisen kulttuuri-identiteetin soveltuvuutta eronteon tutkimukseen.

Sanottavaa on myös sanomalehtien roolista toiseutta tuottavina instituutioina. Päätin viimeisen analyysilukuni sanomalla, että teoriassa sekä suomalaisesta että hollantilaisesta yhteiskunnasta löytyy avoimuutta kulttuurin ulkopuolisia toisia kohtaan. Kun toisaalta mietitään millaisiksi toisiksi ulkomaalaistaustaiset henkilöt tutkimassani aineistossa merkityksellistyvät, ei heidän nykyisyytensä vaikuta kovin valoisalta. Tutkimani aineiston teksteissä ulkomaalaistaustaiset toiset, aivan kuten aiemmatkin tutkimukset osoittavat, merkityksellistyvät alempiarvoisiksi, äännettömiksi, poissaoleviksi, uhkaaviksi

ja niin edelleen. Tällaiset merkitykset ovat omiaan lisäämään ulkomaalaistaustaisten syrjintää ja eriytymistä yhteiskunnassa. Edelleen monien suomalaisten ja hollantilaisten käsitykset ulkomaalaistaustaisista toisista rakentuvat juuri näiden, median tuottamien kuvien varaan ja juuri niiden varassa he toimivat suhteessa ulkomaalaistaustaisiin toisiin.

Juuri tässä kohtaa kuvioihin astuu tekstin tuottajan valta ja vaikuttamisen mahdollisuus. Tekstin tuottajien eli sanomalehtitekstien ollessa kyseessä, tekstien toimittajien, ei ole pakko orjallisesti asettua siihen kulttuuristen merkitysten jatkumoon, jossa tuotetaan ja uusinnetaan ulkomaalaistaustaisista toisista tietynlaisia merkityksiä. Kielenkäyttäjinä heillä on vapaus valita millä tavalla ja mihin tarkoitukseen he kieltä käyttävät. Toimittajan, journalistin olisi hyvä tiedostaa oman kulttuurinsa rakenteet ja pyrkiä käyttämään niitä tavalla, joka ei syrji kulttuuriin ulkopuolisiksi mieltyviä henkilöitä. Heitä ja heitä koskettavia asioita tulisi hyvän journalistisen tavan mukaan käsitellä tavalla, joka ei eroa ”omia kansalaisia” koskettavien asioiden käsittelytavasta. Kansainvälisen journalistiliiton (IFJ) antaman ohjeen mukaan ”Journalistin tulee olla tietoinen median edistämisen syrjinnän vaarasta ja hänen tulee tehdä kaikkensa estääkseen edistämästä syrjintää, joka perustuu mm. rotuun, seksuaaliseen suuntautumiseen, kieleen, uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään” (Helminen 1996, 35).

Ilokseni huomasinkin, ettei tutkimassani aineistossa sen tuottamista merkityksistä huolimatta yleisesti ottaen näytetä suhtautuvan ulkomaalaistaustaisiin toisiin kielteisesti. Heitä haastatellaan monissa teksteissä hyvin avoimestikin ja he pääsevät tuomaan esiin omia näkemyksiään ja kertomaan omasta elämästään. Ulkomaalaistaustaisten henkilöiden tapoja ja saavutuksia uudessa kotimaassa ihailaankin ja myös he saavat ilmaista kriittisiäkin mielipiteitä oleskelumaastaan. Monessa tekstissä on selvästi ollut tarkoituksena tuoda esiin ulkomaalaistaustaisten henkilöiden ja suomalaisten ja hollantilaisten välistä kanssakäymistä lähtökohtaisesti myönteisessä mielessä. Ulkomaalaistaustaisia henkilöitä myös asetutaan puolustamaan ja heidän asiaansa ajavat ”kotimaiset” toimijat. Toisinaan toimittajat kyseenalaistavat esimerkiksi viranomaisten välittämän sanoman ja asettuvat näin ulkomaalaistaustaisten henkilöiden puolelle.

Ammattitaitoisten journalistien ollessa kyseessä ongelma ei yleensä olekaan siinä, että he eivät tiedostaisi niitä eettisiä ongelmia, joita ulkomaalaistaustaisista toisista kirjoittaminen tuo mukanaan. Ongelma on enemmänkin siinä, että asioiden käsittelytavat ovat yksipuolisia ja suppeita (Helminen 1996, 9) ja sellaisenaan ulkomaalaistaustaisia toisia syrjiviä. Käsittelytapojen monipuolisuutta voisi lisätä ulkomaalaistaustaisten henkilöiden esiintyminen lähteinä ja haastateltavina teksteissä, ulkomaalaistaustaisten henkilöiden esiintyminen toimittajina (mt.), positiivinen ja monipuolinen käsittelytapa sekä yksinkertaisesti tekstien tuottaminen ulkomaalaistaustaisten toisten ymmärtämällä kielellä. Yliopistolehtien tapauksessa on suorastaan hämmästyttävää, ettei lehdissä tuoteta tekstejä esimerkiksi englannin kielellä, niin että yliopiston lukuisat ulkomaalaistaustaiset toimijatkin voisivat lehteä lukea, oleskelumaansa kieltä osaamatta.

Tampereen yliopistossa maaliskuussa 2004 järjestetyssä paneelikeskustelussa *Rasismia Tampereen yliopistossa* ulkomaalaistaustaiset opiskelijat ja yliopiston työntekijät eivät tunteneet itseään syrjityksi. Suurin osa heistä ei osannut suomea riittävästi pystyäkseen lukemaan suomalaisia sanomalehtiä. Jäinkin miettimään, ajattelisivatko he asiasta toisin, mikäli he kykenisivät lukemaan sanomalehdistä sen, minkä suomen kieltä osaavat pystyvät. Suomalaisen Aviisin teksteissä korostettiin suomalaisten ja ulkomaalaisten vaihto-opiskelijoiden erillisyyttä ja heidät esitettiin eläviksi omissa yhteisöissään. Hollantilaisessa UK:ssa nämä opiskelijaryhmät eriytyvät käytöksensä perusteella toisistaan, joskaan ryhmien erillisyyteen ei muuten juuri oteta kantaa. Olisiko tässä haaste yliopistolehdille – saataisiinko ulkomaalaistaustaiset opiskelijat ja ”tavalliset” opiskelijat tuntemaan suurempaa yhteenkuuluvuutta ja yhteisöllisyyttä, mikäli sitä yliopistolehtienkin sivuilla edistettäisiin? Tutkimuksessani olen vain paikoitellen viitannut tällaiseen yliopistolaisten yhteisöön ja sen yhtenäisyyteen, johtuen siitäkin, etteivät kaikki teksteissä esiintyvät ulkomaalaistaustaiset henkilöt kuulu yliopistoyhteisön piiriin. Jatkossa voisi kuitenkin olla antoisaa tutkia, millaisiksi juuri yliopistomaailman sisäiset etniset suhteet kuvataan yliopistolehden sivuilla.

Toisaalta voidaan miettiä, mikä ulkomaalaistaustaisten henkilöiden oma rooli on heidän toiseutumisessaan. Voiko olla, että niissä tapauksissa, jossa he ovat lehtiteksteissä läsnä haastateltavina ja asiantuntijoina, he itsekin asettuvat siihen toisen asemaan, joka heille valtakulttuurin puolesta tarjotaan. Tutkimani aineiston perusteella näinkin on: ulkomaalaistaustaiset henkilöt itsekin merkitsevät suomalaiset ja hollantilaiset omiksi toisikseen, he suostuvat esimerkiksi suomalaisen ja hollantilaisen ruokakulttuurin ulkopuolisiksi kommentaattoreiksi ja määrittelevät itsensä viranomaistoiminnan uhreiksi. Emme tosin tiedä, ovatko lehtiin valikoituneet vain ne ulkomaalaistaustaiset henkilöt, jotka haastattelun ylipäättään suostuivat antamaan tai kuinka suuret mahdollisuudet heillä on ollut päättää sanomastaan; mikä merkitys esimerkiksi kysymyksenasettelulla on syntyneessä lopputuloksessa ollut. Toimittajan vastuuta ei siis tässäkään tapauksessa tule unohtaa. Hän on se, joka viime kädessä päättää, millaisena teksti lehteen ihmisten luettavaksi tulee. Kuitenkin olisi jatkossa mielenkiintoista tutkia sanomalehtien ja muunkin median roolia toiseuttajina juuri ulkomaalaistaustaisten henkilöiden itsensä näkökulmasta. Kuinka he kokevat tulevansa käsitellyiksi ja kohdelluiksi median toimesta ja millaisia vaikutuksia he tällä uskovat olevan heidän identiteetilleen ja olemiselleen.

Tutkimukseni kohteena ovat olleet yliopistolehdet. Tutkimuksellisena lähtökohtana ajattelin lehtien luonteen vaikuttavan siihen, millaista toiseutta lehtien sivuilla synnytetään. Näin ei kuitenkaan aina näyttäisi olevan, sillä aivan samalla tavalla kuin aiemmissakin, ”tavallisia” sanomalehtiä tarkastelleissa tutkimuksissa on tullut ilmi, myös yliopistolehdissä ulkomaalaistaustaiset toiset merkityksellistyvät ja etnillistyvät kulttuurisen erilaisuutensa kautta ja lähinnä negatiivisesti. Varsinaisesta rasismista en tässä yhteydessä edelleenkään puhuisi, aivan kuten en lähtökohtaisestikaan olettanut sen olevan tarpeen.

Samankaltaisten rakenteiden paikantaminen yliopistolehtien sivuilla, kuin muissakin sanomalehdissä ei yllätä, jos ajatellaan, että yliopistolehdetkin syntyvät tietyn valtakulttuurin ja yhteiskunnan piirissä. Niitä tekevät journalistit (tai journalismin opiskelijat) ovat saaneet samanlaisen koulutuksen kuin muitakin lehtiä tekevät journalistit ja he soveltavat samanlaisia journalistisia käytänteitä kuin muidenkin lehtien journalistit.

Yliopistolehdissäkin tarvitaan toisia, joita kategorisoimalla maailmaan luodaan järjestystä. Olisiko yliopistoyhteisön kuitenkin aika katsoa itseään peilistä ja miettiä, millaisia merkityksiä valtakulttuurin ulkopuolisista toisista se ”äänitorvensa” sivuilla haluaa tuotettavan. Yliopisto- ja tiedeyhteisöjen on sanottu eroavan muista yhteisöistä siinä, ettei niiden sisällä kulttuurisella, etnisellä tai millään muullakaan taustalla ole mitään väliä. Pääasiana on tieteellinen ammattitaito ja osaaminen, jotka päättävät tiedeyhteisöön kuulumisesta. Jos näin on, niin miksi sitten yliopistolehtien sivuilla ulkomaalaistaustaiset henkilöt, korkeakoulutuksestaan ja muista tiedeyhteisön jäsenyyttä puoltavista ominaisuuksistaan huolimatta erotetaan meistä suomalaisista ja hollantilaisista tiedeyhteisön jäsenistä. Kaikki tutkimani aineiston sivuilla esiintyvät henkilöt eivät tokikaan kuulu tähän tiedeyhteisöön tai yliopistoyhteisön piiriin ja sinänsä onkin ymmärrettävää, että heidät siitä erotetaan. Kuitenkaan en havaitse suurta eroa siinä, kuinka yliopistolehtien teksteissä suhtaudutaan vaihto-opiskelijoihin, pakolaisiin tai varsinaisiin maahanmuuttajiin – heidät kaikki erotetaan valtakulttuurin edustajista samoin keinoin ja samoja merkityksiä tuottaen. Erolla (ja useimmiten nimenomaan kielteisellä erolla) näyttäisi olevan myös yliopistopiireissä suurempi merkitys, kun yleisesti ottaen tunnustetaan. Eroa ei sielläkään automaattisesti ole, mutta se kyllä synnytetään.

En väitä, että tutkimukseni tulokset ovat yleistettävissä niin, että kaikissa mahdollisissa yliopistolehdissä ulkomaalaistaustaiset toiset merkityksellistyvät juuri niillä tavoilla ja juuri sellaisiksi kuin tämä tutkimus on osoittanut. Tutkimuksen tulokset antavat viitteitä siitä, kuinka asia saattaa olla – varmempien johtopäätösten vetämiseksi olisi tutkittava monen monta yliopistolehteä enemmän. Uskallan kuitenkin väittää, että jo näiden tutkimustulosten varassa voidaan päätellä, että kielteistä eroa ulkomaalaistaustaiseen toiseen tehdään, yliopistolehdissäkin.

Lähteet

- Ahola, Eeva (2002) *Maahanmuuttajat ja me. Miten televisiouutinen representoi "meitä" ja "heitä"*. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin laitos, pro gradu.
- Althusser, Louis (1984/1976) *Ideologiset valtiokoneistot*. Tampere: Kansankulttuuri OY, Osuuskunta Vastapaino. Alkuteoksesta *Positions* suomentaneet Leevi Lehto ja Hannu Sivenius.
- Anderson, Benedict (1982) *Imagined communities: Reflections on the origin and rise of nationalism*. London: Verso.
- Apo, Satu (1998) Suomalaisuuden stigmatisoinnin traditio. Teoksessa: Alasuutari, Pertti ja Ruuska, Petri (toim.). *Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti*. Tampere: Vastapaino, 83–128.
- Bahtin, M.M. (1988/1975) *The Dialogic Imagination*. Austin: University of Texas Press. Alkuteoksesta *Voprosy literatury i estetiki* kääntäneet Caryl Emerson ja Michael Holquist.
- Barthes, Roland (1982) *Selected writings*. London: Fontana. Toimittanut Susan Sontag.
- Beauvoir, Simone de (1981/1949) *Toinen sukupuoli*. Helsinki: Kirjayhtymä. Alkuteoksesta *Le deuxième sexe I et II* suomentanut Annikki Suni.
- Beer, J. de (1998) *Migratie naar Nederland*. Teoksessa: Rinus Penninx, Henk Munstermann ja Han Entzinger (toim.). *Etnische minderheden en de multiculturele samenleving*. Groningen: Wolters Noordhoff, 237–258.
- Blomqvist, Outi (1996) *Mustien oli määrä viipyä Valkealassa enintään kuukauden. Pakolaiset suomalaisissa sanomalehdissä*. Teoksessa: Jyrki Kalliokoski (toim.). *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. Helsinki: Hakapaino, 131–149.
- Brants, Kees (1998) *Beeldvorming en burgerschap. Media, migranten en de multiculturele samenleving*. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap* 26:3, 220–234.
- Dijk, Teun A. van (1983) *Minderheden in de media: een analyse van de berichtgeving over etnische minderheden in de dagbladpers*. Amsterdam: SUA.
- Dijk, Teun A. van (1988) *News as a discourse*. Hillsdale New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.

- Dijk, Teun A. van (1991) *Racism and the Press. Critical Studies in Racism and Migration*. London and New York: Routledge.
- Dijk, Teun A. van (1992) Eliitit, rasismi ja lehdistö. *Tiedotustutkimus* 15:4, 55–69. Suomentanut Laura Tohka.
- Dijk, Teun A. van (1993) *Elite discourse and racism*. London: Sage.
- Douglas, Mary (1966) *Purity and danger. An analysis of the concepts of pollution and taboo*. London and New York: Routledge.
- Dyer, Richard (2002/1979) Stereotyyppien rooli. Teoksessa Martti Lahti (toim.) *Älä katso! Seksuaalisuus ja rotu viihteen kuvastossa*. Tampere: Vastapaino, 45–56. Artikkelista The role of stereotypes suomentanut Juha Herkman.
- Elinkeinolämän valtuuskunta EVA (2001) *Erilaisuuksien Suomi: raportti suomalaisten asenteista 2001*. Helsinki: Taloustieto.
- Enzensberger, Hans Magnus (2003/1992) Suuri muutto – 33 merkintää. Teoksessa: Mikko Lehtonen ja Olli Löytty (toim.). *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino, 21–49. Artikkelista Die Grosse Wanderung. 33 Markierungen suomentanut Riitta Virkkunen.
- Esveld, Ingrid ja Trandes, Jeroen (2001) *Kijk op en contacten met buitenlanders: immigratie, integratie en interactie*. Werkdocumenten W119. Den Haag: WWR, Wetenschappelijke raad voor het regeringsbeleid.
- Fairclough, Norman (1997/1995) *Miten media puhuu?* Tampere: Vastapaino. Alkuteoksesta Media discourse suomentaneet Virpi Blom ja Kaarina Hazard.
- Fiske, John (1992/1982) *Merkkien kieli. Johdatus viestinnän tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino. Alkuteoksesta Introduction to communication studies suomeksi toimittaneet Veikko Pietilä, Risto Suikkanen ja Timo Uusitupa.
- Fiske, John (2003/1993) Toimi maailmanlaajuisesti, ajattele paikallisesti. Teoksessa: Mikko Lehtonen ja Olli Löytty (toim.). *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino, 131–153. Artikkelista Act globally, think locally suomentanut Juha Herkman.
- Fowler, Richard (1991) *Language in the news: discourse and ideology in the press*. London: Routledge.
- Freud, Sigmund (1959/1921) *Group psychology and the analysis of the ego*. New York: W.W. Norton & Company Inc. Alkuteoksesta Massenpsychologie und Ich-Analyse toimittanut ja englanniksi kääntänyt James Strachey.

- Gardberg, Annvi (1998) Nykyajan hollantilaiset. Teoksessa: Gardberg, Annvi, Kolbe, Laura ja Pasi Saukkonen (toim.). *Alankomaat – pieni suuri maa*. Helsinki: Edita, 179–282. Suomentanut Ulrika Enckell.
- Gellner, Ernest (1983) *Nations and nationalism*. Oxford: Basil Blackwell.
- Hall, Stuart (1992) *Kulttuurin ja politiikan murroksia*. Tampere: Vastapaino.
- Hall, Stuart (1997a) Introduction. Teoksessa: Stuart Hall (toim.). *Representation: cultural representations and signifying practices*. London: Sage, 1–12.
- Hall, Stuart (1997b) The work of representation. Teoksessa: Stuart Hall (toim.). *Representation: cultural representations and signifying practices*. London: Sage, 13–74.
- Hall, Stuart (1999) *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino. Toimittaneet ja suomentaneet Mikko Lehtonen ja Juha Herkman.
- Hall, Stuart (2003/1995) Kulttuuri, paikka, identiteetti. Teoksessa: Mikko Lehtonen ja Olli Löytty (toim.). *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino, 85–128. Artikkelista New cultures for the old suomentanut Juha Koivisto.
- Harle, Vilho (1993) Toiseuden, identiteetin ja politiikan suhteista. Teoksessa: Harle, Vilho (toim.): *Erilaisuus, identiteetti & politiikka*. Tampere: Rauhan- ja konfliktintutkimuslaitos, Tutkimustiedote No 52.
- Harle, Vilho (1994) ‘Viholliskuvan’, ‘vihollisen’ ja ‘toisen’ käsitteistä sekä niiden keskinäisistä suhteista. *Politiikka* 36:4, 229–239.
- Harle, Vilho ja Moisio, Sami (2000) *Missä on Suomi? Kansallisen identiteettipolitiikan historia ja geopoliittika*. Tampere: Vastapaino.
- Helminen, Marjut (1996) *Etniset vähemmistöt – maahanmuuttajat – ulkomaalaiset, kuinka raportoida. Käytännön aineistoa journalisteille*. SJL:n mediakriittinen julkaisusarja 4. Suomen journalistiliitto.
- Hobsbawm, Eric (1994/1992) *Nationalismi*. Tampere: Vastapaino. Alkuteoksesta Nations and Nationalism since 1780 suomentaneet Jari Sedergren, Jussi Träskilä ja Risto Kunnari.
- Hofstede, Geert (2002) *Allemaal andersdenkenden. Omgaan met cultuurverschillen*. Amsterdam: Contact.
- Hooven, Marcel ten (2002) Onze cultuur is kwetsbaar. *Trouw* 60:20.4.2002, 47–48.

- Horsti, Karina (2000a) Maailma kylässä – ei jäämässä. Kulttuurisen moninaisuuden ohittaminen mediassa. Teoksessa: Helena Tapper (toim.). *Me median maisemissa. Reflektioita identiteettiin ja mediaan.* Helsingin yliopiston Tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenia. Helsinki: Palmenia kustannus: 140–165.
- Horsti, Karina (2000b) Media ohittaa ”toisen”. Suomen mediatutkimus etnisyydestä, rasismista ja maahanmuutosta. *Tiedotustutkimus* 23:4, 79–87.
- Hujanen, Jaana ja Pietikäinen, Sari (2000) Syrjäinen ja aito, vallan pitäjä ja ulkopuolinen. Paikka ja etnisyys ’meidän’ ja ’toisten’ rakentumispintana journalismissa. *Tiedotustutkimus* 23:4, 4–21.
- Huttunen, Laura (1994) ”Enää ei käy se mustalaisten vanha elämä”: mustalaisten etnisen identiteetin rakentuminen nyky-Suomessa. Teoksessa: Marjo Kylmänen (toim.). *Me ja muut kulttuuri, identiteetti, toiseus.* Tampere: Vastapaino, 35–53.
- Jaakkola, Magdalena (1999) *Maahanmuutto ja etniset asenteet. Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin 1987–1999.* Työpoliittinen tutkimus 213. Helsinki: Edita.
- Jokinen, Arja ja Juhila, Kirsi (1993) Valtasuhteiden analysoiminen. Teoksessa: Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen. *Diskurssianalyysin aakkoset.* Tampere: Vastapaino: 75–108.
- Kemiläinen, Aira (1994) *Suomalaiset, outo Pohjolan kansa. Rotuteoriat ja kansallinen identiteetti.* Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Kimpanpää, Merimari (2003) Kotouttaminen noussut ulkomaalaispolitiikan kulmakiveksi Hollannissa. *Monitori* 10:2, 12–13.
- Kivikuru, Ullamaija (2000) Kanssalaisten yhteisyys ja ”he”. Teoksessa: Helena Tapper (toim.). *Me median maisemissa. Reflektioita identiteettiin ja mediaan.* Helsingin yliopiston Tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenia. Helsinki: Palmenia kustannus: 11–49.
- Kolbe, Laura (1998) Pieni suurvalta. Teoksessa: Gardberg, Anvi, Kolbe, Laura ja Pasi Saukkonen (toim.). *Alankomaat – pieni suuri maa.* Helsinki: Edita, 11–116.
- Kristeva, Julia (1992/1988) *Muukalaisia itsellemme.* Gaudeamus. Alkuteoksesta *Etrangers à nous-mêmes* suomentanut Päivi Malinen.
- Lacan, Jacques (1977) *Écrits. A selection.* New York: W.W. Norton and Company. Alkuteoksesta *Écrits* englanniksi kääntänyt Alan Sheridan.

- Lepola, Outi (2000) *Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi. Monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttopolitiisessa keskustelussa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Liebkind, Karmela (1994a) Johdanto. Teoksessa: Liebkind, Karmela (toim.). *Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus, 9–20.
- Liebkind, Karmela (1994b) Maahanmuuttajat ja kulttuurien kohtaaminen. Teoksessa: Liebkind, Karmela (toim.). *Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus, 21–49.
- Liebkind, Karmela (1994c) Monikulttuurisuuden ehdot. Teoksessa: Liebkind, Karmela (toim.). *Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus, 224–240.
- Massey, Doreen (2003/1995) Paikan käsitteellistäminen. Teoksessa: Mikko Lehtonen ja Olli Löytty (toim.). *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino, 51–83. Artikkelista The conceptualization of space suomentanut Juha Koivisto.
- Matinheikki-Kokko, Kaija (1994) Suomen pakolaisvastaanotto – periaatteet ja käytäntö. Teoksessa: Liebkind, Karmela (toim.). *Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus, 82–127.
- Matinheikki-Kokko, Kaija (1998) Monikulttuurinen Suomi. Teoksessa: Pitkänen, Pirkko (toim.). *Näkökulmia monikulttuuriseen Suomeen*. Helsinki: Edita, 9–20.
- Miles, Robert (1994/1990) *Rasismi*. Tampere: Vastapaino. Alkuteoksesta Racism suomentaneet Antero Tiusanen ja Juha Koivisto.
- Morley, David (2003/2001) Kuulumisia – Aika, tila ja identiteetti medioituneessa maailmassa. Teoksessa: Mikko Lehtonen ja Olli Löytty (toim.). *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino, 155–186. Artikkelista Belongings: a place, space and identity in a mediated world suomentanut Erkki Vainikkala.
- Paasi, Anssi (1998) Koulutus kansallisena projektina. ”Me” ja ”muut” suomalaisissa maantiedon oppikirjoissa. Teoksessa: Alasuutari, Pertti ja Ruuska, Petri (toim.). *Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti*. Tampere: Vastapaino, 215–250.
- Peltonen, Matti (1998) Omakuvamme murroskohdat. Maisema ja kieli suomalaisuuskäsitysten perusaineiksina. Teoksessa: Alasuutari, Pertti ja Ruuska, Petri (toim.). *Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti*. Tampere: Vastapaino, 19–39.
- Penninx, Rinus, Henk Munstermann ja Han Entzinger (toim.) (1998) *Etnische minderheden en de multiculturele samenleving*. Groningen: Wolters Noordhoff.

- Pietikäinen, Sari ja Luostarinen, Heikki (1996) Vähemmistöt suomalaisessa julkisuudessa. Teoksessa: Taina Dahlgren e.a. (toim.). *Vähemmistöt ja niiden syrjintä Suomessa*. Ihmisoikeusliitto r.y.:n julkaisusarja n:o 4. Helsinki: Yliopistopaino, 171–194.
- Pietikäinen, Sari (2000) *Discourses of Differentiation. Ethnic Representations in Newspaper Texts*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Pietikäinen, Sari (2002) Etniset vähemmistöt uutisissa – käsitteitä ja aikaisempien tutkimusten kertomaa. Teoksessa: Pentti Raittila (toim.). *Etnisyys ja rasismi journalismissa*. Suomen Journalistiliitto Mediakriittinen julkaisusarja 6, 14–30.
- Raittila, Pentti (2000) Toiseuden tuottamisesta etnisyyttä koskevissa sanomalehtikirjoituksissa. Pohdintoja sisällön erittelyn mahdollisuuksista ja rajoista. *Tiedotustutkimus* 23:4, 88–95.
- Raittila, Pentti (2002) Etniset aiheet, vähemmistöt ja niiden suhteet suomalaisessa journalismissa vuonna 2000. Teoksessa: Pentti Raittila (toim.). *Etnisyys ja rasismi journalismissa*. Suomen Journalistiliitto Mediakriittinen julkaisusarja 6, 31–108.
- Raittila, Pentti (2004) *Venäläiset ja virolaiset suomalaisten Toisina. Tapaustutkimuksia ja analyysimenetelmien kehittäjä*. Tampere: Tampere University Press.
- Rath, Jan (1991) *Minorisering: De sociale constructie van 'etnische minderheden'*. Amsterdam: Uitgeverij Sua.
- Saukkonen, Pai (1996) Monokulttuurinen saati vai monikulttuurinen risteys? Kansallinen identiteetti Suomessa ja Alankomaissa. *Kulttuuritutkimus* 13:1, 3–10.
- Saukkonen, Pasi (1998) Ahkeran kuningattaren kansakunta. Teoksessa: Gardberg, Annvi, Kolbe, Laura ja Pasi Saukkonen (toim.). *Alankomaat – pieni suuri maa*. Helsinki: Edita, 117–178.
- Saukkonen, Pasi (1999) *Suomi, Alankomaat ja kansallisvaltion identiteettipoliittikka*. Tutkimus kansallisen identiteetin poliittisuudesta, empiirinen sovellutus suomalaisiin ja hollantilaisiin teksteihin. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Saussure, Ferdinand de (1983/1972) *Course in General Linguistics*. Charles Bally ja Albert Sechehaye (toim.) London: Duckworth. Alkuteoksesta Cours de linguistique générale englanniksi kääntänyt Roy Harris.
- Schanabel, Paul (1999) *De multiculturele illusie*. Utrecht: Forum.
- Scheffer, Paul (2000) Het multiculturele drama. *NRC Handelsblad* 30: 29.1.2000.

- Smeets, H.M.A.G. ja Overdijk-Francis J.E. (2002) Woord vooraf. Teoksessa: H.M.A.G. Smeets ja J.E. Overdijk-Francis (toim). *Bij nader inzien. Het integratiedebat op afstand bekeken*. Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum, 7–9.
- Sterk, Garjan (2000) Inleiding. Teoksessa: Sterk, Garjan, Top, Bart ja Monique Doppert (toim.) *Media en allochtonen: journalistiek in de multiculturele samenleving*. Migranten en media/ NVJ. Den Haag: Sdu Uitgevers, 9–13.
- Suurpää, Leena (2002) *Erilaisuuden hierarkiat. Suomalaisia käsityksiä maahanmuuttajista, suvaitsevaisuudesta ja rasismista*. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura julkaisu 28. Helsinki: Yliopistopaino.
- Söderling, Ismo (1999) *Perheitä meiltä ja muualta. Suomalaisten näkemyksiä omista ja maahanmuuttajien perheistä*. Väestötutkimuslaitos Väestöliitto E 8/1999.
- Touraine, Alain (2000/1997). *Can we live together? Equality and Difference*. Stanford: Stanford University Press. Alkuteoksesta Pourrons-nous vivre ensemble? Egaux et Différents englanniksi kääntänyt David Macey.
- Voloshonov, Valentin (1990/1929) *Kielen dialogisuus*. Tampere: Vastapaino. Alkuteoksesta Marksizm i filosofija jazyka suomentanut Tapani Laine.

Painamattomat lähteet:

- Centraal Bureau voor de Statistiek (2004a). Allochtonen. Osioissa: *Kerncijfers. Mens en maatschappij*. [Verkkodokumentti, tilasto.] [Versio: Januari 2004] <http://www.cbs.nl/nl/cijfers/kerncijfers/mens-maatschappij.htm#Bevolking>. Haettu: 21.04.2004.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2004b). WO naar herkomst. Osioissa: *Thema. Onderwijs*. [Verkkodokumentti, tilasto.] [Versio: 14.4.2003] <http://www.cbs.nl/nl/cijfers/themapagina/onderwijs/1-cijfers.htm>. Haettu: 22.4.2004.
- Deuze, Mark (2000). The Articulation of Multiculturalism in Journalism: The Netherlands as a Case Study. *Journalism and Multiculturalism*. [Verkkodokumentti, konferenssiesitelmä.] [Versio: October 2000.] <http://users.fmg.uva.nl/mdeuze/publ16.htm>. Haettu: 02.11.2003.

Rijksuniversiteit Groningen. Over de *RUG. Feiten en cijfers. Internationalisering*.
[Verkkodokumentti.][Versio:2.9.2004]
<http://www.rug.nl/corporate/universiteit/feitenencijfers/cijfersInternationalisering>.
Haettu 20.9.2004.

Tampereen yliopisto (2004). *Opiskelu. Opiskelijavaihto*. Osiossa: Tampereen yliopiston tilastoja. [Verkkodokumentti, tilasto.] [Versio: 26.2.2004]
<http://www.uta.fi/laitokset/tkk/tilastoja/opiskelijat/v2003/kansainvalisyys/> Haettu: 22.4.2004.

Tilastokeskus (2004). Väestö. Ulkomaisten kansalaiset. Osiossa: *Suomi lukuina*.
[Verkkodokumentti, tilasto.] [Versio 23.4.2003.] Haettu: 21.4.2004.
http://www.tilastokeskus.fi/tk/tp/tasku/taskus_vaesto.html#ulkomaistenkansalaiset

Tutkittu aineisto:

Aviisin tekstit:

Kv-tutor tekee tuttavuutta, 6/43, 28.3.2002, s. 8–9

Bussit ja ruoka ihmetyttävät vaihto-opiskelijaa, 6/43, 28.3.2002, s. 8–9

Javiera Marchant oppi kävelemään vankilassa, 6/43, 28.3.2002, s. 10–11

Kansojen välistä kaukolempä, 11/43, 19.09.2002, s. 7

Maahanmuuttajat osoittavat mieltä poliisin rasismia vastaan, 12/43, 3.10.2002, s. 3

Pottua ja kastiketta, s'il vous plait, 13/43, 24.10.2002, s.6–7

Hätäkeskuspäivystäjän kielitaitoon ei aina voi luottaa, 14/43, 7.11.2002, s. 3

Onnen satumaana Suomi ja Tampere, 14/43, 7.11.2002, s. 6–7

Tampereen kansainvälinen paikka on Lapinkaassa, 14/43, 7.11.2002, s. 10–11

”Ulkomaalishotelli väliaikainen ratkaisu”, 14/43, 7.11.2002, s.11

”Edes nuoret eivät osaa kyseenalaistaa”, 15/43, 21.11.2002, s.12–13

Ranskan surkeasta avantouintikulttuurista, 16/43, 5.12.2002, s. 5

Vaihto-opiskelijoiden hotellimajoitus jatkuu, 1/44, 16.1.2003, s. 7

”On aika kysyä suuria kysymyksiä”, 4/44, 27.2.2003, s.13

Määrä laadullisena kriteerinä?, 6/44, 27.3.2003, s. 2

Vuokranantajat karttavat ulkomaalaisia, 10/44, 4.9.2003, s. 5

Maahanmuuttajia hyvinvointia rakentamaan, 12/44, 2.10.2003, s. 7

Papujen ihmemaassa kieli lepää, 16/44, 4.12.2003, s. 8–9

Universiteitskrantin tekst

- Tijdelijke campus op Zernike*, 1/32, 22.8.2002, s.16
- Wallage en Bosscher zorgden voor kamers*, 2/32, 5.9.2002, s.3
- Vreemdelingendienst houdt RUG-spreekuur*, 2/32, 5.9.2002, s. 3
- Goed bedoeld, maar hartstikke duur*, 2/32, 5.9.2002, s.11
- Een schrijnend dieet van paprika en brood ja Grote verschillen*, 3/32, 12.9.2002. s.3
- Vertraagde aankomst buitenlandse student*, 4/32, 19.9.2002, s. 3
- Twee studenten mogen op één kamer*, 7/32, 10.10.2002, s.2
- Kamp: 'Kamerverhuur niet stimuleren'*, 7/32, 10.10.2002, s.3
- Thomas Lang, uitwisselingsstudent uit Denemarken*, 7/32, 10.10.2002, s.12
- Helping foreigners at the International Service Desk*, 7/32, 10.10.2002, liite s.3
- Studenten klagen over noodwoningen campus*, 9/32, 31.10.2002, s.1
- Brandbrief over verblijfsvergunning*, 10/32, 7.11.2002, s.1
- Armoede*, 10/32, 7.11.2002, s.6
- Economie trekt beurs vanwege ongerief campus*, 11/32, 14.11.2002, s.1
- 'Nekslag' voor internationalisering*, 13/32, 28.11.2002, s.1
- Eng*, 15/32, 12.12.2002, s.5
- Hutspot (1, 2 ja 3)*, 15/32, 12.12.2002, s. 5, 7 ja 9
- Vijfentwintig nationaliteiten in één kantine*, 15/32, 12.12.2002, s. 6
- Vrouwen?*, 15/32, 12.12.2002, s. 7
- Mannen?*, 15/32, 12.12.2002, s. 8
- Winterklaas en de Nationale Bevredigingsdag*, 15/32, 12.12.2002, s. 8
- De kleine Nederlandse koelkast*, 15/32, 12.12.2002, s. 9
- Studenten?*, 15/32, 12.12.2002, s. 9
- 'Chinezen houden van warme contacten'*, 15/32, 12.12.2002, s. 10
- Verblijfsvergunning*, 15/32, 12.12.2002, s. 10
- Verblijfsvergunning voor rekening RUG*, 19/32, 30.1.2003, s.3
- Snelle vergunningen voor buitenlandse kenniswerkers*, 21/32, 13.2.2003, s.2
- Talenkennis buitenlandse studenten moet omhoog*, 21/32, 13.2.2003, s.9
- RUG regelt kamers buitenlanders zelf*, 23/32, 27.2.2003, s.3

Hoogleraar dreigt het land te verlaten, 24/32, 6.3.2003, s.1
'Voor aio's is het echt pijnlijk', 24/32, 6.3.2003, s. 5
Aio's in de knel, 24/32, 6.3.2003, s.5
Nieuwe speurtocht naar kamers, 25/32, 13.3.2003, s.1
Meer allochtonen in hoger onderwijs, 27/32, 27.3.2003, s.2
Martini-house leef na brand, 28/32, 3.4.2003, s.1
De stank van frituur, 28/32, 3.4.2003, s. 5
Assimilatie is uit den boze, 28/32, 3.4.2003, s.8
Goede burens en verre vrienden, 28/32, 3.4.2003, s.9
Mijn longen stonden op springen, 29/32, 10.4.2003, 2
Chinezen 1-6: 29/32, 10.4.2003, s. 4; 30/32, 24.4.2003, s. 4 ja 31/32, 01.05.2003, s.4
'Ik kleepte me als een jongen', 30/32, 24.4.2003, s. 2
Nawijn houdt vast aan legesverhoging, 34/32, 22.5.2003, s.2
Kenniseconomie schreeuwt om buitenlands toptalent, 34/32, 22.5.2003, s.11
'Vakantie? Ach, dat is iets voor later, 37/32, 19.6.2003, s. 2
Gaststudenten naar Basaltflat, 37/32, 19.6.2003, s. 3

Liitteet:

Liitesivu 146:

Kv-tutor tekee tuttavuutta, Aviisi 6/43, 28.3.2002, s. 8–9

Bussit ja ruoka ihmetyttävät vaihto-opiskelijaa, Aviisi 6/43, 28.3.2002, s. 8–9

Liitesivu 147:

Onnen satumaana Suomi ja Tampere, Aviisi 14/43, 7.11.2002, s. 6–7

Liitesivu 148:

Kansojen välistä kaukolempää, Aviisi 11/43, 19.09.2002, s. 7

Pottua ja kastiketta, s'il vous plait, Aviisi 13/43, 24.10.2002, s.6–7

Hätäkeskuspäivystäjän kielitaitoon ei aina voi luottaa, Aviisi 14/43, 7.11.2002, s. 3

Vuokranantajat karttavat ulkomaalaisia, Aviisi 10/44, 4.9.2003, s. 5

Liitesivu 149:

Papujen ihmemaassa kieli lepää, Aviisi 16/44, 4.12.2003, s. 8–9

Liitesivu 150:

Goed bedoeld, maar hartstikke duur, UK 2/32, 5.9.2002, s.11

Een schrijvend dieet van paprika en brood ja Grote verschillen, UK 3/32, 12.9.2002. s.3

Armoede, UK 10/32, 7.11.2002, s.6

Economie trekt beurs vanwege ongerief campus, UK11/32, 14.11.2002, s.1

Liitesivu 151:

'Nekslag' voor internationalisering, UK 13/32, 28.11.2002, s.1

Vijfentwintig nationaliteiten in één kantine, UK 15/32, 12.12.2002, s. 6

Liitesivu 152:

Hutspot (3), UK 15/32, 12.12.2002, s. 9

'Chinezen houden van warme contacten', UK 15/32, 12.12.2002, s. 10

Snelle vergunningen voor buitenlandse kenniswerkers, UK 21/32, 13.2.2003, s.2

Liitesivu 153:

Talenkennis buitenlandse studenten moet omhoog, 21/32, 13.2.2003, s.9

RUG regelt kamers buitenlanders zelf, 23/32, 27.2.2003, s.3

Liitesivu 154:

De stank van frituur, UK 28/32, 3.4.2003, s. 5

Liitesivu 155:

Aio's in de knel, 24/32, 6.3.2003, s.5

'Vakantie? Ach, dat is iets voor later, 37/32, 19.6.2003, s. 2